

ЗИНОВІЙ КНИШ

З таємних документів

ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ЗАХІДНЬОЇ УКРАЇНИ

О.С.Степаненко
РРЧ

З ТАЄМНИХ ДОКУМЕНТІВ
ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ
ЗАХІДНЬОЇ УКРАЇНИ

**З ТАЄМНИХ
ДОКУМЕНТІВ
ПОЛЬСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ЗАХІДНЬОЇ УКРАЇНИ**

Вступна стаття, переклад і пояснення
Зиновія Книша

Срібна Сурма

Торонто	—	1983	—	Канада
---------	---	------	---	--------

Всі права застережені
Copyright by Zynovy Knysh

ВСТУПНЕ СЛОВО

Так звана "блискавична війна" (*Blitzkrieg*) у вересні 1939 року змела польську державу з лиця землі так швидко, військо відступало і польська влада втікала так скоро, що не ставало часу думати про евакуацію чи знищення всіх таємних документів, щоб не попали до рук ворога. Деякі речі, можливо, забрано з собою, може дещо і спалено, але величезна більшість державних архівів залишилася на місці. Бачимо, що історики й дослідники в теперішній "людовій" Польщі покликаються на них у своїх наукових працях, або згадують про них у принагідних есеях чи статтях по різних фахових кварталниках, місячниках і т. п.

Найважливіші документи зберігалися в центральних урядах у Варшаві. Німці не взяли столицю відразу, облягали її кілька днів, можливо щось у тому часі поховано. Під час варшавського повстання вліті 1944 року місто зруйновано дощенту, однак спогади осіб, що пережили його, згадують про намагання зберегти перед знищенням різні культурні цінності, бібліотечні рідкості, може врятовано теж щось з архівів. Коли ж німці зайняли столицю Польщі, могли забрати тільки дещо з тих архівів, правдоподібно їх найбільше цікавило б те, що відносилось до польсько-німецьких взаємин. Про інші архіви, а зокрема про архіви й документи в українських справах вони не дбали б. Принаймні, як довго ішла війна. Можливо, що після війни німецькі спеціалісти від справ Сходу зайнялися б ними, але в даний мент не було на те часу.

Щодалі на схід, то менше було часу думати про архіви, навіть про такі, що могли б компрометувати Польщу в очах світу й історії. За малими виїмками всі вони лишилися на місці. І так усе, що заціліло, залишилося в польсько-советських і в советських руках.

Українські дослідники з вільного світу не мають до них доступу. З них могли б користати хіба, та й то не певно, або за виїмковим дозволом польські громадяни українського походження, що вже народилися й вирости в повоєнній Польщі, там покінчили свої студії і присвятили себе науково-дослідній праці.

Такі речі, як протоколи засідань польських урядів, звіти, меморіяли й записки референтів українських справ доходять до нас дуже рідко й у малій кількості у працях польських істориків, у ствердженнях, коротких уривках, цитатах, інтерпретаціях та висновках авторів, тільки з покликом на дотичні числа й знаки архівних матеріалів.

Стільки про центральні архіви.

Державно-адміністративні, судові, прокурорські й поліцейні архіви польської влади на українських землях майже всеціло забрали большевики після окупації тих земель осінню 1939 року. Для нас, українців, найцікавіші були б державні урядові архіви у Львові й Луцьку, однак большевицька армія зайняла ті міста так скоро, що в загальній суматосі та в обличчі конечности пристосувати себе до нової дійсности не було ніякої можливости захопити воевідські адміністративні й політичні архіви, а то тим більше, що того було дуже багато і навіть не стало б часу, щоб висортувати й вибрати звітди найважніші для українців документи. Не знаю, як у Луцьку, але у Львові це було цілком неможливо.

Львів був оточений німецьким військом з усіх сторін, у місті ще стояла польська військова влада аж до самого вмаршу советських колон. Для українців, що хотіли б подумати про архіви, не лишилося навіть години на те, щоб перешукувати державні установи. І міліція, що постала того ж самого полудня, коли ввійшла до Львова советська армія, була не виключно українська, одночасно з нею появилися на вулицях теж міліції жидівська і польська.

Ще найбільше можливости було в повітових осередках адміністраційної та поліційної влади, у Повітових Старостах і в Повітових Командах Поліції, та й то не всюди. На сході Галичини большевики майже в перших годинах перебрали владу. Але на заході, де стояло німецьке військо, у таких повітових містах, як Самбір, Стрий, дуже важний Перемишль, Ярослав чи інші, можна було захопити архіви, бо німці або мало, або цілком тим не інтересувалися. На місцях формувалася українська міліція, займала державні будинки і мала доступ до місцевих архівів. Паперів була така маса, що годі було їх у короткому часі переглянути. Міліція, що в ній перед вели члени ОУН, шукала головним чином за актами й документами, що навели б її на слід місцевих донощиків і конфідентів поліції. Інші документи по змозі поскладала, але не подумала про те, щоб їх звідти забрати назавжди й забезпечити для майбутніх дослідників польсько-українських відносин, а зокрема, як доказів польської екстермінаційної і народовбивчої політики. А втім, на далеку провінцію доходили тільки менш важні документи — виконні розпорядки, загальні інформації, гончі листи, запитні формуляри до виповнення, доручення витягів з картотеки політично-підо-

зрілих осіб і т. п. І то не тільки в українських справах, але і в комуністичних і нерідко теж відносно деяких діячів з польської опозиції. Хоч, при уважнішому сортуванні накопиченого матеріалу, можна було б знайти й важливіші речі, коли наведемо собі перед очі драбину адміністраційної схеми довоєнної Польщі.

Починалася вона вгорі від Міністерства Внутрішніх Справ у Варшаві, а кінчалася внизу Повітовими Старостами, з посереднім щаблем Воевідських Урядів. Паралельно з тим ішли підпорядковані Міністерству Внутрішніх Справ поліційні органи, почавши від Головної Команди Державної Поліції в Варшаві, потім через Воевідські Команди Поліції, Повітові Команди Поліції аж до так званих постерунків, тобто, станиць поліції по селах і містечках.

В кожному з тих урядів, за винятком найнижчих поліційних станиць, були департаменти, слідчі уряди й референти політичної поліції. Згори вниз ішли інформації, звичайно в формі обіжних листів, запитання й доручення в загальних, "таємних", "суворо таємних" і "до власних рук" справах. І таким самим способом ішли знизу догори звітування, періодичні або спеціальні, звані в урядовій термінології "рапортами" або "донесеннями".

У цій загальній рутині могли бути деякі відхилення, наприклад Воевідський Слідчий Уряд у Львові, з уваги на свій більший досвід, кращих фахівців-знавців і більш численний для таких справ апарат персоналу міг — і доволі часто з того користав — незалежно від обов'язкових звідомлень догори, у деяких конкретних і поспішних справах зноситися безпосередньо з сусідніми Воевідськими Урядами, цебто в Тернополі, Станиславові й Луцьку. Також сусідні Воевідства могли повідомляти себе про де-

які речі, що мали б діятися на їхніх теренах. Отже одна й та сама справа могла знаходитися в архівах кількадесяти повітів, бо кожне Воевідство негайно повідомляло про те свої Повітові Староства, а Староста — Повітові Команди Поліції. Поліція була зобов'язана всі акти, означені, як "таємні", звертати до Староства і там вони лишалися. Отже, замість шукати за документами в поліційних урядах, ліпше було реквірувати їх у Староствах.

Хоч ці речі менш-більш однаково практикувалися в адміністративних системах багатьох держав, однак ми вважали за потрібне пригадати їх на цьому місці, бо це може причинитися до кращого розуміння актів, що тут публікуються. Всі вони відносяться до українського національного життя в Польщі, а зокрема до націоналістичних підпільних організацій.

До моїх рук дісталось около 60 таких документів. Деяких з них тут не подаю, бо це тільки або передруки статей з "Сурми" чи з "Українського Націоналіста", або переклади на польську мову чи відписи українською мовою але латинськими літерами таких речей, як наприклад резолюцій II Конгресу Українських Націоналістів у ЗСА і вони, по суті, не є польськими, тільки українськими документами, що їх польська адміністративна влада й поліція вважала потрібним подавати до відома і для інформації свого службового апарату. Залишаю для прикладу повідомлення організаційної та шкільної референтури Проводу Українських Націоналістів для членства поза українськими землями, бо про них мало було відомо в Україні, і теж як доказ, що польська політична поліція слідувала за життям українців не тільки на її державній території, але й у світі.

Всі ці документи розсилало Тернопільське Воєвідство і їх знайдено в Повітовому Старостві в Залициках. Тернопільське Воєвідство видавало їх не на підставі зібраного та опрацьованого матеріалу, тільки передавало повідомлення з різних департаментів Міністерства Внутрішніх Справ у Варшаві. Є між ними теж і документи з Воєвідської Команди Поліції у Львові і Станиславові.

Своїм змістом відносяться вони до різних ділянок національного українського життя. В першу чергу до діяльності Організації Українських Націоналістів та Української Військової Організації, але є там теж мова про справи з господарської і культурної ділянки. Одні з них мають інформаційний характер, однак у декотрих є теж формальні урядові доручення затискувати і переслідувати українське суспільне життя.

У документах згадуються назвища багатьох українських осіб, більше чи менше відомих в українській довоєнній суспільності, але незаних теперішнім чи майбутнім читачам. Наскільки мені вдалося зібрати про них ближчі відомості, подавав я їх у примітках унизу під кожним документом. З тих самих причин намагався я, де це мені вдалося, давати пояснення до інших малозрозумілих справ для повоєнних поколінь української суспільності. Не легке це завдання, коли зважити, що з того часу минуло вже 40, 50 а то й 60 років, мало лишилося в живих тих, що були сучасниками тих подій і не завжди легко можна було від них дістати потрібні інформації. Людська пам'ять не завжди справджує надії дослідника.

Напевно ще багато таких і подібних документів знайшлося б між українцями у вільному світі. Якщо до кого з них дійде ця книжка, то може схоче

він або переслати їх до мене, або позичити чи зробити відбитки. Можна б видати другу збірку. А хоч як вони виглядали б малозначними, хоч говорять про давно вже минулі й забуті справи, але мають неоціненну вартість оригінальних джерел до нашої найновішої історії.

Тексти документів, опублікованих у цій книзі, подаються в перекладі на українську мову з автентичних польських оригіналів.

Зиновій Книш

I.

Тернопіль, дня 7 березня 1925
Тернопільський Воевідський Уряд
Президіяльний Відділ
Ч. 180/Таємне

Таємне!

Українська Військова Організація
Інформації і розпорядження.

До всіх Панів Старостів Тернопільського Воевідства (до власних рук).

У розвитку т. зв. української політики відносно Східньої Малопольщі¹⁾ останніми часами зайшли деякі засадничі зміни.

Співпраця українських партій у загально-національних справах, що виявляється у творенні "політичних комітетів", "канцелярій народної оборони", "комітетів оборони українських шкіл" тощо з їхніми центрами у Львові, як теж тактика і спосіб діяння їх показує, що українські політики всіх угруповань рахуються з фактом постанови Ради Амбасадорів²⁾ з 1923 року в справі Східньої Малопольщі.

Програма тієї співпраці вище згаданих міжпартійних установ не має тимчасового характеру, це програма добре і до подробиць обдумана на далеку мету в майбутньому. Це потверджує факт, що значна більшість рускої³⁾ суспільности, погодившись з дійсним станом речей і змінивши незламну свою дотеперішню тактику заперечувати Польську Державність⁴⁾ у колишній Східній Галичині, зачи-

нає щораз виразніше здійснювати свої постулати в рамках Польської Державности.

З повищих передумов не слід робити висновки, немов би русини позбулися або хотіли позбутися засадничої своєї ідеології, що виявляється в загальному пряміванні досягнути державну незалежність. Це прагнення починає виявлятися у змінених формах, спертих на легальних актах, на засадах прав, що їх запевняє Конституція та інші закони Польської Речипосполитої між іншими також національній рускій меншині.

Рівнобіжно з легальним рухом руских політичних угруповань, розвивається нелегальний рух таємних, революційно настроєних руских організацій.

Цей рух засадничо організують елементи, що перебувають за кордоном. З одного боку спонукує їх до того згасаючий блиск переможного в минулому їхнього політичного авторитету як у краю, так і за границею, а з другого боку постійно підштовхують його різні урядові кола ворожо наставлені до Польської Держави, передусім Німеччина й Совдепія.

У справі рускої революційної організації, органи політичної поліції отримали такі інформації.

Петрушевич,⁵⁾ що проживає в Берліні, вислав до Шепаровича⁶⁾, зятя Федака⁷⁾, — Шепарович проживає коло Станиславова та втримує постійні контакти з Берліном через Данціг⁸⁾ — листа з дорученням відновити бойову організацію на зразок "Волі"⁹⁾ з 1922 року.

Та організація, що спирається головню на членах колишніх українських військових формацій, як УСС (Українські Січові Стрільці), СС (Січові Стрільці), УГА (Українська Галицька Армія), ставить¹⁰⁾ собі за ціль:

1. Чинно підтримувати повстансько-революційні організації¹¹⁾ на окраїнах;¹²⁾

2. Помагати бандам, що будуть переходити з Совдепії, та кермувати ними;

3. Почати боротьбу проти Польщі.

Щоб приступити до здійснювання тих завдань, з початком листопада 1924 року відбувся таємний з'їзд представників УСС і СС; до його президії, між іншими, увійшов колишній генерал української армії Тарнавський, що проживає тепер у брідському повіті цього воєвідства.

З-поміж прийнятих на тому з'їзді резолюцій найважливіші такі:

1. Пропагувати думку чинної військової боротьби проти Польщі.

2. Негайно почати реєстрацію та організацію усіх членів УСС і СС, реєструвати їх слід при повітових студентських секціях товариства "Просвіта"¹³⁾ і при кооперативах.¹⁴⁾

3. Підготовляти тайно військові секції готові до чинних виступів. Військові секції будуть називатися "Стрілецькими групами для оборони земель Західньої України".

Для фінансової підтримки тієї акції асигновано доволі велику суму в долярах.

Складено теж формулу присяги, деякі члени вже її зложили.

Зв'язок окремих "Стрілецьких груп" у краю з Берліном нав'язав якийсь Бізанц¹⁵⁾, колишній майор Української Галицької Армії, а керівництво групами стояло в руках Ярослава Індишевського¹⁶⁾, д-ра Гриця Нички¹⁷⁾, Романа Дашкевича¹⁸⁾, Юліяна Шепаровича, Михайла Гнатюка, колишнього сотника УСС та Олександра Юзева.

Покищо діяльність організації обмежилася до розвідки¹⁹⁾ і творення відділів ув окремих повітах

Східньої Малопольщі. Відносно тутешнього терену відомі нам такі дані:

Повіт Броди: а) Сірко, син священика; б) Се-
нишин — студент права.

Повіт Бережани: в селі Саранчуки — Петро Ма-
косій, колишній хорунжий СС.

Повіт Бучач: Іван Гринів, колишній сотник
Української Галицької Армії і керівник верстатів.

Повіт Тернопіль: а) гімназійний учитель Ону-
ферко; б) випускник техніки в Німеччині Громниць-
кий; в) учитель Байдак, що працює теж у коопера-
тиві; г) Бурбела, син власника ресторану.

Повіт Збараж: о. Кізик у Луб'янках Нижніх.

Повіт Зборів: два брати Меркуни з села Помо-
ряни, один з них інженер, другий — студент тех-
ніки.

Повіт Золочів²⁰⁾: а) Роман Купчинський²¹⁾, ко-
лишній поручник УСС; б) Степан Юркевич, судовий
практикант; в) Юрик, студент теології.

Ті організації дістали наказ закінчити підго-
товчу працю на початок ц. р.

На початках лютого цього року відбулися збо-
ри у Львові під числом 7 вулиці Подвале²²⁾ в Огонов-
ського²³⁾, там обговорювано співпрацю Стрілецьких
Груп з диверсійними бандами та відділами Гриця
Коссака²⁴⁾ в Советській Україні, куди він перейшов
зо своїм відділом у Юзефові²⁵⁾ з Чехо-Словаччини і
де, згідно з нашими інформаціями, співпрацює з
Тютюнником²⁶⁾.

Останнім часом дістали стрілецькі організа-
ції більші засоби з Німеччини, пересилані через
Данціг на Земельний Банк²⁷⁾ у Львові, звідки чле-
ни тієї організації вибрали суми дол. 880, дол. 300
і дол. 180.

Збираючи докупити вище сказане, слід ствердити,
що задуману і ще не скристалізовану роботу рус-

ких революційних елементів започаткували і пропонували заграничні чинники, що перебувають на еміграції, а безпосередній і сильний вплив на них мають організації чужих держав тільки у власному інтересі, а йде він по виразній лінії революціонізувати й у дальшому знищити Польську Державність.

Тим теж пояснюється факт, що сіті рускої революційної організації будуть сягати своїми кінцями до Німеччини й до Совдепії і що передбачені на окраїнах випадки відібуються повним відгомом теж і в Східній Малопольщі.

Хоч дотеперішні наші відомості про силу, матеріальні засоби і технічні способи діяння окремих революційних гнізд ще не дають достатньої причини до категоричного ствердження, що рускі бойові організації зможуть підняти повстання або заворушення в точному значенні того слова, то однак треба рахуватися з небезпекою від них, а вона дається відчувати в таких формах:

1. Найрізнорідніші види саботажів.

2. У випадку заворушення на окраїнах моральна, матеріальна й чинна допомога їм, хоч би тільки окремих одиниць, впливатиме на настрої тутешньої людности, а її підбурювання в якийнебудь спосіб аж ніяк не бажане для Польської Державности.

А втім, систематичне творення таємних українських військових кадрів, особливо під проводом членів колишніх українських військових формацій, може довести до дуже сильної організації, спертої на найздоровіших і найбільш ідейно настроєних елементах, а це, на дальшу мету, може уявляти собою тривалу небезпеку для держави.

Запобіжні засоби

Щоб не допустити до жодних таких подій, і щоб у зародку здушити всякі почини революційних елементів, органи державної поліції мусять з усією енергією та зусиллями подбати про таку підготову, що в відповідній хвилині могла б стати підставою якнайдоцільнішої репресії супроти тих елементів. Покликуючись на вказівки мого рескрипту ч. 380/таємне з дня 21 листопада 1924 року, подаю ось такі напрямні для переведення тієї підготовки.

1. Перевірити й доповнити облік усіх тих русинів, що вернулися на терен повіту з еміграції, а передніше мали якесь відношення до здобуття самостійної України (колишні військовики, політики і т. п.).

2. Завести облік усіх членів колишніх українських військових формацій, як УСС, Українська Галицька Армія і т. п.

3. Взяти на сталий облік усіх тих русинів, що вернулися з Совдепії.

4. Взяти на сталий облік усіх тих русинів, що листуються з особами на еміграції (в Чехо-Словаччині, Німеччині, Совдепії, Америці тощо).

5. Розтягнути якнайдокладніший нагляд над усіма особами, виліченими в точках від 1 до 4.

Нагляд мусить полягати на скрупульозному слідкуванні за діяльністю тих осіб. Якщо б хтось з них переїхав до іншого повіту чи до іншого воєводства, слід зараз же передати нагляд над ним тамошній державній поліції з домаганням негайно пересилати висліди того нагляду.

Всі гідні уваги висліди обсервації, власної і теж інших органів державної поліції, слід вести на відповідному обліку.

Органи державної поліції мусять теж узяти на облік усі ті особи, без уваги на національність, що з якої б то не було причини симпатизують з комуністичною ідеєю або з прагненнями небезпечних руских діячів, і теж за тими особами докладно наглядати.

Слід наглядати за всіма вгорі згаданими особами, що належать до українського революційного руху, без уваги на те, чи вони замешкалі в даному повіті, чи деінде, якнайпильніше за ними слідкувати, як теж за всіма переїздними того рода особами, що безпосередньо контактуються з місцевими підозрілими особами. Висліді: обсервації негайно пересилати до поліційних органів району, де ті особи стало проживають.

Накреслені в той спосіб облік і нагляд над підозрілими особами має на цілі якнайдокладніше орієнтувати державну поліцію про кількість тих осіб та їхню діяльність.

Зібрані в той спосіб матеріяли будуть у кожному повіті творити підставу до слідства і репресій влади супроти таких осіб, якби вони в якійнебудь формі мали намір почати активну діяльність.

При тому зазначую, що Воевідський Уряд при готовив відповідні спеціальні інструкції, а вони ввійдуть у життя на випадок, коли підривні елементи почали б акцію. Інструкції виконуватимуться в періоді репресійного протидіяння влади.

У відповідному часі ті інструкції будуть подані старостам до відома. Аж до того часу в кожному конкретному випадку поліційні органи мають діяти негайно, поступаючи згідно з понижчими засадами, що їх слід безумовно дотримуватися:

1. У випадку, коли зібрані матеріяли мають обґрунтовану підставу до ліквідації якоїсь злочинної акції, а місцеві поліційні органи не мусіли б ви-

ступати негайно, слід повідомити про те Воевідський Уряд, а той, прослідивши справу, визначить реченець її ліквідації, а то з причини можливої потреби ліквідувати подібні справи в інших повітах, чи може теж і в сусідніх воевідствах.

2. У справах наглих, що не дозволяють на проволоку, слід ліквідацію переводити негайно й повідомити про те безпроводочно (телефонічно або телеграфічно) Воевідський Уряд.

3. У всякій справі акцію має провадити відповідний керівник або Повітовий Комендант, пам'ятаючи про те, що особливо в справах політичного характеру нижчі органи державної поліції, не будучи докладно й достатньо в них зорієнтовані, могли б через те довести до неможливих для направи шкідливих наслідків для справи як у цьому, так і в сусідніх воевідствах.

4. Перед кожною задуманою ліквідацією поліційні органи мусять дістати на те згоду Повітового Старости, представляючи йому якнайдокладніше справу, незалежно від постійного обов'язку інформувати його про всі політичні справи.

На підставі сьогоденішнього рескрипту слід, негайно після його отримання, порозумітися з Повітовими Комендантами Поліції, еwentуально з керівником Експозитури Політичної Поліції та обдумати всі протидіяння революційним організаціям.

У зв'язку з тим треба найдалі до 15 березня предложити побажання відносно можливих браків, що могли б стояти поліції на перешкоді в виконванні обов'язків, що впливають з цього рескрипту.

Усі заходи мусять бути обдумані так, щоб не дозволити революційним елементам покористуватися²⁸⁾

Повітовий Староста відповідає особисто за найдокладніше виконання цього розпорядження.

Всякі внесення, запитання і т. п. у зв'язку з сьогоднішнім рескриптом слід подавати разом з уже згаданими побажаннями найдалше до 15 березня 1925 року.

Зміст цього рескрипту має зберігатися в *якнайсуворішій таємниці* перед сторонніми особами, а накази підлеглим нижчим органам треба видавати так, щоб не прозраджувати способів протиакції органів державної поліції.

Воєвода
(Підпис нечиткий)

Заліщики, 23. III. 1925
Повітовій Команді П.П.²⁹⁾ в/м³⁰⁾

До негайного виконання за зворотом акту.

Староста
(власноручний нечиткий підпис)

Повітова Команда П. П. в Заліщиках

Ч. 337/у

281/у

Увійшло: 24. III. 1925

(Ручним письмом)

Заліщики, 25. III. 1925

Після заведення відповідного обліку, запорядження нагляду і видання потрібних вказівок станицям П. П. у повіті — предкладаю акт.

(Підпис нечиткий)

(Збоку червоним олівцем: а/а³¹⁾ 15. IV. 25 (ініціали).

Примітки видавця

¹⁾ Перекладаючи документ, затримую термінологію оригіналу. У довоєнній Польщі Галичина називалася Малопольща.

²⁾ У червні 1919 року Польща дістала тільки тимчасовий мандат адмініструвати Галичиною 25 років, під умовою забезпечити відповідні права українській людині. По впливі цього речення, про дальшу долю Східної Галичини мав рішати плебісцит. Після закінчення Мирової Конференції в Парижі, неполагоджені справи передано до вирішення Раді Амбасадорів (ЗСА, Франції, Англії, Італії і Японії). Дня 15 березня 1923 року Рада Амбасадорів признала Польщі суверенність над Східною Галичиною з обов'язком завести в ній територіяльну автономію, чого Польща не виконала аж до свого падіння в 1939 році.

³⁾ Як згадано під (1), притримуємося термінології оригіналу. Польські мовні закони з 31 липня 1924 року (про урядову мову в адміністрації, судівництві та шкільництві) завели в урядовій термінології тільки назви "русний" і "русин", замість "український" та "українець". В політичній літературі ті закони дістали назву *lex Grabski* від імені їх автора, тодішнього міністра освіти, проф. Станіслава Грабського. Ті назви обов'язували в Польщі аж до кінця довоєнної польської державности.

⁴⁾ Такі назви, як польська держава, польська державність, конституція, державна поліція, воєвідський уряд і т. п. в оригіналі скрізь писані з великої бунви.

⁵⁾ Д-р Євген Петрушевич, Президент Західно-Української Народної Республіки. Після акту злуки 22 січня 1919 року на якийсь час ЗУНР змінено на ЗОУНР (Західня Область Української Народної Республіки). Під кінець 1919 року Українська Національна Рада передала тимчасово свої повновласті т. зв.

Диктатурі ЗУНР на чолі з її Президентом, д-ром Євгеном Петрушевичем. Помер 29 серпня 1940 в Берліні і там похований.

6) Лист писаний до Юліяна Шепаровича, що був якийсь час Окружним Комендантом УВО в Станиславові. Він не був зятем д-ра Степана Федана. Це його брат, інж. Лев Шепарович, одружився з Оленою Феданівною, відомою пізніше діячкою, що підписувалася завжди: Олена Федан-Шепарович.

7) Д-р Степан Федан, адвокат, один з сеньйорів українських громадських діячів у Львові, Голова Українського Горожанського Комітету в роках 1919-1922, до своєї смерті в 1936 році Голова Комітету Допомоги Українським Політичним В'язням.

8) В оригіналі: Гданськ. Дійсна тодішня назва була: Вільне Місто Данціг, що стояло під протекторатом Ліги Націй.

9) Одна з національних підпільних українських організацій у Галичині. Вони пізніше, після приїзду полк. Євгена Коновальця до Львова, з'єдналися в одну спільну організацію під назвою "Українська Військова Організація".

10) В різних місцях документу інформації собі суперечать. Раз говорять про доручення **відновити** організацію, потім з дальшого виходило б, що така організація **вже існує**, подані навіть її завдання і в тім же самім уступі сказано, що вона **має почати** боротьбу з Польщею.

11) Які повстансько-революційні організації? З українських була тільки одна Українська Військова Організація.

12) В оригіналі польське слово: креси.

13) Після розв'язання Українського Студентського Союзу, українське студентство в Галичині лишилося без власних своїх організаційних форм і знайшло со-

бі приют у “Студентських Сенціях” при повітових осередках товариства “Просвіта”. Ніякими військовими справами, а тим паче реєстрацією колишніх військовиків, вони не займалися, головним їхнім завданням було плекати товариські зв’язки й помагати таємному українському університетові у Львові (Українські Високі Школи — УВШ). Однак це не виключає, що окремі члени “Студентських Сенцій” могли належати до УВО.

¹⁴⁾ Кооперативи й Кооперативні Союзи ніколи не вели реєстрів військовиків. Просто не ставало б на те часу, всі по вуха були зайняті розбудовою кооперації. Теж і тут окремі кооперативні працівники могли належати і деякі з них дійсно належали до Української Військової Організації або з нею симпатизували, однак ніколи не в’язали її з кооперативним рухом. Те саме відноситься до просвітянської та рідношкільної організацій. Такий був наказ Команди УВО і за дотриманням того вона уважно слідувала.

¹⁵⁾ Альфред Бізанц, майор австрійської і підполковник чи навіть полковник Української Галицької Армії. Після закінчення польсько-української війни відійшов до приватного життя, а хоч увесь час стояв у приятельських відносинах з знайомими собі українцями, зокрема колишніми товаришами зброї, — не мав ніякого відношення до українського революційно-визвольного руху.

¹⁶⁾ Сотник Ярослав Індишевський був, після арештування полк. Андрія Мельника, Крайовим Комендантом УВО у Львові.

¹⁷⁾ Д-р Гриць Ничка тільки короткий час перебував у Львові, потім виїхав на провінцію і, правдоподібно, відкрив там собі адвокатську канцелярію. Точних інформацій про нього нема.

¹⁸⁾ Д-р Роман Дашневич, адвокат, колишній полковник київських “Січових Стрільців”, тримався зда-

лену революційно-визвольного руху. Був головою товариства “Луг”, що постало на місце давньої “Січі” д-ра Кирила Трильовського.

¹⁹⁾ Шпигуноманія в тодішній Польщі, подібно як увесь час та ще й тепер у ССРСР, не могла уявити собі ніякої непольської організації без розвідочних антипольських цілей.

²⁰⁾ В документі повіти тернопільського воевідства вираховані за польською азбукою.

²¹⁾ Роман Купчинський, поручник УСС, відомий композитор стрілецьких пісень, член редакції “Діла” у Львові, писав гумористичні фейлетони під псевдонімом “Галантіон Чіпка”.

²²⁾ Мабуть помилка. Повинно бути “Подвале” (Підвалля).

²³⁾ Четар Людомир Огоновський був у 1918 році членом підготовчого комітету для захоплення Львова 1 листопада 1918 року.

²⁴⁾ Гриць Коссак, громадський і військовий діяч, полковник УГА, до 1914 року — народний учитель. Належав до стрілецьких товариств, від 3 серпня 1914 у Легіоні УСС спершу як командир куреня, і накінєць — у 1917-1918 роках — комендант вишколу УСС. Від 3 до 9 листопада 1918 року головний командир українських військ у Львові, пізніше командир 3-го корпусу УГА. По війні виїхав на еміграцію до Відня, потім на Занарпаття, а звідти до УРСР, де викладав у Школі Червоних Старшин у Харкові. В 1931 році арештований і розстріляний.

²⁵⁾ Йозефів, Німецьке Яблінне, Ліберець — міста в Чехо-Словаччині, де були інтерновані українські старшини й воєнки, що переступили чехо-словацьку границю. Вони поволі пустіли, їх жителі чи то верталися додому, чи то знаходили собі працю в Чехо-Словаччині, чи то пішли на студії. Після амнестії в 1923

році в Совдепії і поширення советофільства серед українців поза нею, дехто вернувся в Україну, але одинцем, або малими групами, як приватні особи, а не як організовані військові відділи.

²⁶⁾ Отаман, пізніше генерал Юрно Тютюнник, організував рейди в Україну повстанських відділів з-поміж інтернованих у Польщі українських вояків. Тайном стояв у порозумінні з полк. Євгеном Коновальцем та полк. Юрієм Отмарштейном. Тютюнника зловлено при переході советської границі (є підозріння, що видав його начальник уенерівської розвідки Чеботарів), а Отмарштейна вбито в таборі полонених у Щипйорні коло Каліша. В УРСР Тютюнник написав книжку “З полянами проти України”. Нема ніякого сліду про його співпрацю з от. Грицем Коссаном, а втім, вона цілком неправдоподібна, большевики ніколи не творили чисто українських військових відділів для боротьби з Польщею.

²⁷⁾ Через Земельний Банк Гіпотечний у Львові якийсь час переходили збірні на УВО з ЗСА, авжеж, на приватні особи, завжди безпосередньо, не через Данціг. Менш-більш на переломі 1923-1924 років знайдено інший спосіб, щоб польська влада не мала контролі скільки і звідки приходили гроші.

²⁸⁾ Одного рядка в оригіналі документу не можна відчитати. З другої сторони листка паперу чорнило річної нотатки Повітової Команди Поліції в Заліщинах просякло папір наскрізь і геть замазало цей рядок.

²⁹⁾ Перші бунви слів “Поліція Паньствова” (державна поліція). В дальшому будемо перекладати й подавати “Державна Поліція”.

³⁰⁾ В.М. — в місці.

³¹⁾ а/а — “ад акта” — до актів.

* *
*

З першого погляду видно, що обіжник тернопільського воевідства виданий не на підставі власних інформацій, тільки присланих згори, за виїмком тих місць, де згадуються міста й особи в тому воевідстві.

Перше, що вражає, це повне промовчання Української Військової Організації з полк. Євгеном Коновальцем на чолі. Ініціатором усієї акції виступає д-р Євген Петрушевич. Організація, що чи то вже постала, чи то щойно має постати, чи пак "відновитися" (щодо того обіжник висловлюється доволі заплутано), мала б стояти одночасно під впливом Німеччини й Совдепії. Такої організації ані дійсної, ані хоч би тільки запланованої, в історії українського підпілля не знаходимо. Для кожного, хто хоч трохи розуміє тодішню добу й орієнтується в суті та історії українського націоналістичного руху, мусить бути ясно, що СРСР міг би підтримувати тільки комуністичну українську організацію, що прямує відорвати українські землі від Польщі та прилучити їх до Советської України. Ніколи Совдепія не помагала б українській соборницькій революційно-політичній організації, що хоче самостійної національної держави не тільки на окупованих ЗУЗ, але одночасно на тих, — що в тому часі були під російською окупацією в формі й під назвою "Української Радянської Соціалістичної Республіки".

У цьому хаотичному обіжнику перемішані три різні справи:

- 1. Реорганізація Української Військової Організації.*
- 2. Спроба творення конкуренційної до неї організації з опорою на поміч Советської України.*
- 3. Заходи для заснування ветеранської організації колишніх українських військовиків.*

Рішення Ради амбасадорів з 15 березня 1923 року відобрато Президентові ЗУНР та його Урядові всі можливості якоїнебудь дипломатичної акції. В слід за тим утратив він організовану підтримку української суспільности Східньої Галичини через Міжпартійну Раду, що припинила свою діяльність. Вона не розв'язалася якимсь формальним актом, тільки її складові партії одна за одною перестали в ній брати участь і зайнялися кожна своїми справами в новій політичній дійсності.

На коротко перед тим Українська Військова Організація, що хоч суверенна сама в собі, все ж таки підтримувала зв'язки з Урядом ЗУНР і старалася достроювати свою діяльність до вимог закордонної політики Уряду ЗУНР у порозумінні з Міжпартійною Радою та з делегатурою ЗУНР у Львові під проводом проф. Михайла Галущинського, на своїй конференції в Оліві коло Даницігу піддала суворій критиці советофільську політику заграничного центру ЗУНР, відмовила підчинитися йому, заявляючи себе організацією соборницькою, а не партикулярно-галицькою.

Наслідком того почалася переорганізація всього українського політичного руху, а в першу чергу революційно-визвольного.

З Української Військової Організації відійшли деякі старшини, вважаючи, що в новоствореній міжнародній констеляції не має перспектив для збройної боротьби чи то відновленням регулярної армії, чи то в формі всенароднього повстання. Вони пірнули в цивільне життя, багато з них затримали свої симпатії до УВО і навіть до пізнішої ОУН.

Поволі почали відтягати своїх членів з УВО радикали. Вони вернулися до праці в радикальній партії, хоч і прихильно ставилися до УВО, аж доки не появилася на горизонті ОУН.

З-поміж тих старшин, що готові були б продовжувати діяльність Української Військової Організації у змінених політичних умовах, була горстка, що вважала себе зв'язаною військовою присягою на вірність українській державній владі. Її й надалі, на їхню думку, репрезентував Президент ЗУНР д-р Євген Петрушевич, і вони повинні тій владі повинуватися, хоч би вона рішилася на дальшу боротьбу проти Польщі в порозумінні з Советською Україною, тобто з Харковом, але через нього і з Москвою. Вони старалися ту думку переперти внутрі УВО, дійшло до того, що на чолі організації стояла колегіяльна Начальна Команда, так само, як на початку Начальна Колегія УВО в 1920 році.

Найскоріше перевела свою реорганізацію Українська Військова Організація, поставивши на своєму чолі Начальну Команду УВО під проводом полк. Євгена Коновальця, Крайову Команду УВО у Львові під проводом полк. Андрія Мельника (по його арештуванні 10 квітня 1924 року — інж. сотника Ярослава Індишевського, а після нього — сотника Юліяна Головінського) та організуючи Повстанчий Штаб у Східній Україні з висланими туди вже давніше сотником Іваном (Василем?) Андрухом і поручником Миколою Опокою, та втримуючи зв'язки з деякими повстанськими осередками через генерала Юрка Тютюнника і полк. Юрія Отмарштейна.

Одночасно Президент ЗУНР д-р Євген Петрушевич пробував створити військову організацію на зразок УВО, залежну виключно від себе, щоб мати козир у руках у пересправах з советським українським урядом. Ці зв'язки почалися ще 1922 року після міжнародньої конференції в Генуї, де д-р Євген Петрушевич стрівся з Християном Раковським, обговорювали вони можливості координації політичної акції проти Польщі. Але ще й перед

тим, під час нарад у Ризі перед заключенням Трак-тату між Польщею і Советськими Республіками Ро-сії та України, члени делегації ЗУНР контактува-лися приватно з делегатами Советської України і советська делегація ставила під час нарад деякі демонстративні внесення в справі Східньої Галичи-ни, зрештою без ніякого дійсного політичного зна-чення.

Після рішення Ради Амбасадорів виїхала до Москви делегація від середовища колишнього Уря-ду ЗУНР під проводом сотника Івана Коссака, щоб договоритися про підмогу в чинній протипольській акції. Советські чинники поставили передумову виключити з неї полк. Євгена Коновальця. Кінець-кінцем не дійшло до ніякого домовлення. Але спро-би ставити конкуренційну до УВО організацію про-довжувалися, до остаточного розриву дійшло під час конференції УВО в Ужгороді (точної дати не маю), де виключено з УВО всіх, у кого були які-небудь симпатії до Советів чи надії на допомогу звідти.

Однак самостійна просоветська організація по-стала аж рік пізніше, 14 травня 1926 року, під наз-вою "Західньо-Українська Національно-Револуцій-на Організація" (ЗУНРО) з неперіодичним органом "Український Револуціонер". Створилася на емі-грації, підтримки від Советської України не діста-ла, коріння в ґрунт не запустила, за винятком гім-назійних учнів у двох-трьох містах, що пізніше від неї відrekliся, і в 1929 році зникла.

Само собою, що довкола тих справ велися роз-мови, приватні, у більших чи менших групах, мо-же навіть у принагідних нарадах. Вістки про те мусіли докотитися до польської внутрішньої роз-відки і саме до того відносяться інформації терно-пільського Вовевідського Уряду, що їх обговорюємо.

В рамках УВО не було ніяких з'їздів і нарад, зокрема в краю і на нижчих щаблях.

Не маємо ніяких слідів, чи відбувалися якісь формальні з'їзди, збори чи ширші наради осіб, що заступали орієнтацію на Советську Україну. Зате йшла з тих кіл сильна пропагандна акція за кордоном. Можливо, що було й листування — обіжник згадує про одного такого листа д-ра Євгена Петрушевича до Юліяна Шепаровича — але таких листів могло бути більше. І напевно була безліч розмов у приватних зустрічах, а про те робилися доноси до польських органів політичної безпеки, що в тих часах ще не була добре зорієнтована й перемішувала з собою дві різні речі, підтягаючи їх під спільний знаменник. Абсолютний брак якихнебудь хоч би й натяків на УВО, приписування українській національно-революційній організації одночасної залежності від Берліна й Москви не дають надто корисного свідoctва про поінформованість тогочасної польської внутрішньо-політичної розвідки.

Згадка про т. зв. диверсійні банди, висилані з території Совдепії у Польщу могли б відноситися тільки до організації, що співпрацювала б з Сове-тами, і тим самим заперечувала б одночасну подвійну залежність революційної української організації і від Берліна і від Москви. Дійсно, в тому часі переходили через польську границю озброєні партизанські відділи, щоб сіяти неспокій, нападати на поліційні станиці, переривати комунікацію, виконувати дрібні саботажі і т. п. Але тільки на польській частині Білорусі, Полісся й Північної Волині. Ті відділи організувалися на советській території, там мали свою вихідну базу, туди потім верталися, не мали ніякого зв'язку з національними білоруськи-

ми чи українськими організаціями в Польщі. Хіба може тільки з верховними колами КПЗБ і КПЗУ).*

На галицькому терені оперував тільки один такий невеликий партизанський загін під проводом колишніх українських військовиків Мельничука й Шеремети. Говорено, що вони самовільно прорвалися через Збруч на Галицьке Поділля й Подністро-в'я. Вони діяли в чисто українському національно-визвольному дусі, згідно з напрямними, що їх видавала Команда УВО своїм членам, співпрацювали тільки з членами і прихильниками УВО, їх суджено й покарано смертю за діяльність УВО і так перейшли вони до історії. Ця справа в усіх своїх подробицях не просліджена і навряд чи буде колись на 100% вияснена.

Разом з тими таємними національно-революційними організаційними справами тодішнього українського підпілля помішані старання заснувати товариську організацію колишніх українських військовиків. Такі організації поставали тоді скрізь у країнах, що брали участь у першій світовій війні. В Європі вони називалися з-французька "комбатантськими", в Америці — ветеранськими. Так заснувалися колись у ЗСА й Канаді "Українські Стрілецькі Громади".

Дуже можливо, що відбувалися наради, принагідно чи спеціально скликані на підставі австрійського закону про збори. Також не виключене, що був проєкт назвати товариство "Стрілецькою Громадою" і цю назву польські внутрішньо-розвідні органи перекинули на підпільні кола. Одначе це не мало і не могло б мати нічого спільного з підпіллям. Такі товариства, якщо мали б заіснувати й діяти,

**) Комуністична Партія Західної Білорусі і Комуністична Партія Західної України.*

то тільки легально, на підставі обов'язних у державі законів. І такі старання робилися довго, кілька років, закінчилися тим, що на початку другої половини 1920-тих років дозволено заложити таке товариство, але не під назвою "Стрілецька Громада", тільки "Молода Громада". І тільки у Львові, без права закладати філії на провінції. "Молода Громада" мала виключно товарисько-клубовий характер, членами в ній могли бути колишні українські військовики, згодом статут змінено так, що можна було туди приймати інші особи, як надзвичайних членів. За тим промовляє теж згадка про полк. Альфреда Бізанца, що належав до "Молодої Громади", як колишній вищий старшина Української Галицької Армії, бував на її імпрезах і, як найстарший рангою, приймав звіти на так званих апелях з нагоди різних воєнних річниць, наприклад у річницю Першого Листопада. На тому кінчалося його відношення до українського громадського життя, хоч не виключене, що міг або був членом Українського Товариства Допомоги Інвалідам, був бо заможним, мав якесь більше господарство чи хутір під Львовом.

Те саме можна сказати про генерала Мирона Тарнавського, що його обіжник залічує до "конспіраторів". Напевно мусіли з ним бути розмови про таке товариство військовиків і хоч не жив він постійно у Львові, тільки десь між Золочевом і Бродами, міг бути, як не дійсним, то почесним членом "Молодої Громади". Вона й зайнялася величавим його похороном, її коштом написано і видано невелику біографію генерала Тарнавського. І по своєму віку і по вдачі, генерал до ніякої конспіративної роботи не надавався, ані брати в ній участі, ані вести її не міг би, бо з того вийшла б тільки шкода і кожному, хто жив у тих часах у Галичині, це було ясне і зрозуміле.

II.

Тернопіль, 11 січня 1928

Воевідський Уряд у Тернополі

Ч. БП 179

УВО (Укр. Військ. Орг.)

Таємне

До всіх старостів тернопільського воєвідства
(до власних рук)

Вслід за тутешнім рескриптом з дня 3 грудня 1927, число БП 8331/27, подаю до відома, що згідно з отриманими тут інформаціями УВО дійсно задумує почати терористичну акцію проти тих елементів української суспільности, що виявляють угодові тенденції і якимнебудь способом розбивають чи шкодять безкомпромісному українському антипольському фронтові.

Акти терору мають бути спрямовані передовсім проти тих угодових діячів, про котрих УВО знає, що вони ведуть свою роботу за урядові субсидії, отже УНС і УМОВ¹⁾. Ця акція мала вже початися масовою розсилкою листів з погрозами до видатних осіб з рускої суспільности (м. і. теж до учасників воєвідського равту у Львові²⁾), а ще мають отримати такі листи не тільки провідники і члени УНС, але теж здогадні угодовці з УНДО³⁾.

У зв'язку з терористичною акцією УВО мало прибути з Праги до Польщі кілька визначних бойовиків, м. і. Омелян Сенік⁴⁾, (псевдонім "Мілько"), Роман Збудовський, Петро Сайкевич⁵⁾, Н. Золота-

ренко та інші, що їхніх назвищ дотепер не стверджено.

З вище згаданих бачено Омеляна Сеника й Романа Збудовського в товаристві визначнішого члена УВО Нестора Яцева⁶) в околиці будинків св. Юра около 10 листопада 1927. Згідно з інформаціями з того самого джерела, Сеник і Збудовський мали ночувати в будинку під ч. 22 Пелчинської вулиці, правдоподібно у вдови Пежанської (давнє мешкання знаного з процесу за напад на пошту в Сьремі⁷) інж. Павла Меркуна⁸).

З іншого джерела отримано інформації, що 18 листопада 1927 року около 18 години вийшов з будинків св. Юра Петро Сайкевич у товаристві молоді жінки низького росту. У деякому відступі, (кількадесят кроків) за ним вийшли три молоді чоловіки, виглядали на студентів, а останній за ними вийшов звідти Володимир Целевич, генеральний секретар УНДО, в товаристві другого молодого індивіда, правдоподібно Яцева або Лужницького, знаного тут активного діяча УВО. Сайкевич з товаришкою пішли того вечора вгору вулицею Листопада в сторону цитаделі й Академічного Дому⁹) при вулиці Супінського під ч. 21. Згідно з тими інформаціями, поведінка трьох вище згаданих чоловіків, що йшли в деякій віддалі за Сайкевичем і його товаришкою, дозволяла б здогадуватися, що всі вони добре зналися з собою, а йшли окремою групою тільки з конспіративних причин.

Опис молоді жінки, що йшла в товаристві з Сайкевичем, такий: літ около 19, низького росту, худорлява, обличчя довгасте, дрібне й бліде, одягнена в свитку попеластого кольору без хутряного обшиття, студентська темносиня шапочка (берет), черевики зо шнурованими халявками, правдоподібно живе в околиці вулиці Листопада¹⁰).

Одночасно отримано довірочну вістку з певного джерела, що редакцією "Сурми"¹¹⁾ займається тепер спільно з Сайкевичем Н. Золотаренко, давніший співробітник "Студентського Вісника" в Празі, а з ним співпрацювали теж вище згаданий Лужницький¹²⁾ і Мирон Коновалець¹³⁾. Правдоподібно свого часу виникла якась суперечка Золотаренка з редакцією "Студентського Вісника" на тлі грошових зловживань, він навіть мав утекти з Праги до Берліна, але по якомусь часі зреабілітувався в Євгена Коновальця в Берліні і знову вернувся до конспіративної роботи. Цей Золотаренко мав бути з початком листопада особисто у Львові, куди прибув нелегально шляхом через Тешин і, пробувши тут кілька днів, тією самою дорогою поїхав до Праги. Золотаренко походить з Києва, тепер має літ около 30-32, середнього росту, біляво-русявий.

У часі свого останнього перебування у Львові Золотаренко контактувався зо Стоцьким, замешкалим при Садівницькій вулиці¹⁴⁾.

Дальшими активними значнішими членами УВО є: Луць Лісевич¹⁵⁾, Євген Чучман¹⁶⁾, Стоцький, другий Лужницький, (брат попереднього). Всі вони одночасно є членами спортивного клубу "Україна", якого головою є знаний інж. Юліян Шепарович¹⁷⁾. Взагалі, в тому клубі більшість членів належить до УВО, а зокрема дуже активні є брати Лужницькі, Іван Панчак, Цибульський і Стоцький.

Зо Стоцьким тепер часто контактується Білінкевич, знаний тут з довірочних інформацій, як той, що після арешту Головінського¹⁸⁾, колишнього представника Коновальця, мав зайняти його місце, однак пізніше з того зрезигнував. Але Білінкевич має далі брати активну участь в УВО.

Правдоподібно інтересується Українською Військовою Організацією і навіть співпрацює з нею

інж. Васюта, шурина вище згаданого Стоцького, він працює в Залізничній Дирекції у Львові.

Щождо спортивного товариства "Україна" у Львові, додаю, що воно існує вже 16 років і ділиться на три секції: копаного м'яча, легкої атлетики й жіночу. 17 листопада ц. р. відбуло воно загальні збори своїх членів, де обрано нову управу в такому складі: голова — д-р Юліян Савчак (обраний заочно); заступник голови — Євген Чучман; секретар — Іван Панчак; скарбник — Євген Бірчак¹⁹⁾; господар — Юліян Верхола²⁰⁾; заступники членів — Григій Терлецький, Ілля Карпа, Луць Лісевич. Контрольна комісія — д-р Іван Німчук²¹⁾, Антін Ковалисько²²⁾ і Тарас Франко²³⁾.

Як характеристичний момент слід підкреслити, що згадані загальні збори схвалили вступити в члени польської "Ліги копаного м'яча", не зважаючи на становище Українського Спортивного Союзу, що його головою є той же д-р Юліян Савчак. Цей факт напевно потягне за собою наслідок, що з "України" виступить багато членів, які стоять на становищі бойкоту польських спортивних організацій.

Всі отримані в тих справах позитивні інформації слід негайно переслати.

Начальник відділу:
(підпис) Гергович

Заліщики, 19. I. 1928

Повітовій Команді Державної Поліції в місці до безпроволочного виконання, за зворотом акту.

Староста:
(підпис нечиткий)

Повітова Команда П. П. в Заліщиках
Увійшло: 21. I. 1928
Ч. 160/НС

Заліщики, 21 січня 1928

До староства

в місці.

Після видання розпорядження Станицям Державної Поліції в повіті, звертаю.

Повітовий Комендант Державної Поліції

Підпис:

Адам Янасіньський, комісар

Примітки видавця

1) Український Народний Союз — угодова партія д-ра Северина Даниловича й о. Ількова. Обидва вони признавали польську суверенність на Західніх Землях України і заперечували, що отримують фінансову підтримку від польського Уряду на свою політичну роботу. Тут польська влада одверто до того признається. Скорочення УМОВ не вдалося розшифрувати. Партія мала свою головну квартиру в Станиславові, теперішньому Івано-Франківським.

2) В часі "Східніх Торгів" у вересні 1927 року львівський воєвода граф Дунін-Борковський, за порадою свого приятеля Михайла Рудницького, одного з реданторів "Діла", запросив українських політиків на т. зв. равт, цебто свого роду товариську зустріч на презентаційному балю. Пішли туди деякі чільні члени УНДО, на чолі з д-ром Костем Левицьким, колишнім прем'єром Західно-Української Народньої Респуб-

ліки. Голова УНДО, д-р Дмитро Левицький, теж був запрошений, але не пішов, був тоді, як говорено, зайнятий переговорами з деякими еміграційними політиками. Ця подія викликала великий несмак, а подену-ди й обурення в українській галицькій суспільності.

3) УНДО — Українська Національно-Демократична Партія.

4) Омелян Сенник — член Начальної Команди УВО, пізніше — член Проводу Українських Націоналістів. “Мілько” — це його власне здрібніле ім’я, отже не могло бути псевдом. У тому часі він користувався псевдом “Урбан”, але найчастіше вживав найбільш знаного свого псеуда “Грибівський”. Також кликали його “канцлером” з уваги на його центральну позицію як в УВО, так і в ОУН. Згинув від братовбивчої кулі в Житомирі в липні 1941 року.

5) Петро Сайкевич, старшина УГА, визначний член УВО і якийсь час член Крайової Команди, реорганізатор нових кадрів УВО і зв’язновий між Крайовою та Начальною Командами. Засуджений на один рік в’язниці, по виході на волю донинчив за границею медичні студії і був лікарем у Галичині.

6) Нестор Яців, поручник УГА, визначний член УВО, шурина Юліяна Головінського.

7) УВО виконала кілька менших нападів на поштові уряди в корінній Польщі. Їх ніколи не викрито і вони, мабуть, пішли на рахунок професійних бандитів у Польщі. Тільки щодо нападу в містечку Сьремі на Познанщині, було підозріння на УВО, декому з членів “Летючої Бригади” Юліяна Головінського закидали участь у ньому, та ще й пізніше при допитах інших членів УВО пробували їм це підсунути. Але ніколи не зібрано доказів, щоб оправдати це підозріння на УВО.

8) Обидва брати Мернуни були активними членами УВО. Інж. Павло Мернун був уповноваженим УВО

на Холмщину, брав участь у конференції УВО в Оліві коло Данцігу, діяв у бойовому відділі в співпраці з сотн. Юліаном Головінським, за часів Комендантури інж. Ярослава Індишевського мусів виїхати за границю, вернувся в 1925 році. Після повороту вже не був чинний в УВО.

⁹⁾ Агент, що сліднував за Сайкевичем з його товаришкою мусів помилитися, або стратив їх слід, бо вул. Листопада у Львові не вела до цитаделі й Академічного Дому.

¹⁰⁾ З опису виглядало б, що це була "Дзюня", Дарна Герасимович, одна із зв'язкових у тому часі між членами Крайової Команди.

¹¹⁾ Не знаходимо сліду, щоб Петро Сайкевич або Н. Золотаренко мали янесь відношення до редакції "Сурми". Почавши з третього її числа до самого кінця редактором був інж. Володимир Мартинець. Перше число зредагував Антін Стефанишин (псевдо: Антін Вартовий), матеріяли до 2 числа інж. Мартинець отримав готові до друку від полк. Коновальця і Ріхарда Ярого.

¹²⁾ Д-р Григорій Лужницький, журналіст і письменник, літературний редактор у видавництві Івана Тиктора "Українська Преса". Активний в УВО не був, принаймні не можна натрапити на слід того. Він був посвоячений з сотн. Іваном Рудницьким, довголітнім снарбником Крайової Команди УВО, тож напевно мусіли в нього бути симпатії до УВО і тому зовсім природно могла його підозрівати польська поліція. Він брав теми з підпільного життя до своїх сенсаційних повістей ("Товариші усміху", "Кімната з одним входом" і т. п.).

¹³⁾ Д-р Мирон Коновалець, молодший брат полк. Євгена Коновальця, націоналіст по переконаннях, журналіст і громадський діяч, співпрацював з редакцією "Національної Думки" в Празі, за границею дій-

сно співпрацював з УВО, але вернувшись до Галичини, вже хоч би з уваги на своє назвище і споріднення з Головою ПУН ніякою політичною працею займатися не міг, бо поліція не спускала з нього свого ока. Вернувся він у половині 1920-тих років і був співредактором часопису “Новий Час”.

¹⁴⁾ Цю вулицю перейменовано пізніше на “Задвірянську”.

¹⁵⁾ Знаний у Львові громадянин, нема слідів його якихнебудь зв'язків з УВО.

¹⁶⁾ Євген Чучман, спортовий діяч, ентузіяст копаного м'яча, власник ґраверського підприємства, до УВО ставився неґативно, тому що УВО (як і пізніше ОУН) були за автономними формами розвитку українського спортового життя і противилися вступленню “України” до польської ліги копаного м'яча.

¹⁷⁾ Тут мабуть мова про директора Центросоюзу, Юліяна Шепаровича. Інженерами були три його брати, він сам по освіті був мабуть правником.

¹⁸⁾ Юліян Головінський, сотник УГА, Крайовий Комendant УВО, арештований у січні 1927, звільнений з процесу в справі вбивства куратора Станіслава Собінського 13 березня 1928 року.

¹⁹⁾ З-поміж усіх тут заподаних осіб тільки Євген Бірчак був якийсь короткий час членом УВО, належав до тієї самої п'ятки, що Роман Шухевич і Богдан Підгайний. В часі писання цього документу членом уже не був.

²⁰⁾ Верхові було на ім'я Омелян, не Юліян. Членом УВО він не був, хіба десь з самого початку, але ввесь час був її прихильником.

²¹⁾ Д-р Іван Німчук, тоді один з редакторів “Діла”, (від 1935 року — головний редактор). До УВО не належав, ставився до неї критично і попав з нею в одвертий конфлікт осінню 1928.

²²⁾ Антін Новалясьно — дйрентор українськьої торгovelьної школи, не мав відношення до УВО, принаймні не можна відкрити якогось сліду того.

²³⁾ Тарас Франко, син письменника Івана Франка, учитель руханки в українській державній гімназії у Львові. Подібно, як його брат Петро, учитель руханки в Коломиї, був тихим советофілом і тим самим не міг, та й не хотів належати до УВО.

III.

Тернопіль, 2 березня 1928

Воевідський уряд у Тернополі

Ч.: Б. П. 2722

Суворо таємне

Дуже пильне

До

Всіх старостів Тернопільського Воевідства

(до власних рук)

Вслід за тутешнім рескриптом з дня 13 лютого 1928, ч. Б. П. 1525/28 подаю до відома, що УВО прийняла тепер назву Українська Збройна Військова Організація¹⁾, (УЗВО). Осідком централі тої організації є Берлін, а головне її керівництво далі в руках полк. Коновальця. На терені Чехо-Словаччини (Прага) визначнішими діячами УЗВО є Сайкевич, Стефуранчин²⁾ з Коломиї, Роман Мінів³⁾, також Садовський⁴⁾ і Пасіка⁵⁾. З-поміж них, Сайкевич прибув недавно до Малопольщі (Львів) в організаційних цілях і небавом має вертатися до Праги.

З організаційного боку Централя складається з чотирьох секцій⁶⁾: 1) розвідочна, 2) військова, 3) революційно-диверсійна, 4) пропагандна.

Організація складається на трійковій системі, творить Окружні й Повітові Команди.

Головною ціллю організації є підготувати на осінь 1928 року збройне повстання на землях Західної України.

Члени організації мають бути інструкторами майбутньої повстанської армії, а її кадри творили б відповідно підготовані селяни⁷⁾ (Луги, Соколи і т.п.).

До належного військового вишколу УЗВО з кінцем квітня або з початком травня зорганізує військові вправи на чехо-словацькому пограниччі. Позатим будуть улаштовані в Берліні одно- або двомісячні курси для фахового вишколу добрих розвідників і революціонерів⁸) (саботажистів) та агітаторів.

Під теперішню хвилю акція обмежувалася б до нападів на фінансові установи (банки, залізничні каси, поштові каси й амбулянси), як теж і на особи, що перетримують або перевозять більші грошові суми.

З метою відвернути увагу від організації та дезорганізувати державну владу безпеки, проектується під сучасну пору і на першому пляні також напади на українські установи⁹).

Здобуті таким способом гроші впливали б до організаційної каси, де тепер відчувається великий брак фондів, організація не в силі покривати витрати на свою діяльність.

Тепер організація вербує своїх членів переважно з УНДО¹⁰) і стоїть на услугах тієї партії. У зв'язку з тим УЗВО бере жваву участь у виборчій кампанії за УНДО і старається паралізувати всяку противну виборчу акцію, а в першу чергу угодову УНС.

У зв'язку з тим заплановано замах на життя чільних кандидатів виборчого списку ч. 6 (УНС), а саме на особи д-ра Даниловича, редактора Стовпюка, Якова Трача й Величковського¹¹).

Ці замахы мають виконуватися в найближчих днях, при чому передбачено реченець від 1 березня ц. р. Замахы повинні засадничо виконуватися вибухівкою, щоб викликати сильніше враження, однак з уваги на хвиловий брак вибухових матеріалів, заплановано атентати револьверами.

Організатором замахової акції в окраїнних воєвідствах (львівським, станіславівським і тернопільським) має бути Роман Барановський¹²⁾, достроково звільнений з львівської в'язниці, де відбував кару за участь у грабункових нападах УВО на поштові каси, тепер замешкалий у Львові.

У Станіславові останніми часами зорганізовано дві трійки УЗВО для виконання замаху на д-ра Даниловича і Якова Трача, що живуть у Станіславові.

Револьверові атентати мають бути виконані ще перед виборами до Сейму, з тією метою вишукуються найвідповідніші місця й найдогідніша пора.

У зв'язку з тим староста зволить видати охоронні розпорядження відносно кандидатів з виборчого списку ч. 6 і визначніших діячів УНС і теж перевірити все, що стоїть у зв'язку з повищими інформаціями, якнайбільш довірочним розвідуванням¹³⁾

Якінебудь подробиці відносно обговорених справ слід негайно надсилати до тутешнього уряду.

Начальник відділу:
(підпис) Гергович

Повітове Староство в Заліщиках
Увійшло: 4. III. 1928
Ч. 190 (таємне)

Повітовій Команді Державної Поліції
до негайного виконання, за зворотом акту.

Староста:
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщиках
Увійшло: дня 11. ІІІ. 1928
Ч. 686 УС

Команда Державної Поліції Повіту Заліщики
Дня 13 березня 1928, ч. 666/УС

При відповіді покликатися на повище число.
До Староства
в місці

Після видання відповідних розпоряджень, пред-
кладаю.

(1 залучник)

Повітовий Комендант Державної Поліції
(підпис)
Янасінький Адам, комісар

Староство в Заліщиках
Увійшло: 17. ІІІ. 1928
Ч.: 228/таємне

До актів. (Нечиткі ініціали)

Примітки видавця

¹⁾ Ніколи УВО не міняла своєї назви на УЗВО. У 1928 році виходила кожного місяця "Сурма" і на всіх її числах можна було виразно читати, що це "Орган Української Військової Організації". Побіч УВО існувала в тому часі ЗУНРО (Західньо-Українська Національно-Революційна Організація), хоч майже не діяла. Заснували її в 1926 р. деякі члени УВО, що прийняли советофільську орієнтацію президента д-ра Євгена Петрушевича, і їх за те виключено з орга-

нізації. Можливо, що в пошуках назви для тієї організації висували вони початково УЗВО, хоч трудно знайти слід того, але врешті прийнялася назва ЗУНРО.

2) Петро Стефуранчин, учень 8-ої класи гімназії в Коломиї, zorganizував у ній клітину ЗУНРО в 1927 році. Після кількох дрібних саботажів, членів її в'арештовано й поставлено перед суд присяжних у Львові. На процесі у квітні 1928 року виявилось, що всі 15 підсудних думали, що діють з рамени УВО і публічно відреклися від ЗУНРО, не прийнявши оборонців з її рамени. (Гляди про те ближче в книжці: Зиновій Книш: ЗУНРО, історично-політичний нарис, "Срібна Сурма", Торонто 1974). Стефуранчинові вдалося втекти перед арештом за кордон до Чехо-Словаччини, звідки він пізніше перенісся на стало до Парижа. На еміграції він відступив від советофільської орієнтації, але членом УВО не був.

3) Роман Мінів, член УВО, завідував перехідним магазином транспортів зброї через чехо-словацьку границю до Польщі. Пізніше вислано його на Литву, там його в 1940 році зловили большевики, вивезли до тюрми на Лубянци в Москві, де його бачили в'язні-поляки, що їх потім, після порозуміння ген. Сікорського з Сталіном, випущено на волю. За ним загинув усякий слід.

4) і 5) Бойовики Володимир Садовський та Іван Пасіка винонали присуд смерти на Сидора Твердохліба, що зламав бойкот виборів до сейму 1922 року і кандидував на посла з рамени угодового Українського Хліборобського Союзу чи пан Української Хліборобської Партії о. Миколи Ільнова. Після атентату виїхали до Чехо-Словаччини. Іван Пасіка вернувся до Львова в січні 1930 року, але — хоч від часу вбивства Сидора Твердохліба видано в Польщі дві амнестії — його тани засуджено на 10 років тюрми. Про Садовського ходили неперевірені чутки, що він покінчив са-

могучством. В УВО за кордоном оба вони політичної діяльності не проявляли. (Гляди про те ближче в "Срібна Сурма", збірник спогадів і матеріалів до діяння УВО, за редакцією Зиновія Книша, Торонто 1962).

6) В УВО не було секцій, тільки референтури: надрова (організаційна), військова, бойова і пропаганда. З початку існувала теж розвідочна, скасована на переломі 1926-1927 років. Не було однородної трійкової чи п'яткової системи. Відповідно до потреб творилися групки, звичайно по 5, але могло бути більше або й менше. Так було після 1924 року.

7) Ніколи УВО не ставила якогось речення на повстання. Вона тільки систематично вишколювала своїх членів і підготовляла їх, як теж і український нарід до конечности збройної боротьби, коли настане на те відповідний час.

"Луги" — руханково-спортові товариства, засновані 1925 року на місце довоєнних "Січей", що їх польська влада розв'язала 1924 року. Головою їх був д-р Роман Дашкевич, колишній полковник київських Січових Стрільців. Організація діяла майже тільки по селах. Енциклопедія Українознавства подає кількість Лугів у 1939 році на 805 з 50,000 членів, та це число перебільшене.

"Соколи" — руханкові товариства, постали під впливом чеських "Соколів" у деяких слов'янських народів. Український "Сокол" — 1894 року у Львові. До війни 1914 року сокільська організація розвивалася сильно, по війні, наслідком переслідувань та обмежень польської влади, послабла. За даними Енциклопедії Українознавства, у 1939 році "Сокол" налічував окола 300 сокільських "гнізд" з приблизно 35,000 членів. Також і ті дані не дуже певні.

УВО використовувала "Луги" й "Соколи" для науни військового впоряду. В обох організаціях було чимало членів УВО, але діяли вони конспіративно,

щоб не наражати організацій на польські репресії.

⁸⁾ В польському оригіналі — “вивротовець”. Це слово має дещо згїрдливе значення. Відповідника в українській мові тяжко знайти, хїба “підричник”. Тримаємося старого “революціонер”.

⁹⁾ Ніколи за весь час своєї діяльності УВО не плянувала ані не виконувала експропріаційних нападів на українські фінансові установи або на багатші українські особи. Якщо таке коли трапилося, то робили це особи на власну руку, отже не члени УВО тільки бандити-грабіжники. УВО це забороняла і грозила суворими карами. Були поголоски, не точно провірені, що жертвами таких нападів стали: д-р Теофіль Кормош, відомий український діяч у Перемишлі, і лікар д-р Ціпановський у Коломиї, добродій і меценат в українській суспільності. Ніколи не доказано в тому зв'язку з УВО, що рахувала на прихильність і допомогу саме того роду осіб в українському народі, і було б безглуздом робити напади на тих, що могли помагати і дійсно помагали революційно-визвольній діяльності. Я стрічав у тюрмі в Дрогобичі одного з таких підозрілих, якогось Ковальського, ім'я призабув, з Перемишля. Його викинено за борт української суспільності, не пов'язуючи того з діяльністю УВО, він сидів між кримінальними злочинцями.

¹⁰⁾ Це фантазія, що зродилася в головах поліційно-репресійного апарату, підтримувана теж деякою частиною польської преси, переважно бульварного характеру. Навпаки, не з УНДО йшли члени до УВО, тільки після заснування партії УНДО, деякі колишні члени УВО з першого, революційно-військового періоду, ввійшли до УНДО, наприклад д-р Володимир Целевич, редактор Дмитро Паліїв, д-р Любомир Манарушка й інші. Правда, спершу серед членів УНДО були такі, що симпатизували з УВО, але відносини між обома організаціями ставали з кожним роком

холодніші. Коли ж на місце УВО прийшла політично-революційна ОУН, взаємовідносини загострилися ще більше, а після "пацифікації" перейшли у явно ворожі. Хіба тільки десь далеко на низах УНДО залишилися ще деякі сліди прихильності.

¹¹⁾ Д-р Северин Данилович, до війни визначний член української радикальної партії, був головою угодового Українського Народного Союзу, а перед тим ще співпрацював з о. Миколою Ільковом та письменником Михайлом Яцковом і Сидором Твердохлібом в Українській Хліборобській Партії 1922 року. За співпрацю з ними його виключено з радикальної партії.

Іван Стовпюк, теж співпрацівник з о. Миколою Ільковом, редагував у 1922 році короткотривалий часопис угової партії, потім дістав посаду в Поштовій Касі Ощадности в Варшаві.

Про Якова Трача можна було довідатися тільки хіба те, що він був "мило виджений" у станиславівських польських колах.

Щождо Величковського, то в "Сурмі" ч. 1-2 за 1930 рік у рубриці "Хроніка" надруковано замітку п. з. "Собаці собака смерть" такого змісту:

"По вбивстві польського запродавця Сидіра Твердохліба, який згинув в р. 1922, з рук членів УВО та по покаранню смертю інших менших хрунів та провонаторів, мали ми в Галичині довший час спокій від явної польської хруніяди та від польських репильон, видаваних на українській мові. Аж ось в листопаді 1929 р. почала виходити у Львові нова польська продажна репилька п. з. "Селянин" "тижневик табору маршалка Пілсудського". Репилька ця, писана вульгарною українською мовою та вповні безграмотно оплюгавлювала все українське. Та хруні не мають щастя! Вже по кількох тижнях помер наглою смертю редактор "Селянина" — Микола Величковський. І тим разом приложила тут своїх рук УВО, вибравши для

цього зрадника та шнурника найвідповідніший спосіб смерті: тому що він хотів своєю підлою роботою за- троювати моральною гангреною український націо- нальний організм, згинув сам від отруї. Польські лі- карі ствердили смерть наслідком отруї, яку найшли у внутренностях; лише, розуміється, не ствердили, за- вдяки кому вона там дісталася. Признаємося до того вчинку та підкреслюємо, що так як доси, так і на- будуче будемо придержуватися засади — собаці со- бача смерть!”

¹²⁾ Роман Барановський, член “Летючої Бригади” Юліана Головінського, засуджений у процесі т. зв. “поштовців”, цебто учасників експропріаційних нападів на польські поштові каси, в липні 1926 року на 3 роки тюрми. В тюрмі захворів на туберкульозу і його звільнено по двох роках. Після арештування Петра Сайневича ранньою весною 1928 року, ввійшов він до Бойового Реферату Команди УВО, під проводом полк. Романа Сушка. У 1929 році відсунено його від праці з уваги на здоровельний стан і тоді він пішов на службу польської поліції, як донощик. У процесі за вбивство посла Тадеуша Голуфна засуджено його в Самборі 1932 року нібито за дволичну ролю одно- часно поліційного донощика й розвідника УВО в поль- ській поліції. Умер від туберкульози в тюрмі на Горі св. Хреста коло міста Кельце в Польщі.

¹³⁾ Ці інформації Тернопільського Воевідства були неначе “муштарда по обіді”. Вибори до сейму назна- чені були на день 4, а до сенату — на 11 березня 1928 року. Воевідство вислало обіжників 2 березня і він прийшов до повітових староств на сам день ви- борів до сейму, а до Команди Державної Поліції — у день виборів до сенату, як це видно з печаток на документі.

IV.

Варшава, дня 26 травня 1933

Міністерство Внутрішніх Справ
Департамент Національностей
Ч. П. Н. 1950 (1) Таємне

Таємне, Пильне!

До
Пана Воеводи
до власних рук у Тернополі

Як уже Міністерство Внутрішніх Справ подавало (у таємних повідомленнях), у Празі мали відбуватися кілька разів наради з участю інж. Сціборського (Інформаційний комунікат ч. 28). Згідно з нашими інформаціями, на нарадах з Крайовою Екзекутивою мав бути устійнений та узгіднений плян діяльності на найближче майбутнє. З пляну виходить, що найближча діяльність буде дуже інтенсивна, спрямована на розбурхання мас зо спокою, а з другого боку націлена на українських угодовців і занадто ревних державних урядовців. За твердженнями Крайової Екзекутиви, терор краще служить справі, як усяка пропаганда; терор ділить людність на два табори, підсилює ненависть до поляків і страх серед активних українських угодовців. З тієї причини всякі врочистості, що змагають до співжиття людности, як відкриття Людових Домів¹⁾, світлиць, треба поборювати та вносити туди заколот. У відношенні до "Стржельца"²⁾, пожежних сторожей і т. п., що мають тенденцію втягати в себе українську молодь, — їх слід не тільки поборю-

вати, але чинними виступами, бійками й побиттям, підпалами довести до того, щоб поляки знеохотилися, і змусити їх занехати ту акцію. Українців, що є вже в польських організаціях, чинно тероризувати, бо ніякі упізнання й погрози не помагають. Такі, наприклад, як Михайло Сидорак у Волощі, повіт Самбір, або Євген Ситник у Хлівчицях коло Рави Руської, мусять отримати заслужену кару, бо не помогли ніякі упізнання. Таких як вони є більше й усі мусять дістати научку не тільки для себе, це буде відстрашливою наукою для інших. Але найбільшим шкідником української національної справи є Дашкевич³⁾ і йому подібні. У відношенні до них треба почати безоглядну акцію, і то якнайшвидше, як теж відносно урядників типу Соханського.⁴⁾

Міністерство Внутрішніх Справ повідомляє про ці рішення і зо свого боку зазначає, що існує дуже велика можливість, що в місяці червні Крайова Екзекутива виконає низку замахів на людей і об'єкти. Східні Торги⁵⁾, другий день Зелених Свят⁶⁾, відкриття пам'ятника в Чорткові⁷⁾, походи на могили під Берестечком⁸⁾, польські походи в Бориславі, Свято Гуцульщини (у половині червня, з поїздами польських прогульковців) — можуть бути місцями заворушень і насильства, тому Міністерство Внутрішніх справ просить Пана Воеводу видати далекойдучі запобіжні та охоронні доручення. Міністерство Внутрішніх Справ здає собі справу з сенсаційности цієї інформації, але беручи до уваги джерело⁹⁾ інформації та його дотеперішню точність — не хоче її легковажити.

Місяць червень, незалежно від актів насилля, має теж бути місяцем широкої пропаганди летючками.

У зв'язку з повищими інформаціями, Міністерство Внутрішніх Справ просить прослідити їх у терені й повідомити про Ваші спостереження.

в. р. Г. Сухенек-Сухецький¹⁰⁾

Начальник Департаменту

Тернопіль, дня 1 червня 1933

Тернопільський Воевода

Ч.: 192/таємне

У справі задуманих виступів ОУН

Таємне!

До Пана

Воевідського Коменданта Державної Поліції

Слідчий Уряд

у Тернополі

Пересилаючи повище до відома, доручаю негайно видати відповідні запобіжні й охоронні заповідження, прослідити інформації в терені й донести мені про висліди розвідки та спостереження в тій справі.

Воевода

(підпису нема)

Заліщики, дня 3. VI. 1933

Заліщицьке Староство

Повітовій Команді Державної Поліції

в/м.(ісці)

до негайного виконання, за зворотом акту.

Староста

(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках
Увійшло дня 6. VI. 1933

Заліщики, дня 6 червня 1933

Повітова Команда Державної Поліції
Ч.: 100/С/33
У справі задуманих виступів ОУН
Таємне!

До Пана
Повітового Старости
в Заліщиках

Прийнявши до відома і видавши запорядження
Станицям Державної Поліції, звертаю акт.
1 залучник

Повітовий Комендант Державної Поліції
Болеслав Маріян Котас
аспірант

Примітки видавця

¹⁾ Навряд, чи будова і відкриття польських "Люд-
дових Домів" і світлиць на українській землі могли б
заохочувати до співжиття української людности з
польською. Навпани, кожна тана подія загострюва-
ла б національний конфлікт, зокрема дражнила б ук-
раїнців.

²⁾ "Стржелец", польська парамілітарна організа-
ція, гуртував у себе тільки поляків. Його члени мали
зброю, чи то в себе вдома, чи то в домівках, якщо
вони були в даній місцевині, і не лежало в політиці
поляків допускати українців до зброї. Українців ту-

ди цілком не приймали, хоч можливі були б виїмки відносно перекінчених, або з мішаних, але вже спольщених подруж. Це була протиукраїнська організація, що побіч війська і поліції мала забезпечувати володіння поляків на українських землях.

3) Д-р Роман Дашкевич, голова організації "Великий Луг" після розв'язання існуючих ще з-перед війни руханково-пожарних товариств "Січей", віддав свою організацію під польську державну контролю, наглядали над нею офіцери польського війська і вся діяльність залежала від їх дозволу.

На підставі домовлення д-ра Романа Дашкевича з польською владою, зафіксованого в новому статуті "Луга", представники Державного Уряду Фізичного Виховання і Військової Підготовки (Przysposobienia Wojskowego) беруть участь у Загальних З'їздах і засіданнях Головної Старшини, при чому прислуговує їм право спротиву проти постанов, незгідних на їх думку з § 2 Статуту. Зголошення спротиву стримує виконання прийнятої постанови. На згаданий спротив Головна старшина має право внести до Державного Уряду Фізичного Виховання і Військової Підготовки зажадання на підставі власної постанови, прийнятої більшістю голосів. Рішення Центральних Органів Державного Уряду Фізичного Виховання і Військової Підготовки є для Товариства "Луг" остаточне, обов'язує безоглядно.

Представники Державного Уряду Фізичного Виховання і Військової Підготовки, або їх органів, можуть брати участь в окружних, повітових і місцевих загальних зборах та в засіданнях окружних, повітових і місцевих старшин. Головна Старшина обов'язана пропонувати до затвердження Державному Урядові Фізичного Виховання і Військової Підготовки правильні й усякі проекти приписів та інструкцій, що мають обов'язувати в Товаристві.

Головна Старшина предкладає Державному Урядові Фізичного Виховання і Військової Підготовки до кінця січня кожного року річні звіти з діяльності Товариства за минулий рік.

Таким чином у кожному органі "Лугу", від Головної Старшини до найнижчої сільської ланки мав право сидіти польський політрук з правом "вета" кожної постанови. Це було щось нечуване в українському суспільному житті і навіть пізніше, в часі найсильнішого затиску українського життя в Польщі державна влада не зважилася заводити аналогічних постанов у інших українських товариствах, бо це стрінулося б з негайним найгострішим спротивом і викликало б величезне обурення в краю та було б тільки водою на млин ОУН. А д-р Роман Дашкевич, полковник Січових Стрільців, погодився на те добровільно, з власної волі, навіть не радився перед тим з українською суспільністю.

Цим зробив перший вилом в одностайній поставі всієї української галицької громадськості, що втримувала національне життя у власних рамах, тільки під загальною контролею обов'язних у Польщі законів, так само, як було за Австрії. По другій світовій війні, на скитальщині, організувалися українські комітети. Д-р Роман Дашкевич записався в члени не українського, тільки польського комітету, мотивуючи це тим, що він є громадянином польської держави, а українські комітети організувалися на засаді бездержавності, подібно, як давніші емігранти на т. зв. паспортних Комісії Нансена.

⁴⁾ Маріян Соханський, шеф відділу безпеки у Львівському Воєвідстві, відомий зо своїх брутальних висловів про українців та аrogантної поведінки, прихильник політики гострого поліцейного режиму.

⁵⁾ "Східні Торги" у Львові відбувалися в вересні кожного року, не в червні. 7 вересня 1929 року УВО

виконала атентат бомбами і петардами на будинок "Східних Торгів" і одночасно на залізничному двірці, в переховальні багажу, (тудю прийїжджали гості з-за границі і прогульки з центральної Польщі). Від 26 травня до 28 червня 1930 року відбувався у Львові великий процес за ту справу проти Романа Біди й 16 товаришів. Романа Біду засуджено на кару смерти, потім перемінено її на 15 років тюрми. Визволила його війна 1939 року.

⁶⁾ На другий день Зелених Свят відбувалися традиційні походи на цвинтарі з церковними відправами на гробах, при чому теж на могилах поляглих за волю України.

⁷⁾ Невідомо, чи того року мало відбутися в Чорткові відкриття якогось спеціального пам'ятника. Можливо, що це був пам'ятник воянам УГА, що полягли в т. зв. Чортківській офензиві 1919 року, під наступом її поляни мусіли зробити відворот аж майже під Львів, одначе з бруну стрілива не можна було продовжувати офензиви.

⁸⁾ Тут малися на увазі козацьні могили з часу бою під Берестечком 1651 року.

⁹⁾ Міністерський обіжник з підкресленням натякає, що інформації отримані з конфіденційного джерела внутрі ОУН.

¹⁰⁾ Довкола Сухецького кружляли цікаві поголоски, як про політичного хамелеона. Деякі особи мали його знати ще з дореволюційних часів, тоді він називався "Сухенков". Після революції виступав, як "Сухенко". А в Польщі — як Сухенек-Сухецький.

V.

Тернопіль, дня 9 червня 1933

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: БП 59

Осторога перед конфідентами з ОУН

Довірочне!

До

(згідно з розподільником)

Львівський Воевідський Уряд повідомляє, що у Львівському Воевідстві останніми часами трапилося низка випадків, з яких можна витягнути висновки, що ОУН приступила до плянної акції атен-татів на поліційних старшин та адміністраційних урядовців у рефератах, що займаються справами ОУН.

І так занотовано:

а) Три випадки телефонічного зголошення якихсь невідомих індивідів з пропозицією служити інформаціями про ОУН безпосередньо тільки комендантові поліції міста Львова. В одному випадку післано на умовлене місце поліційного розвідника, щоб сконтактуватися й познайомитися з тим невідомим типом. Від нього довідався, що в одному місці лежить труп убитого старшини поліції. Інформація показалася фальшива.

б) Один випадок пропозиції телефоном конфідентських послуг начальникові реферату ОУН у Відділі Безпеки Воевідського Уряду. На домовлену зустріч цей індивід не прийшов.

в) Один випадок пропозиції послуг бойовика ОУН Степана Нича¹⁾). Вже на другій зустрічі Нич намагався застрілити аспіранта Цесельчука, керівника української бригади у Слідчому Відділі Державної Поліції у Львові.

г) Фальшиве заалярмування поліційного старшини, що його взивають до Команди Поліції. Цей старшина прийшов туди пів години скоріше й переконався, що його зовсім не кликали.

Згадані випадки насувають здогади, що або:

а) ОУН приступила до плянової підготовки атентатів на тих поліційних службовців та адміністративних урядовців;

б) є це доцільно ведена вступна розвідка, щоб познайомитися з тими особами, що на них підготовляється атентат;

в) навмисна акція спрямовувати увагу влади на фальшиві сліди, щоб відтягнути в той бік поліційні сили;

г) врешті, не виключене, що це всі ті три комбінації взяті разом.

Висилаю це для інформації та відповідного використання.

За воеводу:
(підпис) Клімчак
Керівник Відділу

Розподільник:

Всі старости Тернопільського Воевідства
Воевідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі

Заліщики, дня 19. VII. 1933

Повітовій Команді Державної Поліції
в місці
до негайного виконання, за зворотом акту.

Староста
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщиках
Увійшло: 21 VII. 1933
Ч.: С 6/131/33
Осторога перед конфідентами з ОУН

Заліщики, дня 22 липня 1933

Довірочне!

До Повітового Староства в Заліщиках
Прийнявши до відома та видавши розпоряджен-
ня станицям Державної Поліції в повіті, предкла-
даю акт.

Повітовий Комендант Державної Поліції
(підпис)

Болеслав Котас, аспірант

Примітка видавця

¹⁾ Степан Нич був студентом політехніки в Дан-
цігу. Чи вже приїхав туди членом ОУН, а чи аж щой-
но там став ним — невідомо. Ідучи додому на Велик-
день 1933 року, віз з собою панети "Сурми" і "Роз-
будови Нації" і поліція переловила його з тим тран-
спортом. Під час слідства у Львові, аспірант поліції
Єржи Цесельчун ("Юревіч") звільнив його за обіцян-

ну доносити до поліції і доставляти їй нелегальну літературу ОУН. Вернувшись до Данціґу, Нич зараз же розказав про ту свою пригоду, пояснюючи свою згоду на позірну співпрацю з поліцією тим, що хотів мати нагоду Цесельчуна вбити за те, що він намовляв його до зради. Не зважаючи на те, суд ОУН у Данціґу в складі: Базилевич, Федина й Біменюк засудив його на виключення з ОУН і всіх українських студентських та корпорантських товариств, з правом реабілітації, якщо вб'є Цесельчуна, бо це було б доназом правдивості його оборони в суді. Видано йому револьвер з набоями, він поїхав до Львова й викликав Цесельчуна на зустріч, ніби щоб передати йому якісь інформації. Стрінувшись з ним на відлюдному місці, Нич вихопив пістоль з нишені й хотів застрілити Цесельчуна, однак — забув відбезпечити пістоль і на крики Цесельчуна надбігла його охорона, почала стріляти до Нича, одна з куль поцілила його в голову. Видужавши в лікарні, Нича поставлено перед суд і він дістав 8 літ тюрми, а Найвищий Суд у Варшаві підніс йому нару до 10 років тюрми. Говорено, що цей постріл у голову спричинив деяку ненормальність у Нича. Та це мабуть тому, щоб ослабити звинувачення, що їх Нич підніс у двох своїх "зверненнях" до української суспільності в 1950-их роках, виявляючи деякі прикрі речі не тільки з життя Станиці ОУН у Данціґу, але і проти тої частини ОУН, що знана була популярно "бандерівцями", а пізніше прибрала назву "Визвольного Фронту".

VI.

Відпис у перекладі на польську мову листа Референтури Вишколу в ПУН з дня 23 травня 1933 року, підписаний Референт Вишколу д-р Дмитро Демчук з адресою:

Nemecky Brod, za Klasterem IV OSR.

До листа долучений переклад відозви "Націоналісти!" з поясненням потреби такого вишколу і з регуляміном вишкільних курсів, за підписом Референта Вишколу ПУН.

Цей документ пропускаємо, бо в 1933 році такі повідомлення Вишкільної Референтури друкувалися явно в "Розбудові Нації".

VII.

Тернопіль, дня 19 серпня 1933

Тернопільський Воевода

Ч.: 241/таємне

ОУН — проєктовані замах

Таємне

До

Всіх повітових старостів Тернопільського

Воевідства

(до власних рук)

Пригадуючи мої розпорядження в зв'язку з проєктованими замахами ОУН, доручую перевірити спосіб поліційної служби для охорони об'єктів, що на них могли б бути виконані замах.

Крім того рекомендую Панові Старості, щоб особисто перевірити стан забезпечення дотичних об'єктів способом, що не звертав би на себе уваги. Ідеться про те, чи стан забезпечення тих об'єктів ви-стачальний і чи засоби охорони, що про них фінан-сові інституції та окремі уряди подбали з власної ініціативи, дійсно доцільні і чи дають запоруку зменшення до мінімум виконати замах.

Про всі від'ємні спостереження в дотичних ус-тановах, а зокрема в поштових урядах і в скарбо-вих касах, слід негайно повідомити тутешній Уряд, щоб усунути якінебудь недоліки.

Вкінці з усім натиском підкреслюю, що до справи сподіваних замахів слід ставитися з якнай-більш скрупульозною увагою і пильно наглядати, щоб поліційні органи не легковажили собі видані розпорядження.

Воевода

в. з.¹⁾

підпис: Гінтовт

(Дзевалтовський-Гінтовт)

Віцевоєвода²⁾

Примітки видавця

¹⁾ В заступстві.

²⁾ Це тільки копія розісланого акту, зложена в архіві, нема на ній печатон, підписів і заміток низових органів, лише знани й дати олівцем урядовців регі-стратури.

Цей документ показує, як саме тільки існування Організації Українських Націоналістів у Західній Україні змушувало державні органи витратити час і енергію на провірювання всяких поголосок. Дуже часто джерелом таких вісток були дрібні конфіденти, що хотіли показати, як вони добре працюють і довідуються про наміри українського підпілля. Та не рідко бувало, що самі поліційні органи пускали їх у рух, щоб засвідчити свою "чуйність" і дбайливість, оправдати свою діяльність, а все те коштувало державу величезні гроші.

VIII.

Тернопіль, 26 серпня 1933

Тернопільський Воєвідський Уряд

Ч.: Б.П. 59

Довірочне

До

(згідно з розподільником)

В залученні пересилаю отриману конфіденційним шляхом інструкцію ОУН п. н. "Українське село в часі повстання". В інструкції подані вказівки, як організувати клітини ОУН на селі.

За Воєводу:

(підпис) Клімчак

Керівник відділу

1 залучник

Розподільник:

Всі Панове Старости Тернопільського Воєвідства
Пан Воєвідський Комендант Державної Поліції в
Тернополі

Слідчий Уряд Державної Поліції в Тернополі.

**
*

Примітка видавця

Власне, це ніяка інструкція, як організувати село, тільки як виступити в разі проголошення повстання, коли вже організування села давно скінчене, бо інакше повстання не проголошувано б.

В дійсності, це переклад статті під таким наголовком, поміщеної в "Сурмі" ч. 1-2 за січень-лютий 1933 року. Переклад зладжений 16 червня 1933 року, підписав його Керівник Канцелярії Вовівідського Уряду Бахурський. На супровідному листі нема ніяких печаток, тільки знаки й ініціали олівцем осіб, що її читали, і дата зложення в реєстратурі "до актів" 3 вересня", це значило б, що переходила вона через багато рук, коли аж так пізно вернулася до архівів Вовівідського Уряду.

Статті не подаємо, бо вона друкована в "Сурмі".

IX.

Тернопіль, дня 23 серпня 1933
Тернопільський Воевідський Уряд
Ч.: 209/таємне
Обіжники Організаційної
Референтури ОУН

Таємне!

До
(згідно з розподільником)

В залученні пересилаю до відома й використан-
ня обіжники організаційної референтури “Проводу
Українських Націоналістів” загрою з травня
1933 р.

4 залучники¹⁾

За Воеводу
(підпис) Ярославський
(Ярославський)
Референдар

Розподільник:

Всі Панове Повітові Старости Тернопільського
Воевідства

Пан Воевідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі²⁾

Примітки видавця

¹⁾ Залучників є тільки два на чотирьох сторінках.

²⁾ Обіжники розіслані в перекладі на польську мову. Тому, що не маємо українського оригіналу, му-

симо їх знову перекладати з польської мови на українську.

На документі нема печаток, бо розіслані відписи не вернулися до Воєвідства. Є тільки ініціали урядовців, що завідували архівами Староства в Заліщинах.

Париж, дня 15 травня 1933

Організаційна Референтура ПУН

До відома Секретарям Теренів і Відділів ОУН

І. З глибоким жалем і смутком Оргреферентура повідомляє про наглу і трагічну смерть Секретаря ОУН у Болгарії Івана Шиманського, що покінчив самогубством. Причиною того були прикрі вістки, що їх отримав від родини. У день смерти покійний говорив про те зо своїми найближчими, заповідаючи кінець свого життя. Листа, що став причиною тієї трагічної події, покійний знищив. Отож кінець його сповитий нерозгадною таємницею.

Похорон відбувся при великій участі як української так і болгарської суспільности, серед якої покійний утішався великим авторитетом і пошаною. В похороні взяли участь представники всіх українських організацій у Болгарії, теж болгарських і македонських, що з ними покійний утримував зв'язки.

Покійний був одним із здібніших провідників ОУН і поклав надзвичайно великі заслуги для нашої справи у праці серед української еміграції в Болгарії. Бувши справедливим, треба вважати його піонером українського націоналізму серед українського загалу в Болгарії.

Крім посту Секретаря ОУН у Болгарії, покійний займав теж становище секретаря Українського

Культурного Об'єднання в Болгарії, великою його заслугою було, що поставив він ту національно-суспільну організацію на платформі незалежної та соборної державности.

У зв'язку з тією трагічною подією Оргреферентура доручає всім Тереновим Секретарям і Відділам ОУН вислати вислови співчуття Голові Відділу ОУН у Софії. Також рекомендує докласти всіх зусиль, щоб суспільні організації, що співпрацюють з ОУН, вислали листи співчуття до Голови Українського Культурного Об'єднання в Болгарії, де покійний був постійним секретарем.

Вислови співчуття слід вислати на адресу: П. Литвиненко, вулиця Бач-Киро 43, Софія, Болгарія.

II. Повідомляю, що загрозицею з'явився якийсь тип на прізвище Шиманський. Розказує він, немов би втік з Соловок, де сидів за українську націоналістичну акцію. Згідно з даними Розвідної Референтури ПУН, цей індивід є агентом Закордонної Секції ГПУ. Вислав його Комінтерн спеціально на те, щоб вести провокаційну й дезінформаційну роботу серед Відділів ОУН на еміграції.

Опис його особи: високий, темний блондин, около 35 років, довгообразий з буйним волоссям.

Якщо стверджено його перебування на терені котрогось з Відділів, — слід негайно повідомити про те Оргреферентуру.

III. Подаємо до відома, що у Львові почав виходити новий націоналістичний тижневик "Наш Клич" замість "Українського Голосу"¹⁾. В найкоротшому часі будуть його отримувати всі Відділи. Поручаємо Відділам надсилати туди статті й дописи з діяльності дотичних осередків за посередництвом Оргреферентури. Передплата згаданого часопису недорого — 20 франків за пів року (можна

передплачувати чвертьрічно за 10 франків) тож Відділам не буде тяжко передплачувати цей тижневик. Відділи повинні теж заохочувати до передплати суспільні організації. Гроші на передплату слід висилати на мою адресу до 25 ц. м. Передплачувати цю газету Відділам особливо важливе тому, що там друкуються програмові націоналістичні матеріали.

IV. В російській і заграничній пресі кружляли вістки, начебто в сокальському повіті представники ОУН викликали жидівські погроми. На підставі звідомлень Крайової Екзекутиви ОУН на ЗУЗ²⁾ виявилось, що це провокаційні вістки, що їх ширить польська агенція³⁾ з метою компрометувати український незалежницький революційний рух в очах світової opinii, представляючи його як бандитсько-погромну акцію. На ділі це були тільки заворушення, що їх викликали жидівські коршмарі, злосливо перешкоджуючи акції бойкоту алкоголю українською людністю.

V. ПУН кінчає підготову видавництва для належного політичного вишколу в Відділах. У тій справі вишкільний референт ПУН, д-р Демчук, в скорому часі сконтактується з Відділами та визначеними інструкторами.

VI. Вияснюємо, що започаткована у Франції акція полк. Дубового за посередництвом так зв. Товариств Запоріжців, вийшла з інспірації колишнього гетьмана Скоропадського, хоч керівники згаданого товариства стараються замаскувати свій контакт з гетьманцями.

Покищо зорганізувалися філії того товариства: в Парижі — (назвище керівника замазане), в Омекур — Тарнавський, у Брні — Лощенко. Загальним керівником Товариства є згаданий полк. Дубовий.

З уваги на шкідливу національним інтересам діяльність Скоропадського, ОУН зайняла негативне становище до тієї діяльності "Товариства Запоріжців", як довго воно буде стояти під впливом гетьманців. Вістки, що їх поширює Дубовий, начебто він діє в контакті зо мною, як організаційним референтом ПУН, і з ген. Капустянським, як головою Союзу⁴⁾ — наскрізь провокаційні. Навпаки, його повідомлено про становище ОУН та інших соборницьких організацій до того Товариства.

Члени ОУН можуть залишитися в тому Товаристві аж до видання спеціального розпорядку, тільки для інформаційних цілей, повідомляючи Оргреферентуру про все листування, що його будуть отримувати від управи Товариства. Одночасно повинні вони, в міру можливости, ставити опір теперішньому керівництву того Товариства, намагаючись не допустити до переміни тієї організації, подуманої як політичне військове товариство, у політичну езекутиву гетьманського осередку.

З націоналістичним привітом
інж. М. Сціборський
Оргреферент ПУН

Примітки видавця

¹⁾ Тижневик "Український Голос" виходив у Перемишлі. Видавали його прихильники гетьманського руху, але в 1929 році ОУН відкупила його, через підставлену особу, і він став першим часописом націоналістичного руху, головним редактором був Зенон Пеленський.

²⁾ Західньо-Українські Землі.

³⁾ Т. зн. пресова агенція. В Польщі називалася во-

на "Польська Агенція Телеграфічна", в скороченні: ПАТ.

4) "Український Народний Союз", суспільно-громадська організація українських націоналістів у Франції, з органом "Українське Слово".

(Переклад з перекладу)¹⁾

Оргреферентура ПУН

Довірно!

Після перечитання — спалити.

До відома Секретарям і Відділам ОУН

ПУН на своєму засіданні схвалив ось такі постанови про діяльність ОУН на окупованих землях і на еміграції в Старому й Новому Світі.

В справі Східньо-Українських Земель.

ПУН при допомозі різних засобів, що їх має до розпорядження, буде зміцнювати зв'язки з окупованими Москвою Східніми Землями і посилить на них пропаганду.

Одночасно з тим ширитиме серед людности на тих теренах революційні настрої і чинний її опір московським окупантам.

В справі Західньо-Українських Земель.

ПУН надалі продовжуватиме розбудову організаційної мережі та апарату і посилить масову пропаганду.

ОУН на Західніх Землях вестиме підготовну роботу й переводитиме масові революційні акції.

Буде звертатися належна увага на загальнополітичний і фахово-революційний вишкіл членських кадрів на підставі виробленого плану праці.

В справі Буковини й Закарпаття.

ПУН надалі вестиме організаційну роботу на тих землях, беручи до уваги об'єктивні умови на них і національне освідомлення тамтешньої людності.

Для налагодження ліпших зв'язків уживатимуться відповідні засоби на підставі схваленого пляну.

В справі європейської еміграції.

ПУН затверджує встановлений плян діяльності ОУН на еміграції в подвійному напрямі:

- а) організації кадрів ОУН
- б) розширення діяльності соборницьких суспільних організацій і поширювання в них впливу ОУН.

Діяльність в еміграційних Відділах буде напрямлена на основну політично-вишкільну підготовку членів згідно з політичним курсом, що його приготував ПУН.

Для членів еміграційних Відділів, що хвилюю перебувають за кордоном і вертаються на українські землі, вишкіл буде доповнений додатковими спеціальними студіями з діяльності й політики ОУН на тих землях.

Місцеві Відділи ОУН мусять подбати про заснування суспільних організацій соборницького типу, щоб дати можливість активізувати внутрішню пропаганду Європейського Об'єднання.

В справі Нового Світу.

ПУН стверджує, що акція ОУН через ОДВУ²⁾ в Америці й УНО³⁾ в Канаді дала вже добрі наслідки. Ті організації безнастанно поширюються і стають уже поважним чинником. З метою дальшої розбудови націоналістичного руху в Новім Світі, ПУН вишле туди чергового свого представника.

В справі військової підготовки ОУН.

З метою мілітаризації членських кадрів ОУН і підготовки народніх мас до національної революції, як теж для старанних студій ворожих сил, ПУН зорганізував так званий Військовий Штаб ОУН, в склад якого ввійшли віддані націоналістичні військові фахівці.

В справі внутрішньої пропаганди ОУН.

Для ширення націоналізму як на окупованих землях, так і на еміграції, ПУН приступив до видавання пропагандних брошур, летючок і т. п. Деякі видання вже готові, інші підготовляються до друку. Крім того, в другій половині цього року почне виходити запланований орган ОУН "Український Націоналіст".⁴⁾

У справі зовнішньої пропаганди ОУН.

З метою вести пропаганду за кордоном і як слід насвітлювати всю українську справу серед міжнародних чинників, ПУН приступив до організації Центрального Пропагандивного Бюро в однім з головних осередків Європи. Воно матиме свої філії в інших столицях і буде видавати сталий орган англійською і французькою мовами, як теж спеціальні бюлетені.

ПУН склав теж план політики для своїх представників у окремих країнах. Назагал стверджено, що в деяких країнах міжнародна політика ОУН знаходить для себе сприятливий ґрунт.

В справі партій.

Переглянувши ще один зайвий раз політику наших партій на окупованих землях, ПУН стверджує правильність своєї політики супроти тих партій. Має вона й надалі залишитися в ізоляції від них та поборювати їхню діяльність, що спирається

або на орієнтації на історичних ворогів українського народу, або на угодовости супроти них.

ПУН стверджує теж повільний занепад усіх наших партій, а то з причин втрати їхніх впливів на народні маси і на суспільність.

Останніми часами остаточно збанкрутувала акція відомого Полтавця-Остряниці⁵⁾, УНР⁶⁾ та інші групи знайшлися в застою, що є наслідком їх внутрішнього занепаду і хибних розрахунків на зовнішньо-політичну кон'юнктуру.

Цей комунікат слід подати до відома членів Відділу.

Инж. М. Сциборський, Оргреферент ПУН.

Примітки видавця

¹⁾ Переклад з польського перекладу українського оригіналу. Тому нема певности, чи польський переклад точно дотримувався оригінального тексту, чи тільки старався передати хід його думок.

²⁾ Організація Державного Відродження України.

³⁾ Українське Національне Об'єднання Канади.

⁴⁾ "Український Націоналіст" почав виходити під кінець 1933 року і протримався до початку 1935 року. Своїм виглядом і форматом дуже нагадував "Сурму".

⁵⁾ Іван Полтавець-Остряниця, секретар гетьмана Павла Скоропадського з квітня 1918 року. На еміграції в Німеччині, прикриваючись намірами відновити гетьманат, зійшов на авантюричний шлях, компрометував Україну всякими меморіалами й авантюристичними зв'язками.

⁶⁾ УНР — Українська Народня Республіка. Тут — т. зв. уенерівці, прихильники заграничного Уряду УНР в Варшаві під проводом Андрія Лівицького.

Брюссель, 22 червня 1933.

Оргреферент ПУН

До відома й виконання Секретарям і Відділам.
Обіжник.¹⁾

1. Подаю до відома, що від тепер упродовж кількох місяців місцем мого замешкання буде Брюссель і туди слід висилати листування на адресу

M. ing. Sciborsky
15, Rue du Beau-Site
Bruxelles, Belgique

2. На підставі останніх постанов ПУН пригадую Управам Відділів про konieczність узгіднити справу членських внесків і правильно відсилати їх до Проводу.

Як уже згадувано, Оргреферент бачить доказ організаційної сили як Відділів так і членів у правильних вплатах членських внесків. Член, що занедбує вплату членських внесків (до речі дуже невеликих), дає підставу сумніватися взагалі про його здатність виконувати організаційні завдання і теж дає доказ свого ігнорантного²⁾ відношення до самої організації.

У випадку, коли наслідком безробіття чи інших тяжких матеріальних умовин член не всилі заплатити членського внеску, мусить повідомити про те Управу Відділу, а вона, перевіривши стан члена, може відстрочити (не звільнити!) вплату членського внеску за даний місяць, записуючи це на рахунок заборгування члена, а він зобов'язаний пізніше одноразово чи ратами заборгування сплатити. Управи Відділів відповідають за тимчасове звільнення від членських внесків та обов'язані кожного місяця повідомляти Оргреферат про членів, що тимчасово звільнені від членських внесків з заподанням причини звільнення. Скарбники обов'язані регулярно

но збирати членські внески і не пізніше 5 дня кожного місяця пересилати їх до Фінреферату на адресу

M. ing. Sciborsky
15, Rue du Beau-Site
Bruxelles, Belgique

Відділи обов'язані також кожного 5 в місяці пересилати до Оргреферату звіти про діяльність і внутрішнє життя в Відділах, їх фінансовий стан, зокрема суму зібраних і пересланих до ПУН членських внесків. За невиконання того обов'язку Голови Відділів будуть притягатися до дисциплінарної відповідальності.

3. Так само Відділи повинні подбати про збірку й висилку заборгувань за "Розбудову Нації". Звіти про те повинні включатися в щомісячний звіт до Оргреферату. Гроші за "Розбудову Нації" висилати на адресу: Поштова скринька ч. 37, Прага - Сміхов, Чехо-Словаччина.

4. Управи Відділів повинні пильнувати, щоб регулярно відбувалися періодичні сходи членів (де на перешкоді тому не стоять потреби конспірації) і щоб читати спільно на сходинах націоналістичні видання, пресу, заслухувати директив та інформацій керівних органів ОУН та обговорити пляни місцевої діяльності Відділів. Про ті періодичні сходи, що повинні відбуватися принаймні раз на два тижні, і про їхній денний порядок Управи повинні повідомляти Оргреферат у вище згаданих звітах. У тих заграничних Відділах, де вимоги конспірації не дозволяють збиратися всім членам Відділу, сходи треба відбувати трійками, чвітками і т.д. Про діяльність таких ланок Управи будуть повідомляти Оргреферента.

На справність таких сходин Голова Відділу та інструктор мусять звертати особливу увагу, голов-

но з хвилиною, коли почнуться вишкільні курси Вишкільного Реферату ПУН.

5. Останніми часами завважено в Відділах тенденцію замикатися в собі й утруднювати доступ до Відділу новим кандидатам, навіть тоді, коли в даних осередках є відповідні для розвитку Відділів люди й умовини. Оргреферат доручає Управам Відділу звертати пильнішу увагу на принімання до Відділів свіжих сил, авжеж, за умовою перевірки й попередньої підготовки. В даному випадку йдеться не про масове побільшування Відділів, тільки про те, щоб притягнути туди всіх тих громадян, що можуть бути корисними членами ОУН. Оргреферат призначає місяць липень на ударну кампанію доповнювати Відділи свіжими кандидатами. Для виконання того Управи повинні на спеціальних засіданнях уложити плян своїх заходів, наприклад: перегляд людей у своїх місцевостях, вибір з них тих, що цікавляться націоналістичним рухом і що їх варто втягнути до ОУН і вкінці притягати ті елементи до Відділу. Про висліди тієї кампанії слід повідомити Оргреферат у місячних звітах. При тому зазначаю, що вся та пропаганда й акція не повинна відбуватися явно. Навпаки, вся праця має мати довірочний характер в особистому підході до людей. Відповідні чинники Відділу, натрапивши на одну чи кілька таких осіб, повинні ввійти з ними в приязні, фамільярні відносини, підготовляти їх за поміччю літератури і т. д., а після закінчення цієї підготовної праці запропонувати їм вступити до Відділу.

6. На деяких теренах (у Франції і частинно в Чехо-Словаччині) влада не ставиться толерантно до діяльності ОУН і Відділи повинні відповідно до того пристосуватися, щоб уникнути непорозумінь і комплікацій. Таким чином не повинні давати яв-

них доказів дійсного свого існування в даному осередку і приналежності до них конкретних осіб. Цю тактику слід застосовувати і до власної української суспільності, бо серед неї знайдуться провокатори, і до державної влади. На випадок яких запитів чи слідства всюди слід заперечити існування Відділів і заявляти, що є тільки окремі особи з націоналістичними настроями, вони час-від-часу збираються для обміну своїми поглядами, читання преси чи літератури і не ведуть ніякої суперечної з місцевими законами політики.

Такі Відділи мусять безпечно зберігати організаційні архіви, щоб не дісталися вони в непокликані руки. Цю остерогу Оргреферат подає в загальному, не пов'язуючи її з якимись конкретними небезпеками, бо в дійсності їх нема. Це тільки загальні вказівки для Відділів, щоб знали вони, яку прийняти тактику в разі потреби. Та це в ніякому разі не повинно послаблювати організаційної і загальної діяльності Відділів.

7. Управи Відділів повинні подбати, щоб серед їх членів не було пасивних людей, які нічого не дають для Відділу і є тільки свідками праці інших. Членів можна активізувати в той спосіб, що кожен член Відділу мусить мати якесь визначене зайняття в загальній діяльності Відділу. Він обов'язаний звітувати Управі про доручені йому справи і на сходинах Відділу. Таким способом усі члени втягнуться у процес творчої праці, що з одного боку запевнить ліпші її висліди, а з другого — усуне ненормальне явище, що часами дається завважити в Відділах, де працюють одиниці, а інші є тільки свідками їх праці.

З метою підвищити видаїність праці членів, Управи Відділів повинні стояти в стислому контакті з членами, не обмежуватися тільки до дисциплі-

ни й послуху, натомість намагатися підійти ближче до кожного члена зокрема і підтримувати всі корисні вияви його активності. Всі рішення, пляни і пропозиції повинні предкладатися членам Відділу для обговорення (крім стисло довірочних). Це робить членів співтворцями й активними учасниками праці, а не тільки сліпими виконавцями.

Авжеж, такий контакт Управи з членами Відділу мусить проходити в атмосфері взаємного довір'я, але теж і відчуття ієрархії взаємних стосунків організаційного ладу, карности й дисципліни.

8. Місячні звіти для Оргреферату Управи Відділу можуть присилати в довільній формі, головне, щоб були вони якнайбільш вичерпні і всесторонньо характеризували життя й діяльність Відділів узагалі та окремих його членів.

Цей обіжник слід відчитати на сходинах Відділу.

З націоналістичним привітом

інж. М. Сціборський, в.р.
Оргреферент ПУН

Примітки видавця

¹⁾ Теж і цей обіжник є перекладом перекладу з українського оригіналу на польську мову.

²⁾ Це слово взяте дослівно з польського перекладу, але маю сумніви, чи вжив його інж. Сціборський в оригіналі.

Х.

Тернопіль, дня 28 серпня 1933

Тернопільський Воевода

Ч.: 241 /таємне/ 33

ОУН — проєктовані замах

Таємне

До

(згідно з розподільником)

Вслід за рескриптом тутешнього Уряду з дня 18. VIII. ц. р. Ч.: 241 (таємне) 33, повідомляю, що з Львівського Воевідського Уряду отримано понижчі інформації, що відносяться до задуманої саботажної акції ОУН.

Внутрішня розвідка.

Львів, дня 25. VIII. 1933 року.

9 година. Саботажна акція.

Дня 23. VIII. 1933 року у вечірніх годинах районові провідники ОУН отримали наказ Крайової Екзекутиви ОУН, через спеціальних кур'єрів Команди ОУН дотичних районів, про саботажну акцію, що в найближчому часі має початися на терені Східної Малопольщі.

Наказ починати саботажну акцію надійде від Крайової Екзекутиви ОУН через спеціальних кур'єрів, вони лишать на згори передбачених місцях умовлений знак у кожному районі. Одним з таких знаків мали б бути три риси крейдою на наперед означеному місці.

По думці наказу Крайової Екзекутиви буде саботажна акція вестися в дуже гострій формі: нещадно палити двори і збіжжя польських хліборобів, палити польські села, висаджувати в повітря залізничні й шляхові мости, також пам'ятники маршала Пілсудського, нищити вибухівкою або вогнем державні будинки.

У тій цілі районкові провідники ОУН, відповідно до місцевих умовин, дістали вибухові й запальні матеріали, запальні гноти, що горять і на дощі, і по кілька револьверів зо стріликом. Наказано, щоб кожен член ОУН постарався про револьвер, а навіть про кріс, а коли ж уже їх має, то тримати під рукою на поготов'ї. Вони будуть потрібні в разі опору під час саботажу, або в разі зустрічі поліциста по дорозі.

Кожен районковий провідник визначить окремим членам об'єкт саботажу на кілька годин перед виконанням.

До саботажної акції треба вживати найперше членів ОУН, а потім теж місцевих селян, що ставляться прихильно до ОУН.

Від дня видання того наказу, т. зн. від 23. VIII. ц. р., члени ОУН мали кожного вечора слідкувати за знаками на домовлених місцях і як тільки побачили б знак, ждати вдома на дальші накази провідника району.

Перед виконанням наказаного йому саботажу, кожен член ОУН має подбати про алібі таким способом, що заки піде "на роботу", зайде до читальні "Просвіти" чи деінде, щоб його там бачили, а потім, у чужому взутті, йти "на роботу". Коли вернеться "з роботи", має вдома обережно пересунути вказівки годинника і потім звернути увагу домашніх на себе так, щоб вони одночасно бачили годину на годиннику. Вночі слід викликати в хаті тривогу,

наприклад, що на подвір'ї є злодії, в наслідок чого зчиниться галас, повиходять і сусіди, бачитимуть там виконавця атентату й посвідчать, що він тієї ночі був удома, підтвердять у той спосіб його алібі.

Крайова Екзекутива ОУН передбачувала, що коли почнуться саботажі, багато членів ОУН, а між ними і районових провідників, будуть арештовані, супроти чого Крайова Команда ОУН заздалегідь визначувала на їх місце заступників, що з моментом арештування провідника даного району чи округи, переберуть там провід. Нові провідники звичайно визначувалися з інших місцевостей, не з того самого району чи округи.

Новий провідник району чи округи перебере владу, подавши знак на згори умовленому місці, так само, як перед початком саботажної акції. Як тільки появиться такий знак, усі члени району мають зібратися на місці, що його визначить ще попередній провідник. Туди прийде провідник новий і перебере команду.

Слід сподіватися, що саботажна акція почнеться вже в найближчих днях.

Зазначую, що повищі інформації походять з певного джерела і від конфідента з випробуваною вже правдомовністю.

У свосму звіті з 22. VIII. ц. р. о год. 10, інформатор, подаючи відомості про настрої української людности з точки погляду ОУН і про можливість саботажної акції, представляв стан справи, як це було йому відоме до дня контакту.

У зв'язку з тим пригадую ще раз вислані недавно охоронні розпорядження і прошу пильно прослідити розвідкою, чи ті інформації мають своє потвердження також на тутешньому терені.

Крім того прошу Панів Старостів можливо найшвидше прислати свої завваження про стан забез-

печення об'єктів, що про них була мова в запода-
ному рескрипті.

Воевода

підпис

в.р. Гінтовт

(Дзевалтовський-Гінтовт)

Розподільник:

Всі повітові старости Тернопільського Воевідства
Воевідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі.

**
*

Примітка видавця

*Цьому документові мусимо присвятити децю
більше уваги.*

*Деякі недоречності в змісті того інформатив-
ного комунікату вказували б на те, що це один з
таких фальшивих алярмів, що ними послуговува-
лася польська поліція, щоб накликувати до чуй-
ности й показувати свою енергійну діяльність¹⁾.*

Покажемо на деякі з тих недоречностей.

*1. Акція ніби була передбачена в цілому краю
і повідомлення про неї мали принести спеціальні
кур'єри, лишаючи в кожному районі на заздалегідь
означеному місці відповідний знак. Коли пригада-
ти, що в колишній Східній Галичині було кілька-
десят повітів, а кожний повіт в організаційній схе-
мі ОУН ділився приблизно на три-чотири райони,
то до своєчасного повідомлення про початок са-
ботажної акції Крайова Екзекутива ОУН мусіла б*

¹⁾ У польській пресі, в звітах про поліційну роботу, в судо-
вих процесах і т. п. вживався польський термін "спренжис-
тосць поліції".

вислати понад сотню кур'єрів, поінформувавши кожного, в якому селі і в якому місці кожен з них має лишити умовлений знак.

Така система комунікації коштовна, скомплікована та майже неможлива, не давала запоруки точних і своєчасних повідомлень. Уже краще й легше було б вислати кур'єрів тільки до повітів, хоч навіть і тоді їх було б забагато. Повідомлення районів у повіті взяла б на себе Повітова Екзекутива, висилаючи, наприклад, велосипедами власних гінців, ліпше зорієнтованих в околиці.

2. Поліційний інформатор подає, що районіві провідники щойно на кілька годин перед виконанням визначували б окремим членам об'єкт саботажу. З точки погляду конспірації, це виглядає добре. Однак не забуваймо, що навіть найменший і найпростіший акт саботажу вимагає деякої підготовки. Виконавець мусить оглянути об'єкт, пізнати найближчу його околицю, вибрати найдогідніший час і спосіб виконати своє завдання, подбати про деякі потрібні до того знаряддя (наприклад, при перериванні телеграфічної сполуки — пилки, сокири, кліщі до переривання дроту і т. п.). А вже, наприклад, висадження залізничного мосту вимагає куди більшої підготовки, як спалення господарства польського військового колоніста. До того, часто потрібно в таких справах двох виконавців. У деяких випадках просто неможливо виконати саботаж, маючи до розпорядження всього кілька годин і то в останній хвилині. Коли до того додати, що районіві провідники мусіли б одного й того самого вечора повідомляти більше членів у кількох селах свого району, вони просто не в силі були б з тим справитися, не вистачило б до того одного вечора, навіть з пополуднем. Розкласти ж це на кілька днів — трудно й небезпечно. Бо вже після першого

саботажу в районі почався б рух, поліційне слідство, допити, арештування підозрілих, збільшення чуйности й охорони інших об'єктів перед саботажками.

Куди простіше було б кожному виконавцеві заздалегідь визначити об'єкт, дати йому час і можливість підготувитися, обзнаномитися з положенням, труднощами й перешкодами. Тоді він, діставши знак, що настала пора, має більше виглядів і можливостей виконати своє завдання. Правда, що коротший час між наказом і виконанням, то менше можливости, щоб про те довідалася поліція, зате більша певність, що наказ буде виконаний, коли даний буде час на підготову.

Від дня 23 серпня всі члени ОУН даного району мали б ходити кожного вечора слідкувати за умовленими знаками на визначених місцях і, побачивши їх, ждати вдома на дальші накази своїх районових провідників. Це просто нісенітниця. Навіть при найменшій кількості членів у малому районі це значило б, що кожного дня мусів би туди ходити щонайменше десяток, або й більше членів. Поперше — непотрібно знало б про той знак більше членів. Подруге — вони витрачали б на те кожного дня непотрібно час. Хто жив у селі, де мав бути цей знак, тому легше, але хто жив у селах, віддалених на кілька кілометрів від місця знаку, витрачав би кожного дня по кілька годин на такі мандрівки. Чи не краще було б, щоб за знаками слідкував один член, чи то сам районовий провідник, чи його заступник, або хто інший, визначений для тої цілі, а всім членам наказати, щоб почавши від 23 серпня не виходили вечорами з хат, коли ж би хтось мусів вийти, з непередбаченої причини, то щоб попередив про те провідника?

4. Нікудишнє теж поучення про алібі. Показатися на коротко в читальні "Просвіти" чи в кооперативі, цілком не дає певного алібі. Виконавець міг туди зайти, а потім любісінько просто звідти піти "на роботу".

Маніпуляція вказівками годинника на селі не має ніякого значення. Скільки господарів у тих часах могли мати в себе стінні годинники? Ледве чи в читальні чи в кооперативі могли бути, та й то не всюди, а в приватних хатах не було їх зовсім, хіба на приходствах, або десь у млині.

В роках 1924-1925, коли діяла "Летюча Бригада УВО", давалися такі інструкції по містах. Навіть в одному процесі урятувався від засуду таким способом один її член, пересунувши стрілки годинника своєї господині-польки. По селах це було виключене хоч би й тому, що треба було б завертати час не на пів години чи годину, але на кілька годин, навіть як би знайшовся в хаті такий годинник чи будильник.

5. Виконавець мусів іти "на роботу" в чужому взутті. Це з уваги на поліційних собак, щоб не пішли нюхом за його слідом. Не так то легко в селі постаратися про чужі черевики так, щоб ніхто того не завважив. І при тому треба було б або нести з собою свої власні, або сховати їх у якомусь місці, щоб у повороті перезутися й урвати собакам первісний слід.

6. Визначувати заздалегідь нових провідників на місце арештованих, потрібне, і таке робилося не тільки в ОУН. Але заподаний у поліційній інформації спосіб перебирати провід над районом — цілком нездалий. Після арештування старого провідника члени мали б ждати на такий чи подібний знак у домовленому місці, як це було перед початком

саботажної акції. Але хіба не в тому самому місці, бо після більших арештів це місце могло вже бути "засипане" під час допитів, а принаймні — не можна б того ризикувати. Треба визначити таке місце наперед. Отже — два місця і два знаки. Один — на початок акції, а другий — на зустріч з новим провідником. Хто мав би за тим слідкувати? Чи всі члени з цілого району мали там збиратися кожного дня? А коли появився знак, то коли мали прийти на зустріч з новим провідником?

Визначувати нового провідника з далеких околиць — теж не дуже до речі. Так можливо добирати провідників крайових, обласних, у найгіршому випадку — окружних. Але повітових? І районових? Вимагало б це багато часу на організаційні контакти, або провідник мусів би приїздити з віддалених сіл, або члени з тих дальших сіл мусили б ходити до провідника, а одне і друге звертало б на себе увагу, легко могло б впасти в око донощикам та довести до деконспірації.

Збираючи докупи ці завваження, схилиємося до думки, що ніяка, хоч би й мало досвідчена Крайова Екзекутива ОУН не могла б видавати таких недоречних доручень і вони правдоподібно виляглися в голові невідомого інформатора, що на нього покликався Львівський Воведський Уряд.

Від часу великої саботажної акції влітку 1930 року, що потягнула за собою горезвісну "пацифікацію", аж до початку другої світової війни, саботажі, хоч і не припинювалися зовсім, та не вибухали масово в цілокрайовому масштабі. Не бачимо ніякої потреби чи то з внутрішньо-крайових причин, чи з тодішнього міжнародного положення, щоб така акція мала розгорнутися під кінець 1933 року. Тим більше, що ОУН щораз більше переходила на масову організаційно-політичну роботу, тільки вийнят-

ково допускаючи тут і там акти терору. Заповідження великої саботажної акції звичайно попереджене всякими інструкціями, психологічною підготовкою та іншими способами, ніколи наглим і несподіваним наказом згори, коли це діється в мирних умовинах. Або приходять стихійно, як це було в 1930 році. Ні одного ні другого не можемо сказати про 1933 рік.

XI.

Тернопіль, дня 30 грудня 1933 р.

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: БП 59/33

Загострення конспірації в ОУН.

Довіроче

До

Всіх Повітових Старостів Тернопільського Воевідства

Коменданта Воевідської Державної Поліції

Слідчого Уряду в Тернополі

Слідчий Відділ Державної Поліції у Львові отримав конфіденційні інформації, що останнім часом в ОУН звернено особливу увагу на законспірування зустрічей членів, як у мешканнях, так і на вулиці. Засади зберігання обережності ті самі, що в брошурі УВО "Конспірація" (друковані крім того окремо уступами в "Сурмі" та в "Юнаку"¹⁾) з однією новизною — стріляти до поліцейних агентів, коли вони пробують арештувати члена, що має при собі важні організаційні матеріали. У конспіративному вишколі звертається теж увага на поведінку в ареш-

тах, а передусім вишукувати серед в'язнів поліційних агентів, їх пізнати по тому, що мають зашнуровані черевики²).

Позатим, кожен комендант п'ятки мусить добре знати частину міста, що в ній діє, а передусім розміщення поштових урядів, військових відділів і поліції, їх чисельний стан і зброєвий виряд. Також ставиться вимога знати адреси вищих державних урядовців і поліційних старшин.

Повідомляючи про те, доручаю перевірити ті інформації на терені воєвідства і присилати всі в тій справі позитивні спостереження.

За Воеводу:
підпис: Жиборський
(Жиборський)
начальник Відділу

Заліщики, дня 24. 1. 1934

Повітовій Команді Державної Поліції
до негайного виконання за зворотом акту.

Староста
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції
В Заліщиках
Увійшло дня: 25. 1. 1934
Ч.: С 36/25/34

До
Пана Повітового Старости
в Заліщиках

Прийнявши до відома, голошу, що досі не маю
потвердження вісток відносно загострення конспі-
рації в ОУН.

Заліщики, дня 27 січня 1934 року

Повітовий Комендант Державної Поліції
підпис: І. Мілях, аспірант

Примітки видавця

¹⁾ Циклостильне видання Підреферентури Юнац-
тва в Організаційній Референтурі Крайової Екзекути-
ви ОУН.

²⁾ Заминаючи в'язня в келії поліційних арештів,
звичайно відбирали від нього пояс, шлейки, підтяж-
ки, шнурівки й усе те, на чому він міг би повіситися.
Бували випадки, що забирали теж окуляри.

ХІІ.

Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках
Ч.: С. 6/119/33
Організаційний Стан ОУН
на день 31. ХІІ. 1933

Таємне

До

(Згідно з розподільником)

Відповідно до наказу з дня 10. VII. 1933 року
Ч.: П 4/75/33 Пана Воевідського Коменданта Державної Поліції (Слідчий Уряд) у Тернополі, звітую:

Організація Українських Націоналістів на території тутешнього повіту в підзвітному часі не виявляла жвавішої діяльності, за винятком того, що в жовтні м. р. розкидувано протишкільні летючки¹⁾ в селах Угринківці²⁾, Бедриківці, Винятинці і Заліщики-Старі. Винуватців не викрито, бракувало доказів вини.

Згідно з нашими інформаціями, ведеться організаційна праця.

Як стверджено дотепер, ОУН має вплив на членів читалень "Просвіти", товариства "Луг" і "Сокол", зокрема в селах Торське, Бедриківці, Блищанка й Заліщики-Старі, бо, як виказало слідство в справі поширювання протишкільних летючок, члени тих товариств були підозрілі в тій роботі.

За конфіденційними інформаціями, в повіті далі діє згадана вже в звіті з 24 липня 1933 року Повітова Екзекутива³⁾ ОУН з засягом діяння: Заліщи-

ки, Заліщики-Старі, Дзвиняч, Торське, Винятинці, Блищанка. Осідок її в Заліщиках.

До її складу входять:

Роман Скоморовський, уроджений 1902 року в Станиславові, замешкалий у Заліщиках, син Севастіяна й Теклі, греко-католик, освіта — шість гімназійних клас і торговельний курс, вільного стану, по професії купець. Занотований у картотеці. Дня 25. I. 1933 у читальні “Просвіти” в Заліщиках виголосив промову проти польського шкільництва. Дня 16. VII. 1933 року відбирав звіт на публічній площі від товариств “Лугів”, що прийшли на фестин з довколишніх сіл. Дня 28. X. 1933 затримано його під закидом роздавання летючок у Блищанці й Угринківцях.

Прогандний референт: Іван Ткачук, уроджений 1900 року в Заліщиках-Старих, син Степана й Анни з роду Коцюбійчук, греко-католик, у війську не служив, нежонатий, освіта — семінарійна матура, без мастку, без означеної професії. Дотепер у картотеці не нотований. Ткачук займається наукою співу членів читалень у повіті і під тим приводом має можливість агітувати за ОУН. Постійно контактується зо Скоморовським.

Кольпортер: Богдан Гандзюк, уроджений 7. XII. 1906 року в Торськім, син Степана й Марії, без професії, греко-католик, освіта — 6 клас гімназії, нежонатий, без маєтку, нотований у картотеці. 11 червня 1932 року притриманий під закидом допомоги Михайлові Козієві з Торського в підпалі дому Соломона Готфріда в Торському. 9. II. 1933 року вступив до “Студентської Секції” в Товстім.

Виказаний у звіті з дня 24 липня 1932 року Григій Романко вернувся з в'язниці 17 червня 1933 року й живе вдома. Але не стверджено, чи далі належить до згаданої Екзекутиви ОУН.

Мирослав Осадчук стало контактується з Скоморовським і працює разом з ним, супроти чого постає підозріння, що він і надалі належить до Екзекутиви, як освітній референт.

Щодо Тадея Юрійчука, не стверджено, чи він ще далі в Екзекутиві, так само відносно Ярослава Комарницького, що 21. IX. виїхав до Львова і там учиться в Духовній Семінарії.

Щождо Дмитра Гембатьюка, то він 4. XII. 1933 року вийшов з в'язниці, вернувся до Заліщиків-Старих, є підозріння, що він далі належить до ОУН.

Чи і яку зброю має повітова Екзекутива ОУН, не стверджено, з конфіденційних інформацій виходило б, що має більшу кількість автоматичних пістолів⁴⁾.

Не завважено контактів з рівнорядними або вищими ієрархічно одиницями ОУН. Чи втримується зв'язок з Степаном Голиком у Товстім, як про те була мова в попередньому звіті, досі не завважено, бо Голик не проявляє ніякої діяльності.

За отриманими конфіденційними відомостями, Повітова Екзекутива має намір при допомозі літератури й доповідей освідомлювати українську людність у національно-незалежницькому дусі і творити ідеологічні трійки⁵⁾, зокрема серед сільської молоді.

Інших організаційних одиниць у повіті не завважено. Виказана в звіті з 24 липня 1933 року боївка у Ворволинцях тепер не проявляє ніякої діяльності, а її організатор, Богдан Навізівський, під натиском своєї родини стримується від усякої діяльності⁶⁾.

Повітовий Комендант Державної Поліції
підпис: І. Мілях, аспірант

Розподільник:
Слідчий Уряд у Тернополі
Повітовий Староста в Заліщиках
Слідчий Відділ у Чорткові

Примітки видавця

¹⁾ У тому часі ОУН підготовлялася й почала т. зв. шкільну акцію з протестом проти польонізації українських шкіл: страйками шкільної дівтори, протестами батьків, пропагандою усно тощо.

²⁾ В оригіналі назви сіл заподані в польській мові і при перекладі не завжди можна здогадатися, як вони дійсно називаються в українській мові.

³⁾ Звіт називає Повітову Екзекутиву часами "управлінням".

⁴⁾ Трудно прийняти, щоб у малому місті Заліщиках ОУН перетримувала більшу кількість автоматичних пістолів. Як переважно в усіх конфіденційних звідомленнях, донощик тут передав куті меду.

⁵⁾ Незрозуміле. Трійни, якщо вживалися коли, то тільки для бойових цілей. Для вишколу, політичної освіти і т. п. більше підходили п'ятни, часами навіть більші гуртки, коли можна було їх прикрити якоюсь культурно-освітньою легальною фірмою.

⁶⁾ Звіт дуже слабкий, не охоплює цілого повіту, майже не згадує про внутрішню діяльність ОУН. Можливо, що подробиці тієї діяльності подавалися в поточному листуванні, або в принагідних одноразових звітах, т. зв. у поліційній практиці "донесеннях".

**
*

З уваги на те, що майже всі ці документи знайдено в Заліщиках, старався я відшукати колишніх

членів ОУН з тієї околиці, чи не вдалося б дійти до того, хто і яким способом здобував ті документи. Мусіла там діяти справна організація, коли потрапила перед таким швидким приходом Червоної Армії дістатися до Повітового Староства й Повітової Команди Поліції. Знайшов тільки чотирьох — назвищ на їхнє прохання не подаю — та не могли вони нічого ближчого про ту справу розказати. Замолоді ще були тоді і не багато знали про організаційне життя. Два знані їм старші члени вже помирали на еміграції, а двох других, що може ще десь живуть, прийшлося б хіба шукати газетними оголошеннями.

Одне тільки вони ствердили, а саме, що всі задані в документі особи дійсно існували і що їх назвища не вигадані. Роман Скоморовський дійсно був відомим діячем в організації "Великий Луг". У місті й повіті тішився повагою, поліція звесь час мала його на оці, але яка його була роля в ОУН — невідомо. Советська влада вивезла його в 1940 році і він пропав без вісти. Разом з ним вивезено Івана Ткачука і по нім теж загинув усякий слід.

Був такий студент Богдан Гандзюк, студіював право і ще перед війною закінчив науку, перенісся до Станиславова, більшовики арештували його в 1940 році, доля його невідома.

Дійсно спалено дім одного жидівського купця в Торському, але не можна устійнити, хто і з яких причин це зробив.

XIII.

Тернопіль, 20 січня 1934

Тернопільський Воєвідський Уряд

Ч.: 6 БП 59/34

ОУН — задумані виступи

Довірочне!

До всіх Панів Старостів Тернопільського Воєвідства.

Тутешній Уряд отримав довірочні інформації, що в Бережанах мала відбутися таємна конференція членів ОУН. На ній обговорювано потребу посилити в найближчому часі протишкільну акцію і започаткувати протимонопольну акцію. Впарі з тим має іти акція підпалювання монопольних складів (акція з "фаерверками", як це висловлювано на конференції).

Покищо не намічено часу, коли це мало б зачатися.

Подаючи це до відома, прошу видати відповідні розпорядження з метою забезпечити склади та перевірити інформації.

Про всі отримані в тій справі вістки слід негайно повідомляти.

За Воєводу:
підпис нечиткий
(Жиборський)
Начальник Відділу

Заліщики, 24. І. 1934

Повітовій Команді Поліції в місці
до негайного виконання за зворотом акту.

Староста
підпис нечиткий

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщиках
Увійшло дня: 25. І. 1934

До Ч.: 6 /31/19/34

ОУН — задумані виступи

До Пана Повітового Старости в Заліщиках

Прийнявши до відома й видавши розпорядження станицям Державної Поліції в повіті, звертаю акт з тим, що дотепер не маю ніяких інформацій про задуми ОУН.

Заліщики, дня 27 січня 1934

Повітовий Комендант Державної Поліції
І. Мілях, аспірант

**
*

Примітка видавця

Бойкот польських державних монополій має свою історію. Товариство "Відродження" провадило акцію проти вживання алкогольних напитків і проти курення тютюну. Ця його діяльність не мала ніякого політичного забарвлення й велася легально, на підставі статуту, затвердженого державною владою, щоб хоронити людське здоров'я.

Після героїської смерти бойовиків УВО Василя Біласа і Дмитра Данилишина, засуджених у польському негайному суді на кару смерти й повішених у Львові на досвідку 23 грудня 1932 року, укра-

їнська жіноча організація ще того ж самого дня видала заклик, щоб на знак пошани й довготривалої пам'яті про них покинути вживання тютюну й алкоголю. До того заклику долучилося з місця багато чільних українських громадян, складаючи відповідні заяви в пресі. Крайова Екзекутива ОУН видала наказ своїм членам припинити курення. Около 3,000 українських політичних в'язнів у польських тюрмах добровільно приєдналися до того, хоч з уваги на тяжке їхнє положення, цей обов'язок на них не розтягався. Товариство "Рідна Школа" випустило спеціальні значки, що звільняли від алкогольних напитків прийняття з нагоди церковних і родинних свят.

Ця добровільна абстиненція від продуктів польських державних монополій мала тривати в засаді один рік, але багато було таких, що раз узявши таку постанову, не курили вже до кінця своїх днів.

Само собою, державні приходи з тих монополій поважно змаліли і це нанесло шкоду фінансам польської держави. Але ОУН не видала наказу нищити державні склади й магазини з монопольними виробами. Якщо де й траплялися такі акти, зрештою дуже рідкі, то входили вони в рамки звичайних саботажів.

Протиалькогольна акція ішла шляхом мирної і легальної пропаганди, показуючи на шкідливі для людського здоров'я наслідки вживання алкоголю. Але відомий був випадок, коли під її впливом два молоді хлопці, учень Ярослав Попович і селянин Микола Сенич, так перейнялися нею, що спалили одну жидівську корчму за те, що корчмар розпивав селян. А що це трапилося в часі, коли проголошено негайні суди, обох їх засуджено на досмертну

в'язницю 1931 року. Коли після вибуху війни восени 1939 року польська влада наказала перевезти в'язнів з більшими карами з тюрем близько німецької границі на схід, обох їх застрілив конвой під час транспорту.

XIV.

Відпис

Тернопіль, 28 червня 1934.

Воевідська Команда Державної Поліції

Слідчий Уряд у Тернополі

Ч.: ПЛь 5/15/34

Інструкції ОУН для Окружних

і Повітових Екзекутив

Довірочне!

До Всіх Повітових Команд Державної Поліції
і Слідчих Відділів

у Воевідстві

У зв'язку з викриттям і ліквідацією в січні ц. р. в Монастирці, повіт Стрий, таємної друкарні Крайової Екзекутиви ОУН, органи Державної Поліції знайшли серед нелегальної української літератури також стислу інструкцію для Окружних і Повітових Екзекутив, видану для поглиблення і поширення організації.

З уваги на характеристичну її суть, що виразисто представляє організаційну діяльність ОУН, подаю понижче її зміст у дослівному перекладі:

1. Провідники Окружних Екзекутив зосередять у своїх руках усю працю та опанують їх.!)

2. Повітові Екзекутиви доповняють свій склад і, як перше завдання, мають опанувати свій терен, вести свій відділ та через нього розвідку в повіті²).

3. Місцеві Відділи³) переведуть інтенсивний ідеологічно-політичний вишкіл, як основне своє завдання, а побіч нього теж технічний вишкіл (військовий, бойовий і конспіративно-розвідний⁴).

4. Крім вишколу, завданням Відділу є бути виконним чинником для Повітової Екзекутиви. Кожен член отримує відповідну працю:

а) організаційну, опіку над мужами довір'я⁵), керівництво районами,

б) технічну, (кольпортаж і т. п.)

в) організування та ведення викладів і доповідей.

5. У часі вакацій слід доповнити організацію мужів довір'я по селах. Провідники мусять добре визнаватися в відносинах на своєму терені:

а) суспільно-політичні відносини (безземельні і малоземельні селяни, середняки, дідичі, великі землевласники).

б) політичні впливи в повіті, які діють політичні партії і як виявляють свою діяльність.

в) сила і якість поліційного терору (адміністративні кари, побиття і т. п.)

г) відпорність села⁶).

г) моральний стан і політична орієнтація⁷) села (як і в якому напрямі ставляться політично).

Повища інструкція ясно окреслює організаційні рами, завдання й цілі тієї організації.

Ані розвідка, ані репресійна акція дотепер ніде не довела до виявлення, чи то конфіденційним способом, чи обсервацією або доказовим⁸) способом особового складу місцевих Відділів, Повітових та Окружних Екзекутив і їхніх зв'язків. З одного

боку це свідчить про добру конспірацію в організації, але з другого доказує брак знання й уміння в поліції вести безперервну розвідку, її обмеження до ліквідації окремих проявів діяльності.

Завдання місцевих Відділів точно означені в точці 3. інструкції. Характеристична є точка 4, вона виразно постановляє, що місцевий Відділ — це виконний орган Повітової Екзекутиви. Супроти того в кожному вияві ОУН зовнішнім виступом слід шукати зв'язку з Повітовою Екзекутивою.

Найбільш актуальна точка тепер⁹) точка 5, що говорить про доповнювання в часі вакацій мужів довір'я по селах.

Доводжу це до відома.

Воевідський Комендант Державної Поліції
Гоньчарчик, надкомісар
в. з. Начальника Слідчого Уряду

Тернопіль, дня 4 липня 1934

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч. БП 59

Інструкції ОУН для Повітових
та Окружних Екзекутив

Довірно!

Усім Повітовим Старостам Тернопільського
Воевідства подається до відома.

За Воеводу:
підпис: Жиборський
(Жиборський)
Начальник Відділу

Примітки видавця

1) Одне слово замазане, не можна відчитати.

2) ОУН не вела розвідки в повному військовому значенні того слова. Тут розвідка відноситься до слідкування за місцевими поліційними та військовими силами, діяльністю польських парамілітарних організацій “Стржелец” і “Пшиспособене войскове”, охороною державних будинків, поштових кас та урядів, вишукування конфідентів і донощиків, мешкання і способу життя польських політичних та урядових діячів, коротко — за всім тим, що мусіла знати ОУН у своїй поточній політичній і бойовій діяльності. Якийсь час це входило в ресорт бойових рефератів, що так і називалися тоді “рефератами РБ” (розвідочно-бойовими).

3) В інструкції нема мови про те, хто керує організацією в окремих місцевинах. У різних періодах це різно представлялося, але завжди був хтось відповідальний за дану місцевість, хоч би тільки в особі одного місцевого провідника. Також нема в інструкції згадки про районових і підрайонових провідників. Можливо, що Воевідська Команда Поліції просто пропустила це, а може знайдена в таємній друкарні інструкція походила з давніших часів, коли організаційна мережа не була ще остаточно і до подробиць продумана й переведена.

4) Це потверджує згадані вгорі слова про розвідку в ОУН. Інструкція приділяє їй не до військового, тільки конспіративного вишнолу.

5) В селах, де з якихнебудь причин не можна було, принаймні покищо, поставити мережу ОУН, підшукувано довірочну людину, що інформувала Повітову Екзекутиву через визначену до того особу про все, що діється в селі. Таких людей називано “мужами довір’я” в селах, опанованих неприхильними на-

ціоналізмові елементами (комунізуючі, під впливом радикальної партії, що мала там або партійну організацію, або організацію молоді “Каменярі”, або в за-недбаних, здеморалізованих альноголізмом чи з іншої причини).

6) Невідомо, яким українським словом передане це поняття в оригіналі інструкції. У польському перекладі вжито слово “одпорносць”.

7) У польському перекладі — “політичне положення”.

8) Трудно здогадатися, що розуміти під “доказовим способом”. Це може бути протокол арештованого, що признався до вини і зложив такі зізнання. або свідчення підсудних на процесі. Бо тоді це доказ, не здогад чи конфіденційна інформація.

9) Інформація Воевідської Команди Поліції датована 28 червня, отже на два дні перед тим, коли починалися великі літні ванації.

XV.

Тернопіль, дня 2 листопада 1934

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: 6/63/ таємне /34

У справі Ярослава Бойдуніка і Товаришів

Таємне!

До Пана Коменданта Воевідської Державної
Поліції

Слідчий Уряд

у Тернополі

Згідно з нашими інформаціями, з Чеської Праги виїхали, а може вже й прибули до Польщі визначні члени ОУН та Української Академічної Громади в Празі, а саме:

1. Ярослав Бойдунік, член празької групи ОУН, студент асекураційної техніки, низький, русявий, волосся зачесане набік, без заросту, худорлявий.

2. Мирослав Жарський, член празької групи ОУН, студент асекураційної техніки.

3. Роман Миревич, член празької групи ОУН, інструктор стрільання на бойових курсах, літ 24, середнього росту, темно-русявий, червоний на обличчі, без заросту, студент університету в Празі.

Позатим отримано позитивну відомість, що вже прибули до Польщі:

1. Ярослав Барановський¹⁾, визначний член ОУН, перебуває в Празі. (Світлину Барановського Централя Слідчої Служби розіслала до всіх Слідчих Урядів).

2. Володимир Мартинець, псевда: Туратті, Трубкович, Кульчицький, Володимир²), редактор органу ОУН "Розбудова Нації" в Празі.

3. Західний — брак ближчих даних.

У зв'язку з підозрілою ціллю їхнього приїзду, прошу видати доручення притримати³) названих, якщо виявиться, що вони вже прибули до краю. Про притримання слід негайно повідомити Воевідський Уряд.

За Воеводу:
(Клімчак)
Керівник Відділу

Тернопіль, дня 2 листопада 1934
Тернопільський Воевідський Уряд
Ч.: Б /63/ тайне /34

Всім Панам Повітовим Старостам
подаю до відома.

Тернопіль, дня 2 листопада 1934
Тернопільський Воевідський Уряд
Ч.: Б /63 /таємне/ 34
В справі Ярослава Бойдуника і Товаришів
Таємне!

Всім Панам Повітовим Старостам Тернопільського Воевідства
подаю до відома.

За Воеводу:
(Клімчак)
Керівник Відділу

Заліщики, 7. XI. 1934

Повітовій Команді Державної Поліції
в місці

До негайного виконання за зворотом акту.

Староста
(підпис нечиткий)
печатка: *ТАЙНЕ*

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщиках
Увійшло дня: 3. XI. 1934

До ч. С 36/200/34

До Пана Повітового Старости
в Заліщиках

Прийнявши до відома й видаючи розпорядження станицям Державної Поліції в повіті в справі розшуку, звертаю акт. Дотепер не було в змозі ствердити, чи котрийсь з названих в акті знаходиться в повіті. В разі позитивного наслідку, зголошу додатково.

Повітовий Комендант перебуває на відпустці.

В заступстві: Едвард Рожкевич
пшодовнік¹⁾

Примітки видавця

¹⁾ Ярослав Барановський виїхав за границю в часі масових арештувань після атентату на Східні Торги у Львові в вересні 1929 року. Там записався до університету, але одночасно тримав зв'язки з краєм. Літом чи весною 1930 року, перед пацифікацією, приїхав таємно до Львова і по кількох тижнях вернувся до Пра-

ги. Спершу став зв'язковим між ПУН і Крайовою Екзекутивою, а потім Секретарем ПУН. Увесь час стояв у зв'язках з Крайовою Екзекутивою, але тільки на граничних зустрічах, у глибину краю не приїжджав.

²⁾ Володимир Мартинець приїхав легально до Львова на переговори з д-ром Дмитром Донцовом десь під кінець 1927 року, тут його арештовано, він ставав перед судом, що його звільнив з браку доказів вини. З того часу Володимир Мартинець ніколи вже до краю не приїздив, постійно перебував за границею, спершу в Празі, а потім у Парижі. Туратті (назвище одного з секретарів фашистівської партії Муссолінія) не було його псевдо, так його жартома називали товариші. Володимир — це його хресне ім'я, отже не могло бути псевдом.

³⁾ Притримання, часами "тимчасове притримання" — це те саме, що арешт. Тільки що до формального арешту треба було доручення вищої влади, а коли він тривав довше, як 24 години (пізніше — 48 годин) вимагався письмовий наказ прокурора з тим, що в часі тих 48 годин арештований мусів бути допитаний у слідчого судді, що затверджував арешт. Поліція і польська преса залюбки вживали слово "притримання", замість "арешт", бо це бриніло більш невинно, в той час як арешт — це вже була поліційна репресія.

⁴⁾ Нижчий поліційний чин у довоєнній Польщі.

XVI.

Тернопіль, дня 23 листопада 1934

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: Б. 63 (таємне) 34

У справі Ярослава Бойдуника і товаришів

Таємне!

До

(згідно з розподільником)

Вслід за запорядженням з дня 2 листопада 1934 повідомляємо, що пошукуваного Романа Миновича арештовано дня 7 листопада в долинському повіті.

Розшуки за рештою бойовиків надалі актуальні.

За Воеводу:

(Клімчак)

Керівник Відділу

Розподільник:

Всі Повітові Староства Тернопільського Воевідства
Воевідський Комендант Державної Поліції в Тернополі

Слідчий Уряд у Тернополі.

Примітка видавця

Під актом написано "читав" з датою та ініціалами, можна відчитати тільки підпис "пшодовніка" Едварда Ронкевича з Повітової Команди Поліції в Заліщиках.

XVII.

Тернопіль, дня 23 листопада 1934

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: БП 59/34

ОУН — плянована акція в зв'язку
з присудом смерти на Куликівця і товаришів

Довірочне!

До

(згідно з розподільником)

Воевідський Уряд одержав довірочні інформації, що в зв'язку з проголошенням присуду на винуватців убивства старшого поліциста Яцини в Жовкві, Гриня Куликівця і Зиновія Матли'), ОУН плянує в день страти згаданих винуватців проголосити національну жалобу в формі цілоденного посту, широких збірок серед членства ОУН на організаційні цілі та жалобними відправами по всіх церквах по страчених.

Незалежно від того, ОУН задумує заманіфестувати своє невдоволення демонстраційними виступами назовні, саботажами, кольпортажем відповідних летючок і вивішуванням українських національних прапорів.

Ця акція буде переводитися головню по селах.

У зв'язку з тим прошу запорядити стислу секретну обсервацію членів ОУН, щоб зорієнтуватися в їх намірах та успішно протидіяти всяким їх зазіханням на порушення публічного порядку і спокою.

Про отримання якихнебудь дальших інформацій у тій справі слід негайно доносити до тутеш-

нього Уряду. Маються на увазі тільки позитивні звіти.

За воєводу:

(Клімчак)

Керівник Відділу

Розподільник:

Всі Панове Повітові Старости Тернопільського Воєводства

Пан Воєвідський Комендант Державної Поліції в Тернополі

Слідчий Уряд у Тернополі.

Примітка видавця

¹⁾ Поліційного агента Яцину застрілила боївка ОУН у Жовкві дня 21 вересня 1934. У зв'язку з тим пішли широкі арешти і в тій поліційній акції попався теж виконавець атентату Гриць Нуликовець. Це було в часі, коли відбувалися арештування довкола вбивства міністра внутрішніх справ Броніслава Перацького в Варшаві. Один з арештованих, Іван Малюца, організаційний референт в Екзекутиві Степана Бандери, засипав майже всіх провідних членів ОУН, м. і. Зиновія Матлу, що був керівником кількох областей, включно з львівською. Як провідника того терену долучено його до справи Гриця Нуликівця й товаришів. Суд над ними відбувся 8 листопада 1934 року, обох їх засуджено на кару смерти через повішення, потім перемінено її на досмертну тюрму. Звільнила їх аж війна восени 1939 року.

XVIII.

Тернопіль, дня 26 червня 1936

Тернопільський Воевода

Ч.: Б 108/таємне

Український комбатантський рух — інформація

Таємне

До

Всіх Повітових Старостів Тернопільського Воєвідства

Непевне міжнародне положення і можливість збройних конфліктів між народами та переконання, що великі національні ідеї здійснюються в житті збройним шляхом і тому до їх реалізації слід прямувати через мілітаризацію та дисциплінування суспільности, освідомлюючи собі рівночасно політичне розбиття в українському народі, а його, — на думку багатьох українців — могли б з'єднати тільки колишні військові з армії УГА й УНР, що зродили український комбатантський рух.

Позатим, на формування того руху, крім загальних передумов, без сумніву впливали теж утилітарні мотиви, як: потреба схопити в організаційні рами військовий елемент, щоб за прикладом комбатантів інших народів, що перебрали владу в державі, стати вирішним чинником у житті українського народу, і вкінці, щоб, як вояки, могли легше порозумітися з урядовими чинниками, що належать до комбатантської групи¹).

Акція в напрямі організувати колишніх українських військовиків (їх число "Нове Село" в ч. 3

з 27. І. 1935 подає на поверх 100,000), дається завважити на ширшу скалю менш-більш від двох років, хоч уже від ряду літ передтим існували українські комбатантські організації, як ось незалежний політично “Клуб українських старшин ім. генерала Орлика” в Парижі, “Клуб колишніх українських старшин” у Чеській Празі, організація з гетьманськими впливами, і “Союз українських старшин” у Берліні, що його головою був полк. Євген Коновалець. Філії тих Союзів ще й тепер існують у Парижі, Празі й Данцігу.

Майбутні ідейні основи українського комбатантського руху та його організаційна структура з'ясовані в статті генерала Омеляновича-Павленка, надрукованій у Парижі в числі 3-4 за липень-серпень 1935 року місячника “Молода Україна”, присвяченому розвитку комбатантського руху.

У світлі тієї статті завдання українських комбатантів полягає на плеканні воєнних і національних традицій українців, організуванні самоосвіти, військовому вихованні і нав'язуванні контактів з комбатантами тих народів, що визнають право українців на незалежну державність, і пропаганді української національної ідеї серед тих народів, що неусвідомлені ще про те, до чого прямує український нарід.

Для протидіяння розкладовій ворожій діяльності і створення якнайбільш пригожих умов активізації керівних органів, передбачено гуртувати й організувати українських комбатантів довкола місцевих керівників (мужів довір'я, делегатів на засаді п'яток, десятків і т. д.), залежно від кількості членів та їх розміщення. В окремих країнах члени організуються в Національні Союзи Українських Комбатантів, а їх найвищим органом є З'їзд Місце-

вих Керівників, що обирають Управу²⁾, зложену з голови, писаря і скарбника.

Національні Союзи лучаться в Об'єднану Федерацію Українських Комбатантів, що обирає Раду Об'єднаної Федерації на чолі з Головою. Голова Ради матиме широкі компетенції. Найвищу владу Об'єднаної Федерації становить Генеральний З'їзд Об'єднаної Федерації Українських Комбатантів, що складається з голів управ усіх зфедерованих Національних Союзів, Голови і членів Об'єднаної Федерації Українських Комбатантів. Генеральний З'їзд можна заступити референдумом, що його переводить Голова Ради Об'єднаної Федерації Українських Комбатантів при допомозі Управ Національних Союзів Українських Комбатантів.

Вищі старшини творять Почесну Раду й одночасно входять до місцевих загально-комбатантських організацій у місці їхнього перебування.

Якщо йдеться про організування українських військовиків в окремих країнах, то воно розгортається передусім у Франції, Бельгії і Чехо-Словаччині. Комбатантські організації в тих країнах працюють самостійно, однак тримають зв'язок з усіма українськими комбатантськими організаціями і творять спільно, під керівництвом ген. Омеляновича-Павленка один Український Комбатантський Союз.

У Франції організування українських комбатантів веде полк. Федір Крушинський³⁾, колишній ад'ютант Петлюри і редактор згаданої вже "Молодої України". В Бельгії, що — як виходить з дотеперішньої акції — мала б стати осередком українського комбатантського руху, постало в Брюсселі, заходами ген. Омеляновича-Павленка, комбатантське "Товариство колишніх українських вояків у Бельгії". Воно видає часопис п.н. "Вояк". Склад Головної Управи Товариства в 1934 році був такий:

Іван Цапко — голова, Венямин Дорошенко — заступник голови, Микола Граб⁴⁾ — секретар, Андрій Косович — скарбник, В. Мельничук, С. Саранчин, Т. Бидловський — члени Управи. Ревізійна комісія — Б. Дорошенко, Олександр Мартинів⁵⁾.

На спеціальну увагу заслуговує передусім комбатантський рух у Чехо-Словаччині, де дня 17 серпня 1935 року з ініціативи ген. Омеляновича-Павленка відбулися засновні збори нової комбатантської організації п. н. “Товариство Українських Комбатантів”⁶⁾, що схвалило проект статуту, по думці якого товариство ставить собі за ціль об’єднувати колишніх українських комбатантів без уваги на їхню партійну приналежність. Слід при тому підкреслити, що в Чеській Празі існує “Українське Воєнно-Наукове Товариство”⁷⁾, що постало заходами українських комбатантів з колишніх старшин УГА, і що чеські чинники підтримують комбатантський рух серед українців у Чехо-Словаччині. З активніших діячів комбатантського руху в Чехо-Словаччині треба згадати полк. Трутенка, підполковника Шевченка і сотника Панченка-Тарнавського⁸⁾.

Також і в Польщі дається від деякого часу завважити акція організувати українських комбатантів. І стверджено її контакти з загрою. І так, у легально існуючому “Товаристві Допомоги Інвалідам” існує суворо законспірована т. зв. Рада Старшин, де згуртовані виключно вищі старшини УГА. “Рада Старшин” дістає літературу від заграничних українських комбатантських осередків, а директиви в справі організації старшин УГА видають їй генерали Всеволод Петрів⁹⁾ та Омелянович-Павленко. “Рада Старшин” у Львові творить централю для всіх відділів колишніх старшин УГА. Одним з її головних діячів є д-р Степан Шухевич¹⁰⁾.

Легальними українськими організаціями, що пропагують український комбатантський рух у Польщі, є т. зв. “Молода Громада” у Львові й у Станиславові. При них існують, як секції, т. зв. Клуби старшин Української Галицької Армії. На чолі управи “Молодої Громади” у Львові, що налічує 95 членів, у висліді виборів з 8 червня 1935 року, стоїть голова — дир. Юліян Шепарович¹¹⁾. Члени Ради — Микола Бонковський¹²⁾, д-р Любомир Макарушка¹³⁾, Осип Навроцький¹⁴⁾, Андрій Палій¹⁵⁾, д-р Володимир Старосільський¹⁶⁾, д-р Іван Стецюк¹⁷⁾.

Організація колишніх старшин УГА побудована на зразок “Польського союзу офіцерів резерви”. Вона існує і діє поза легальними виявами в клубах Старшин при “Молодій Громаді” у Львові і в Станиславові конспіративним способом. Її ідеологія мала б покриватися з ідеологією ОУН¹⁸⁾, з тією різницею, що члени тієї комбатантської організації не вживалися до зовнішніх виступів, їхнім обов’язком було засвоювати собі всілякі відомості з ділянки сучасної організації війська, військової техніки, тактики й вишколу, щоб на випадок вибуху української революції були б здатні організувати українські військові відділи, перейняти команду над ними й повести в бій¹⁹⁾.

Амбіція відіграти власну політичну роль, незадоволення з сучасної політики УНДО і безсумнівні інспірації заграничних чинників причинилися останнім часом до значної активізації українських комбатантів у Польщі і ті ж самі моменти правдоподібно сигналізують від деякого часу спроби творити й легалізувати нові українські комбатантські організації.

Назагал українські комбатантські групи ведуть незалежну політику, противну політиці УНДО. В українських комбатантських сферах чути думки, що

вони ще можуть відіграти вирішну роль в українському політичному житті, як самостійний чинник, що консолідує українську суспільність, без потреби ангажуватися в “імпрезах УНДО”. Але факт, що коли 12 серпня 1935 року голова УНДО Василь Мудрий²⁰⁾ мав представити та зондувати на зборах українських комбатантів думку про те, щоб Пан Президент Речипосполитої найменував сенатором генерала Мирона Тарнавського, колишнього Начального Вождя УГА, винесено постанову, що генерал Тарнавський не може прийняти номінації, і що УНДО — це живий труп і свою роль, як політичний чинник в українському народі вже скінчило²¹⁾).

З інших проявів негативної постави українських комбатантів до політики польсько-українського порозуміння слід підкреслити рішення на зборах “Клубу Українських Старшин УГА” в Станиславові дня 16 грудня 1935 року, що ним осуджено політичну діяльність єпископа Хомишина²²⁾ і посла д-ра Волянського²³⁾. У висліді нарад на тих зборах схвалено безоглядно поборювати акцію товариства “Скала”²⁴⁾ та відсувати прихильників політики УНДО від впливу на українське життя.

Нещодавно далось вже завважити серед українських комбатантів у Польщі прямуювання відіграти деяку політичну роль. Серед членів “Клубу Українських Старшин” у Станиславові виринула думка створити українську суспільно-політичну організацію під назвою “Народня Українська Організація міста Станиславова”. Її завданням було б з’єднати політично українців, що живуть у Станиславові й на передмістях і була б для них неначе “політичним проводом”.

З наведених фактів випливає, що український комбатантський рух стоїть на ґрунті “соборности”

всіх українських земель, негативно ставиться до Польщі і займає критичне становище до політики УНДО польсько-українського порозуміння. Одночасно його контакти з українським комбатантським рухом за границею — а за ним безсумнівно стоять чужі чинники — повинні викликати далекойдуче недовір'я щодо його тенденції та правдивого обличчя, тому слід пильно обсервувати всі прояви того руху і під якимнебудь приводом не допускати до його поширення.

Подаючи це до відома і в зв'язку з тим, що під кінець травня ц. р. в Косові, коломийського²⁾ повіту появилася місячник п. н. "Український Комбатант", призначений для українських комбатантів, учасників світової та української визвольної війни і голосить потребу організувати українських комбатантів — доручаю відновити розвідку в середовищі українських комбатантів, про що згадано актом Воєвиського Уряду ч.: Б 126/таємне з дня 31 жовтня м. р. та звітувати про всі спостереження в тій справі.

Воевода
в. з. (Белецький)
Начальник Відділу

(Внизу дві замітки "читав" з датами 30 червня і 6 липня 1936, з нечиткими ініціалами).

Примітки видавця

¹⁾ Це хіба слід розуміти загально, коли йдеться про комбатантський рух в інших народів, а не в відношенні до українських комбатантів. Бо в Польщі, почавши від перевороту маршала Йосифа Пілсудського у травні 1926 року аж до кінця міжвоєнної

Польщі, стояли при владі саме польські комбатанти, точніше члени Польських Легіонів Пілсудського, а ще вужче — їх “Першої Бригади”, а вони душили українське життя не менше як позаномбатантські кола. Не могло бути ніякої надії, щоб через контакт з українськими комбатантами вони змінили екстермінаційну протиукраїнську урядову політику.

2) В оригіналі документу назви органів у статті генерала Омеляновича-Павленка перекладені таними термінами, що в українській мові в тих справах не вживаються. Наприклад, там говориться про “керівне коло” в значенні, що в нас передається звичайно словом “управа”, “провід” тощо. Бо в нас уживається цей вислів хіба в множині — керівні кола — і тоді означає не точно окреслений орган, тільки гурт людей, що може мінятися, наприклад “керівні кола української громади” тощо.

3) Трудно визначити військовий ступінь Федора Крушинського. Документ подає його, як ад'ютанта Симона Петлюри, це можливе, але серед української еміграції в Парижі мав він марку гетьманця. Хоч з другого боку, редагував “Молоду Громаду”, а вона стояла під впливом уенерівської еміграції. Також мусів він бути в добрих стосунках з українськими націоналістами, коли “Розбудова Нації” з 1930 року на сторінках 330-332 помістила його статтю “Героям закармків”. Мав журналістичний нахил, писав і видавав власні книжки і брошури.

4) З інформацій інж. Миколи Граба, колишнього секретаря “Товариства колишніх українських вояків у Бельгії”, впливає, що серед його членства був дуже різnorідний елемент, наприклад два брати Дорошенки приїхали з армії ген. Денікіна, а передтим служили в українській за гетьманських часів. Почесним членом Товариства був генерал Михайло Омелянович-

Павленко (старший). Бельгію пляновано зробити осідлом централі українського комбатантського руху не тому, що було в ній велике число колишніх українських воєнів, бо в інших країнах було їх більше, але з політичних причин. Бельгія — країна невелика, завжди хотіла бути нейтральною і в ній центральний провід комбатантського руху почувався б вільніше.

5) Інж. Олександр Мартинів, випускник Української Господарської Академії в Подєбрадах, знаменитий математик, ще перед другою світовою війною емігрував до Чікаго в ЗСА.

6) Товариство Українських Комбатантів постало десь у часі, коли вислався цей документ, він його був дуже короткий.

7) Те саме можна сказати про “Українське Воєнно - Наукове Товариство” і про “Клуб Українських Старшин”. Тільки “Союз бувших українських старшин у Чехах”, заснований 1926 року зараз після вбивства сл. п. Симона Петлюри, протримався майже до часу, коли Чехо-Словаччину зайняли німці та перетворили її в Чесько-Моравський Протекторат.

8) Нема ближчих інформацій про ті особи.

9) Генерал-хорунжий Всеволод Петрів, військово-політичний діяч і дослідник, командував на різних становищах під час визвольної української війни, по першій світовій війні жив у Чехо-Словаччині, по другій — у Німеччині. Своїми політичними поглядами схилявся до соціалістів.

10) Д-р Степан Шухевич, отаман УГА, адвокат у Львові та оборонець у політичних процесах. Чи існувала Рада Старшин, як стала установа, і чи д-р Степан Шухевич був її головою, трудно ствердити на 100%. Було відомо, що час-від-часу у Львові деякі важніші справи давалися для видання opinii вищим старшинам, членам “Молодої Громади”.

¹¹⁾ Юліян Шепарович, отаман УГА, був тоді головним директором кооперативної централі "Центросоюз" у Львові, сильної економічної установи.

¹²⁾ Микола Бонковський, родом з Коломиї, урядовець "Центросоюзу", довірений співпрацівник Юліяна Шепаровича в "Молодій Громаді".

¹³⁾ Д-р Любомир Манарушка, колись член УВО, потім член УНДО і його генеральний секретар по виборах 1928 року.

¹⁴⁾ Осип Навроцький, сотник УГА, член Начальної Колегії УВО в 1920-1921 роках, якийсь час член радикальної партії, голова "Українського Спортивного Союзу", один з директорів видавничої кооперативи "Червона Калина" у Львові.

¹⁵⁾ Інж. Андрій Палій, старшина УГА, начальний директор "Маслосоюзу" у Львові.

¹⁶⁾ Проф. д-р Володимир Старосольський, член соціал - демократичної партії, поручник УГА, професор університету в Празі, адвокат і оборонець у політичних процесах у Львові.

¹⁷⁾ Нема ближчих відомостей про д-ра Івана Стецюка.

¹⁸⁾ Було б занадто відважно твердити, що ідеологія Товариства "Молода Громада" мала б покриватися з ідеологією ОУН. Статут "Молодої Громади" допускав категорію "надзвичайних членів" чи щось у тому роді, і таким членом я був від року 1936 до війни, але не завважив я між дійсними, (не "надзвичайними") членами ні одного члена ОУН. Були там колишні члени УВО з-перед 1923 року, були й прихильники ОУН, сам Голова Юліян Шепарович де міг там приймав до праці колишніх політичних в'язнів членів ОУН. Але було й багато членів УНДО, хоч може не дуже годилися вони з політикою УНДО т. зв. "нормалізації" польсько-українських відносин, що її

вели голова УНДО Василь Мудрий і посол Володимир Целевич. Всі вони були незалежниками й соборниками, але такими були в більшості всі українці у Львові чи деінде. Звідти до ідеології ОУН ще далена дорога.

¹⁹⁾ Можливо, що й були такі думки, коли закладалося Товариство, але 10 років пізніше все те залишилося тільки спогадом.

²⁰⁾ Василь Мудрий, журналіст, редактор "Діла", політичний діяч в УНДО і сеймовий посол з його рани, від 1935 року — Голова УНДО і Української Парляментарної Репрезентації, віцемаршал сейму. Головою став після першого й довголітнього голови д-ра Дмитра Левицького, що в часі своєї діяльності репрезентував опозиційну лінію тієї партії в відношенні до польської державности в Західній Україні, авжеж, у легальних рамах польської державно-правної системи. Посли Василь Мудрий і Володимир Целевич, колишній член Начальної Колегії УВО і потім генеральний секретар УНДО, вступили на шлях угоди з Польщею, що носила тоді назву т. зв. нормалізації польсько-українських відносин і скінчилася повним фіяском.

²¹⁾ Цілком зрозуміле, що українські вояки не могли б погодитися з думкою, щоб їх Начальний Вождь з визвольної війни приймав тепер сенаторське крісло з рун польського Президента Держави. Але напевно велика кількість впливових членів УНДО в "Молодій Громаді" не допустила б аж до такої суворої критики своєї партії. Це могли бути голоси в дискусії над тією справою, а не формальне рішення "Молодої Громади".

²²⁾ Єпископ Григорій Хомишин у Станиславові був прихильником порозуміння з Польщею на базі визнання польської суверенности на Західньо-Українських Землях. Підтримував заложену в 1930 році

“Українську Католицьку Народну Партію” наслідницю “Української Християнської Організації” (УХО). Виразником тих політичних тенденцій був тижневик “Нова Зоря” з редактором д-ром Осипом Назаруком.

23) Адвокат д-р Іван Волянський зо Станиславова був головою Української Католицької Партії, у виборах 1935 року обраний з її рамени послом до сейму в Варшаві.

24) Товариство “Снала”, засноване 1931 року з доручення станиславівського єпископа Григорія Хомишина, як частина “Католицької Акції”.

25) Мабуť помилна. Косів поданий як місто, що належало до коломийського повіту. Але до 1939 року місто Косів було самостійним повітовим осередком, його територія, цебто косівського повіту, простягалася на гуцульську Верховину від Буковини аж до границь надвірнянського повіту в долині Пруту.

XIX.

Тернопіль, дня 27 липня 1936 року

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: Б 126/таємне

Кушнір Макар — розшук

Таємне

До

Пана Воевідського Коменданта Державної Поліції
Слідчий Уряд

у Тернополі

За отриманими довірочними відомостями, від року має перебувати в Польщі член Проводу ОУН Макар Кушнір, що користується організаційними псевдами Я. Дуб і В. Богун.

З доручення Коновальця Кушнір провадив у Женеві Пресове Бюро, а в Проводі ОУН був референтом зв'язку й одночасно входив у склад Трибуналу ОУН, як Головний Суддя¹).

Кушнір є емігрантом з Великої України і був відомий в колах української еміграції, як колишній член Центральної Ради в Києві та як журналіст. У 1929 році мав отримати нансенівський паспорт у Відні.

З уваги на повище Воевідський Уряд просить видати розпорядження розшуків за Кушнірем, а в разі притримання, доставити його до Слідчого Уряду в Варшаві для слідства, повідомляючи водночас про те Воевідський Уряд.

Кушнір має около 45-50 років, ближчий опис його особи незнаний.

Насувається здогад, що в Польщі Кушнір перебуває на фальшивому паспорті.

За Воеводу:
(Клімчак)
Керівник Відділу

Отримують:

Всі Панове Повітові Старости Тернопільського
Воевідства.

Заліщики, дня 3. VIII. 1936.

Заліщицьке Староство

Ч.:116/таємне

Предмет: Кушнір Макар, розшук

Повітовій Команді Державної Поліції

в місці

до негайного виконання за зворотом акту.

Староста:
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщиках

Увійшло дня: 6. VIII. 1936

Ч.: С-36/178/36

Заліщики, дня 7 серпня 1936

До Пана Повітового Старости

в Заліщиках.

Прийнявши до відома й видавши відповідні
розпорядження, звертаю акт.

Повітовий Комендант на відпустці.

В.З. Ян Ґридзюк
Старший "пшодовнік".

Примітка видавця

¹⁾ У звідомленні ч. 3 Конгресу Українських Націоналістів з дати 3 лютого 1929 року заподано, що: "Головним Суддею одноголосно іменовано Я. Дуба". Згідно з Устроєм ОУН, ані Головний Контрольний, ані Головний Суддя не могли одночасно бути членами Проводу, отже Макар Кушнір (Я. Дуб, В. Богун) не міг бути "референтом зв'язку" в ПУН. Але він стояв у широких листовних зв'язках з багатьма своїми знайомими з революційних часів у цілому світі, в тому й у Советській Україні до якогось часу. Можливо, що тому в документі названо його "референтом зв'язку".

Тепер не можна перевірити, чи був коли в Польщі Макар, приїжджаючи на зустрічі з колишніми членами Центральної Ради. Це не виключене, хоч мало правдоподібне. Він без труда міг би побачитися з ними в недалекому Данцігу. Але зовсім певно не перебував у Польщі "від року", як це сказано в документі.

ХХ.

Тернопіль, дня 17 серпня 1936

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: Б. 126/таємне/36

Каленик Лисюк

Таємне

До

Пана Воевідського Коменданта Державної Поліції
Слідчий Уряд

у Тернополі.

У З'єднаних Стейтах Північної Америки, в місті Нью Маркет стейту Нью Джерзі перебуває якийсь Каленик Лисюк¹⁾, український емігрант, правдоподібно американський громадянин, активний націоналістичний діяч.

Каленик Лисюк походить з Полтавщини, за царських часів, як ес-ер²⁾ був визначним революційним діячем у Росії і в Великій Україні, брав особисто участь у терористичній акції. В часі війни був старшиною армії УНР, а по її ліквідації пішов з Польщі на еміграцію до Америки, де в Нью Йорку відкрив філіателістичне бюро, що існує досі і приносить йому значні прибутки. Лисюк має бути дуже заможною людиною, має кам'яницю в Нью Йорку і земельну власність у стейті Нью Джерзі, назвав її "Новою Україною". Дуже часто приїздить до Європи, нібито за виключно торговельними ділами, у зв'язку зо справами свого бюро, що його презентують численні агенства. В Празі завжди відвідує свого заступника в філіателістичних спра-

вах, інж. Євгена Вирового^{2а}) і також, як меценат, цікавиться діяльністю товариства “Музей визвольної боротьби України”³), що його підтримує фінансово, оплачуючи за нього адміністративні кошти від 1 грудня 1929 року по сьогодні. За заслуги для розвитку того товариства обрано Лисюка на загальних зборах 8 квітня 1935 року в Празі почесним членом управи.

Перебуваючи в Європі 1929 року, за посередництвом свого родича, генерала Омеляновича-Павленка, Лисюк познайомився ближче з полк. Євгеном Коновальцем та з діяльністю УВО-ОУН, після чого став представником тієї організації в Америці⁴). Негайно після повороту до ЗСА розгорнув широкую пропагандну акцію, наслідком чого в ЗСА поклали перші філії УВО, як зародки пізнішого ОДВУ (Організації Державного Відродження України).

В часі перебування Коновальця в Америці у травні 1929 року, Лисюк всесторонньо помагав йому нав'язувати контакти з тамошніми українцями, м. і. сконтактував його з Омеляном Ревюком⁵), д-ром Лукою Мишугою⁶), д-ром Володимиром Кедровським⁷) та іншими українськими діячами, згуртованими довкола щоденника “Свобода” в Джерзі Ситі, органу “Українського Народного Союзу”, та довкола “Об'єднання Українських Організацій в Америці”. Таким способом уможливив йому доступ до впливових і заможних кіл української еміграції за океаном.

Вкладаючи особисто багато своєї праці для популяризації УВО-ОУН, Лисюк одночасно підтримував фінансово Провід ОУН, зокрема пожертвами на організацію відділів і на т. зв. Бойовий Фонд. Пізніші делегати УВО-ОУН у наступних 1930, 1931 і 1932 роках, як полк. Роман Сущо⁸) (під прибра-ним назвищем Миколи Мельничука), Омелян Сенік

(під прибраним назвищем Грибівського) і Євген Ляхович⁹⁾ (правдиве назвище) теж користувалися видатною допомогою впливового і з багатими знайомствами в Америці Каленика Лисюка, що нераз інтерв'ював перед американською владою у справах приїзду тих делегатів, подаючи за причину їхнього перебування його торговельні справи.

У 1931 році (листопад-грудень) Лисюк приїхав до Праги, щоб узяти участь у нарадах ПУН разом з Коновальцем, інж. Дмитром Андрієвським¹⁰⁾, інж. Миколою Сціборським¹¹⁾, інж. Леонідом Костарі-вом¹²⁾, д-ром Дмитром Демчуком¹³⁾, доцентом д-ром Яковом Моралевичем¹⁴⁾, д-ром Миколою Вікулом¹⁵⁾ і Зеноном Пеленським¹⁶⁾.

В Америці Лисюк належав до управи "Української Стрілецької Громади" і якийсь час був головою відділу ОДВУ в Асторії.

У т. зв. архіві Сеника¹⁷⁾ знаходимо багато листів, що відносяться до Каленика Лисюка. Вони виразно свідчать, що він тішився довір'ям полк. Коновальця, щоби́льше, знайдені в тому архіві листи, підписані псевдонімом "Наддніпрянець", писав до полк. Коновальця саме Каленик Лисюк. У тих листах, писаних 1929 року (їх використав пізніше прокурор Рудніцький у Варшавському процесі¹⁸⁾), автор широко пише Коновальцеві про методи вишколу бойовиків УВО, організування саботажів і терористичну акцію в Польщі.

У 1934 році Лисюк приїздив до Праги, Берліна й Ковна, а в переїзді через Польщу мав також зупинитися у Львові. 29 січня виїхав через Берлін з Європи, а 3 лютого на кораблі "Бремен" відплив до Америки з порту в Савтгемптон.

Як виходить з листа Міністерства Заграничних Справ з дня 27 червня 1936 року, Лисюк знову діс-

тав транзитну візу через Польщу до Румунії і Литви
дня 1 липня 1936 року.

Воєвідський Уряд просить перевірити, чи вище
згаданий Каленик Лисюк дійсно перебував у краю
в 1934 році і предложити звіт про те.

Якби Каленик Лисюк прибув тепер на терен
Воєвідства, треба розтягнути над ним стислий на-
гляд, негайно повідомити про те Воєвідський Уряд
і потім предложити подрібний звіт з обсервації.

За Воєводу:
(Клімчак)
Керівник Відділу

Заліщики, дня 29. VIII. 1936

Ч.: 124/таємне

Повітовій Команді Державної Поліції
в місці
до негайного виконання за зворотом акту.
Староста
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках

Увійшло дня: 29. VIII. 1936

Ч.: С — 36/188/36

Заліщики, дня 31 серпня 1936
(Таємне)

До Пана
Повітового Старости

в Заліщиках

Видавши відповідні доручення станицям полі-
ції в повіті, предкладаю акт з тим, що дотепер не

вдалося устійнити, чи Каленик Лисюк перебував у повіті або переїжджав через нього.

Повітовий Комендант Державної Поліції
Францішок Монета, комісар

Примітки видавця

¹⁾ Каленик Лисюк — прадиве назвище — Лепинаш — революціонер, засланий на Сибір на 20 років, звідти втік. Учасник української визвольної війни, один з організаторів “Вільного Козацтва” в 1917 році. Емігрувавши до ЗСА, став заможною людиною, меценатом культурних і добродійних установ.

²⁾ Ес-ер — соціаліст-революціонер, скорочена назва члена Соціал-революційної Партії.

^{2а)} Инж. Євген Вировий, культурно-освітній діяч у Катеринославщині, по визвольній війні осів у Празі. Громадський діяч, видавець і філіяліст.

³⁾ Музей Визвольної Боротьби України заснований 1925 року в Празі. У 1948 році чехо-словацька влада його закрила, архів вивезено до Москви, багату бібліотечу передано Слов'янській Бібліотеці в Празі.

⁴⁾ Не знаходимо даних про те, щоб Каленик Лисюк був уповноваженим представником ОУН в Америці. Він міг бути її прихильником, помагати їй фінансово й іншими способами, але це не мусить значити, що він був її офіційним представником.

⁵⁾ Омелян Ревюн, американець українського походження, редактор щоденника “Свобода” до 1933 року.

⁶⁾ Д-р Лука Мишуга, редактор щоденника “Свобода” до 1955 року.

⁷⁾ Володимир Недровський, політичний діяч з партії соціалістів-революціонерів, під кінець визвольної

війни — Головний Інспектор Армії УНР. До націоналізму й ОУН ставився вороже.

⁸⁾ Полк. Роман Сушко, учасник визвольних змагань, найперше в УСС, потім у київських Січових Стрільцях, двічі Крайовий Комендант УВО у Львові, військовий референт у ПУН, згинув від братовбивчої кулі у Львові в січні 1944 року.

⁹⁾ Діяч ОУН за границею, до війни лояльний, по війні перекинувся до т. зв. бандерівців.

¹⁰⁾ Інж. Дмитро Андрієвський, визначний націоналістичний діяч, один з засновників ОУН, журналіст і співпрацівник усіх націоналістичних часописів, редактор “Тризуба” в Брюсселі безпосередньо по другій світовій війні, член ПУН від самого початку, референт заграничних справ.

¹¹⁾ Інженер-економіст Микола Сціборський, визначний член Легії Українських Націоналістів, потім ОУН від моменту її заснування, член ПУН від I Конгресу Українських Націоналістів, спершу як організаційний, потім як пропагандний референт, член Організаційного Бюро ОУН у 1940-1941 роках, згинув від братовбивчої кулі в липні в Житомирі 1941.

¹²⁾ Інж. Леонід Костарів, член Легії Українських Націоналістів, потім ОУН, на I Конгресі обраний до ПУН. Два роки пізніше виключений з ОУН, як це подає понижчий протокол Надзвичайного Суду ОУН:

“Надзвичайний Суд ОУН, розглянувши акти обвинувачення й оборони члена Проводу Українських Націоналістів інж. Леоніда Костаріва та перевівши конфронтацію обвинуваченого з головним свідком, п. Ж., прийшов до переконання, що:

1. Інж. Леонід Костарів за час свого перебування в ОУН не виявив тих моральних прикмет, що їх повинні мати члени ОУН, і не виправдав

того довір'я, яке висловив йому Конгрес Українських Націоналістів, затверджуючи його членом ПУН.

2. Інж. Леонід Костарів, займаючись інтригами супроти інших членів ПУН та поширюючи неправдиві чутки не лише поміж членами ОУН, але також поміж сторонніми людьми, виявив нахил до розвалювання ОУН.

3. Нарешті, інж. Леонід Костарів на власну руку таємно намагався робити певні заходи, які в остаточному рахунку, коли б ПУН не довідався про них своєчасно і не став їм протидіяти, спричинилися б до великої шкоди для існування та визвольної чинності ОУН.

Талим робом інж. Леонід Костарів порушив приписи Правильника Організаційної Карности ОУН та Устрій ОУН.

Зважаючи на це, Надзвичайний Суд ОУН, на підставі розділу Х Устрою ОУН ухвалив:

а) Усунути інж. Леоніда Костаріва зо складу ПУН, у праці якого він фактично не брав участі вже понад два роки;

б) Виключити інж. Леоніда Костаріва зо складу членів ОУН.

Я. Дуб — Головний Суддя ОУН

І. Стобар — секретар Надзвичайного Суду ОУН

Як відомо, Я. Дуб — це було псевдо Манара Кушніра, а псевдом І. Стобаря користувався інж. Дмитро Андрієвський у своїй журналістичній діяльності.

¹³⁾ Д-р Дмитро Демчук, Голова Легії Українських Націоналістів до І Конгресу Українських Націоналістів, по Конгресі — член ПУН, як Референт Вишколу.

¹⁴⁾ Д-р Яків Моралевич, професор Української Господарської Академії в Подєбрадах, на I Конгресі Українських Націоналістів обраний Головним Контрольним ОУН.

¹⁵⁾ Д-р Микола Вікул, професор Української Господарської Академії в Подєбрадах, член Легії Українських Націоналістів і потім ОУН.

¹⁶⁾ Помилка. Зенон Пеленський, член ОУН і перший редактор “Українського Голосу” в Перемишлі, сидів тоді в тюрмі у Львові, засуджений на 3 роки тюрми за участь у I Конгресі Українських Націоналістів.

¹⁷⁾ Вліті 1934 року, після вбивства польського міністра внутрішніх справ полк. Броніслава Перацьного, одного з головних винуватців ославленої “пацифікації” 1930 року і прихильника політики “твердої руни” супроти українців, наслідком польських дипломатичних демаршів у країнах, де діяла ОУН, а головню у Празі, де чеська поліція перевела обшуки в деяких націоналістів, забрала в них деякі папери й листування. Була ревізія теж в Омеляна Сенина під час його неприсутности, бо він майже завжди був у роз'їздах по всьому світу. Одному з військовинів у польському посольстві в Празі вдалося “порозумітися”, тобто підкупити вищого поліцейного урядовця і дістати від нього якусь частину забраних під час обшуків паперів. До того пізніше польська поліція додала дещо й від себе, при чому скористала, щоб при тій нагоді підсунути туди деякі підроблені документи. Все те разом дістало назву “архіву Сенина”.

¹⁸⁾ Був це широковідомий процес за вбивство міністра Броніслава Перацьного.

XXI.

Тернопіль, дня 5 січня 1937

Тернопільський Воевода

Ч.: П. Н. 41a

Українська протиколонізаційна акція —
протидіяння

Таємне

До всіх

Панів Повітових Старостів Тернопільського Вое-
відства

Протестна акція проти колонізаційних плянів у Східній Малопольщі, що її почало УНДО, довела не тільки до великого вічевого посилення, але й до розполітикування широких мас української суспільності.

Протестні віча скликають не тільки послы, але — згідно з останніми звітами — також і менше знані діячі, часто-густо під приводом кооперативних зборів і звичайних т. зв. сходин українських культурно-освітніх і господарських товариств.

З метою загамувати аж ніяк небажану акцію розполітиковування мас місцевими агітаторами й демагогами на зборах, скликаних під прикриттям інших цілей, доручаю Пану Старості негативно ставитися до публічних і протиколонізаційних зборів, що їх скликають українська кооперація, товариства “Просвіти”, Українське Педагогічне Товариство “Рідна Школа”, українські руханково-спортові товариства “Великий Луг”, українські руханкові това-

риства “Сокіл” і “Союз Українок”, і протидіяти такими способами:

1. Заборонити наперед зголошені до відома Пана Старости публічні збори (арт. 6 і 9 закону про збори з дня 11 березня 1932 року, Вісник Законів Речипосполитої Польської ч. 48, позиція 450/32).

2. Доручити органам публічної безпеки розв'язувати збори тому, що вони наслідком нарад у протиколонізаційних справах *переступають статутувий засяг діяння*¹⁾ культурно-освітніх, господарських і спортових товариств (арт. 20 закону про збори з дня 11 березня 1932 року, Вісник Законів Речипосполитої Польської ч. 48, позиція 450/32).

3. Попереджувати вище названі товариства, що коли надалі будуть зацікавлені антиколонізаційними справами на сходинах і загальних зборах своїх членів, влада витягне з того висновки на основі права про товариства у зв'язку з порушенням у них статутуового засягу діяння.

Це розпорядження поборювати небажану акцію розполітиковувати маси не відноситься до публічних зборів і віч, що їх у тих справах скликають українські посли, Повітові Комітети УНДО²⁾ і Крайове Товариство “Сільський Господар”, що йому, як господарському товариству, статут дає право боронити селянські інтереси.

На публічні збори, що на них Пан Староста дозволить, слід кожночасно висилати представника Староства, що буде звертати увагу на зміст виголошених промов, відбирати промовцям голос у тих частинах промов, що суперечать карному законові і дають підставу притягати винних до карно-судової відповідальности за підбурювання людности.

Про всі заборонені або розв'язані на підставі цього розпорядження публічні збори прошу Пана

Старосту повідомляти Воевідський Уряд, поклику-
ючися на цей розпорядок.

Супроти інтересованих не вільно покликуватися
на цей розпорядок, надавати рішенням цілком само-
стійний характер³).

Воевода:

А. Білик

Заліщики, дня 8. І. 1937

Заліщицьке Староство

Ч.: 6/таємне

Предмет: українська протиколонізаційна акція

Таємне

Повітовій Команді Державної Поліції

в Заліщиках

до відома й видання відповідних розпоряджень.

Реченець: 18. І. 1937

Повітовий Староста:

в. р. mgr. Тадеуш Рутковський

віцестароста

Повітова Команда Державної Поліції

в Заліщиках

Увійшло дня: 9. І. 1937

Ч.: 66/37

До

Повітового Староства

в Заліщиках

Прийнявши до відома і видавши відповідні розпорядження, предкладаю акт.

Повітовий Комендант Державної Поліції

Францішок Монета

Комісар

Примітки видавця

¹⁾ Підкреслення оригіналу.

²⁾ Цінаво, що дозволено вести вічеву протиголо-нізаційну акцію тільки Повітовим Комітетам УНДО, а не всім іншим українським легальним партіям, наприклад радикальній партії, Українській Католицькій Народній Партії і партії Фронт Національної Єдності, що її створили колишні послы з УНДО Дмитро Паліїв і Володимир Нохан.

³⁾ Характеристичне, що документ видав і підписав сам тернопільський воевода Альфред Білик, а не котрийсь з відділів Тернопільського Воевідства. Нема сумніву, що доручення заборонювати протиголо-нізаційну акцію української суспільности видавали воеводи не з власної ініціативи, тільки за інструкціями зго-ри, т. зн. з Міністерства Внутрішніх Справ. Чи прямо з міністерства, а чи в наслідок прийнятого на конфе-ренції воеводів замешналих українцями земель з пред-ставниками центральної влади в Варшаві — не має значення.

Звертає на себе увагу, що воевода виразно не дозволяє Повітовим Старостам, забороняючи чи роз-в'язуючи збори в часі протиголо-нізаційної акції, по-пликуватися на свій розпорядок. Вони мусять брати відповідальність за те у власному іменні, надаючи тим рішенням самостійний характер урядової діяль-ности повітових старостів. Цього обіжника не висила-

но ані до Воевідської Командатури Державної Поліції, ані до Повітових Команд тієї ж поліції і вони офіційно про нього не знали. Староста тільки від себе, у своєму засягу діяння, мав наказувати поліції таку тактику супроти протиколонізаційних зборів. Це насуває здогади й підозріння, але на те не вистачає короткого коментаря, треба б писати статті.

XXII.

Тернопіль, дня 8 січня 1937 року

Тернопільський Воевода

Ч. Б 1/таємне

Протиколонізаційна акція ОУН — інформації.

Таємне!

До всіх

Панів Старостів Тернопільського Воевідства

(за виїмком Радехова)

Повітовий Староста в Радехові переслав отриману конфіденційну інформацію про акцію ОУН проти польської колонізації з заходу на землі Воевідств Східньої Малопольщі.

В радехівському повіті появилася летючка¹⁾, писана через кальку, з наголовком "Приказ", підписана псевдонімом "Щитина".

"Щитина" — це правдоподібно псевдонім члена Окружної Екзекутиви²⁾ з Сокаля, його тождности дотепер не устійнено.

Цей наказ отримали районові ОУН, відповідальні за переведення демонстрації.

Мужі довір'я ОУН мають зорганізувати по селах щонайменше гурт з 10 осіб і прийти з ним точно визначеного дня до повітового міста. Хто з них має зброю, повинен взяти її з собою.

На початок мала б іти агітація серед сільської людности, потім, около год. 11:30 — розкинути лютючки і спрямувати юрбу під якимнебудь приводом під будинок Староства і там зорганізувати маніфестацію, співаючи пісню “Не дамо землі мазурам”. Під час співу — кидати каміння у вікна Староства, а на випадок поліційної інтервенції — стріляти, щоб не допустити до арештувань.

Якби кого з демонстрантів притримано, до нічого не признаватися і заслонятися зацікавленням збіговищем.

Чинникам ОУН ідеться про те, щоб провокувати виступи, наслідком чого відбувалися б судові процеси і в той спосіб звернулася б на те увага заграниці.

Супроти того доручаю Панам Старостам уважно слідкувати за всякими проявами, що могли б показувати на організування таких демонстрацій ОУН і кожноразово мене про те повідомляти.

Спеціально звертати увагу на торгові дні.

Воєвода
(підпис) Альфред Білик

Заліщики, дня 21. І. 1937

Заліщицький Староста

Ч.: 6/таємне

Предмет: антиколонізаційна акція — інформації

Спішне, до звороту!

Таємне!

Повітовій Команді Державної Поліції в Заліщиках
до відома й видання відповідних запоряджень.
Реченець: 1. II. 1937

Повітовий Староста:
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках
Увійшло дня: 22. I. 1937

Заліщики, дня 26 січня 1937 року
Таємне!

До Повітового Староства
в Заліщиках

Прийнявши до відома й видавши відповідні
розпорядження, предкладаю акт.

Повітовий Комендант Державної Поліції
Францішок Монета, комісар.

Примітки видавця

¹⁾ В оригіналі "письмо", цебто лист. В українському перекладі краще віддає характер такого повідомлення "летючна", бо його зміст не відноситься до однієї особи. Або "обіжник", що розсилався до районних провідників чи їх заступників.

²⁾ В оригіналі польське слово "окренговець". Немає відповідного слова в українській мові. Може бути Провідник Окружної Екзекутиви, але скоріше її член, найбільш правдоподібно організаційний референт, бо до нього належать зв'язки з мережею ОУН в Окрузі.

XXIII.

Тернопіль, дня 24 червня 1937

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: Б. 96/тайне/37

Діяльність Коновальця, інформації.

Таємне

До

Пана Воевідського Коменданта Державної Поліції
в Тернополі

Міністерство Внутрішніх Справ отримало з посередніх джерел відомість, що в часі перебування Коновальця в Угорщині в березні 1937 року відбулася там конференція з участю Проводу ОУН і двох делегатів Крайової Екзекутиви ОУН, Кухарука і Кіта¹⁾, що прибули з Польщі через Чехо-Словаччину.

Представники Крайової Екзекутиви висунули потребу конечно застосувати "масовий терор" супроти комуністів на ЗУЗ.

Однаке Коновалець останніми часами не схиляється підтримувати таку методу діяння, ставить більший натиск на зміцнення пропагандно-агітаційної і взагалі боротьби в ідейній площині з партіями "Народного Фронту"²⁾, особливо з радикалами, без масового терору.

Також обговорювано справу переведення бойкоту на велику скалю жидівських крамниць по українських селах і заохоту купувати в кооперативах. Крайова Екзекутива ОУН на території ЗУЗ хотіла стати на чолі тої акції³⁾.

Повідомляючи про те, Воевідський Уряд просить прослідити ту інформацію в терені і повідомити про висліди розвідки можливо якнайскоріше.

За Воеводу:
(Клімчак)
в. з. Начальника Відділу¹⁾.

Отримують:

Всі Панове Старости Тернопільського Воевідства з тим, щоб коли мають якінебудь позитивні інформації в тій справі, їх переслали. Обов'язують тільки позитивні звіти.

Примітки видавця

¹⁾ Псевда. В оригіналі "Кіта", по-українському повинно б бути "Кота".

²⁾ В зв'язку з посиленням боротьби правих національних рухів ув Європі проти комунізму, Комуністичний Інтернаціонал відступив від дотеперішньої своєї постави поборювання соціалістичних партій, як "соціал-зрадників", і довів до створення в 1936 році т. зв. "Народнього Фронту", цебто до порозуміння партій II і III Інтернаціоналу, щоб спільно боротися в "антифашистському фронті". Зрозуміло, що першу скрипку грали там комуністи. Через те в дуже не вигідному положенні знайшлася Українська Радикальна Партія, що вже тоді належала до II Інтернаціоналу. Власне, таке порозуміння зобов'язувало б її боротися проти далених від України "фашистів", т. зн. усіх антикомуністів, і заперестати боротьбу проти найбільшого ворога й окупанта України, Советського Союзу, чого вона не могла робити.

³⁾ Провід Українських Націоналістів доручав не ангажуватися чинно в протижидівській боротьбі на

господарському відтинку. Це повинно робитися не під кличем боротьби з жидами, тільки в пропаганді розбудови власного українського економічного потенціалу. Це робили покликані до того легальні українські установи і їм слід було в тому помагати. Але в зв'язку з великою участю і ролю жидівського елементу в комуністичній роботі, боротьбу слід було провадити в **політичній** ділянці проти комунізму і не під кличами боротьби з жидівським народом, тільки з комунією. Навіщо відкривати собі ще один фронт і лляти воду на млин протиукраїнської пропаганди світового жидівства? Але молодші члени в Крайовій Ензекутиві, огорнені нетерплячкою так само, як перед кількома роками, коли не зважаючи на поставу ПУН залишити бойову діяльність за УВО, а зайнятися політичною роботою розбудови нової організації, нарікали на малу "революційність" ПУН. Це пізніше стало одною з причин опозиції в ОУН.

4) Досі Клімчак підписувався, як "керівник відділу", тепер — як виконуючий обов'язки Начальника Відділу. Не маємо змоги перевірити офіційної польської термінології службових ступенів в адміністративному апараті. Виходило б, що "начальник" — вище становище від "керівника" і Клімчак, що від років був референтом українських справ у Тернопільському Воевідстві, підсунувся вгору по драбині.

XXIV.

Тернопіль, дня 6 липня 1937

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: Б. 104/Тайне/37

Ярослав Барановський — інформації¹⁾.

Таємне. Дуже пильне!

До

Пана Воевідського Коменданта Державної Поліції
Слідчий Уряд

у Тернополі

Отримано інформації, що на Буковині²⁾ в Румунії з'явився Ярослав Барановський і правдоподібно намагається нав'язати сталий контакт з краєм через польсько-румунську границю. В тій акції правдоподібно братиме участь також Анна Чемеринська³⁾, що виступала дотепер на польсько-чехословацькій границі як кур'єр ОУН і зв'язкова між Крайовою Екзекутивною і заграничним Проводом.

У зв'язку з тим Воевідський Уряд просить видати відповідні розпорядження, щоб обсервувати польсько-румунську границю, строгіше контролювати підозрілі особи в граничній смузі і притримати названих вище, якщо б вони знайшлися на польській території.

Про притримання слід негайно телефонічно повідомити Воевідський Уряд.

За Воеводу:

(Васевич)

Керівник Відділу

Отримують до відома:
Всі Панове Повітові Старости
Тернопільського Воєвідства

(Внизу: кілька ініціалів осіб, що читали ант з датами 8 і 9 липня, до реєстратури відослано 23. VII. 37).

Примітки видавця

¹⁾ У тому часі Ярослав Барановський був уже Секретарем ПУН.

²⁾ На Буковині діяла окрема Крайова Екзекутива ОУН. Такі справи, як наладнання переходів границі і транспортів через границю в засаді належали до місцевих людей, що краще орієнтуються в своєму терені, як Секретар ПУН за границею. Правдоподібно Ярослав Барановський приїхав до Черновець у загально-організаційних справах, а при тому була теж заторкнена справа граничних переходів.

³⁾ Визначна членка УВО й ОУН, пізніша дружина Ярослава Барановського. По війні вийшла вдруге заміж за проф. Полікарпа Герасименка, теж видатного члена ОУН, що помер кілька літ потім.

XXV.

Тернопіль, дня 3. серпня 1937

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: П. Н. 102/37

Акція ОУН у Вильні й українсько-білорусько-литовське порозуміння.

Довірно!')

До

(згідно з розподільником)

За інформаціями Воевідського Уряду в Вильні, на терені Вильні дійшло до дальшого поглиблення українсько-литовсько-білоруського порозуміння.

Голова Української Студентської Репрезентації, мгр Юліян Боднарук, перебуває в Вильні з метою зліквідувати конфлікт між двома діячами, Машиновським та Обороновом, на тлі позірної нездисциплінованости.

Дотепер ще невідомі наслідки перебування Боднарука в Вильні.

Позатим, Боднарукове завдання — докладно контролювати "клітини") в Вильні. Подібні контролі відбув він уже останнім часом у Кракові, Познані, Варшаві й Данцігу.

Тепер існує тісна співпраця між українцями й литовцями.

Вирішні чинники в Кавнасі, спираючись на українських зразках, мають довести до повної консолідації литовської меншини в Польщі, щоб протиставитися ходам польської влади.

Здається, що в наслідок заключення умови між Коновальцем і литовською владою, Литва мала б признати право азилу українським утікачам, але тільки тим, що про них висловиться позитивно колишній литовський національний комітет, що далі діє неофіційно.

Ту передумову поставлено з метою піднести в очах українців авторитет колишнього литовського комітету і підкреслити, що цей комітет репрезентує в Польщі кавнаський Уряд.

За інформаціями Воевідського Уряду в Вильні, значно поправилися українсько-білоруські взаємини, а співпраця між націоналістичними діячами тих меншин скоро затіснюється.

Перед православними Великодніми Святами побував у Львові білоруський діяч, о. Адам Станкевич³⁾ і відбув низку конференцій з послами Мудрим, Целевичем, Пеленським⁴⁾, Палієвом⁵⁾ та іншими.

На особливу увагу заслуговують розмови о. Адама Станкевича з митрополитом Шептицьким відносно української та білоруської Католицької Акції і їхніх точок статуту.

Пrawdopodobно о. Станкевич контактувався з колишнім головою УНДО д-ром Дмитром Левицьким у справі підготовки до конгресу національних меншин, що мав відбутися в липні ц. р. О. Станкевич мав устійнити з д-ром Дмитром Левицьким солідарність виступів на конгресі.

Також поступило наперед зближення з українцями в союзі білоруських студентів у Вильні. У зв'язку з тим до вирішного голосу дійшли тепер націоналісти, що цілком солідаризуються з акцією ОУН і визнають потребу білорусько-української співпраці. До найактивніших студентів у тому на-

прямі належать: Дасюкевич, Канцелярчик, Клим, Засим і Жұковська⁶⁾).

На пропозицію Децика й Малиновського⁷⁾), білоруські студенти повинні спеціально звернути увагу на часопис "Студентська Думка" й надати йому рішуче націоналістичне забарвлення. У тому часописі будуть співпрацювати теж студенти-українці.

Українсько-білоруські контакти утримуються крім того за посередництвом редактора Гончарука зо Львова, що останніми часами частенько буває в Вильні і контактується з колишнім редактором "Білоруської Криниці" (завішена).

З ініціативи Децика й Малиновського⁸⁾ студенти-білоруси проєктують на вакації або під кінець академічного року прогульку до Львова, щоб зазнайомитися з українськими організаціями і зачерпнути звідти зразки. В організації тієї прогульки з-поміж старшої генерації бере участь д-р Гринкевич.

З пресових контактів слід підкреслити тільки зв'язок між львівським журналом "Українське Юнацтво", що його редагує Глібовицький⁹⁾ і Гончарук, і вильненським "Шляхом Моладзі".

До остаточного вияснення білорусько-українських непорозумінь мають відбутися у Львові спільні конференції. Ролью посередників узяли на себе литовці. При тій нагоді мали б обговорити справи, зв'язані з лондонським конгресом.

Від білорусів участь у конференціях мають узяти: о. Адам Станкевич, інж. Адольф Климович, ред. Ян Шұтович і д-р Гриневич¹⁰⁾ з білостоцького повіту (Хороща).

1 травня ц. р. відбулася у Вильні у приміщенні литовського освітнього товариства "Культура" литовсько-білорусько-українська конференція. З рани союзу литовських студентів брали в ній

участь Петро Віщиніс¹⁾) і Бронислав Рачинський. На конференції прийнято плян спільної праці на вакаційний час та обговорено справу вимінних вакацій українців на Вильненщині й у лідському повіті, а литовців у Східній Малопольщі.

Такі конференції цілком законспіровані і відбуваються у приватних мешканнях.

Подаючи це до відома, Воевідський Уряд просить прослідити ті інформації в терені, а коли завважаться ближчі подробиці — повідомити про них Воевідський Уряд.

За Воєводу:

(Клімчак)

в. о. Начальника Відділу

Розподільник

Всі Панове Повітові Старости Тернопільського Воєвідства

Пан Воевідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі

Нанизу документу різні ініціали з датами перечитання, до реєстратури документ зложений 7 серпня 1937.

Примітки видавця

¹⁾ Більшість документів позначені, як "таємні", часом з додатком "пильне". Але на деяких написано "довірочно". Трудно сказати, котре означення більш суворе, таємний, чи довірочний, зо змісту документів не можна того здогадатися. Невідомо, як ті означення вживалися в практиці кваліфікування поль-

ських адміністративно-політичних документів. Одна-
че здається, що "таємний", це поняття сильніше, як
"довірочний".

2) В оригіналі так і написано — "клітини" в лап-
ках. В українському підпіллі вживалися такі назви:
звено (в Галичині), потім на те місце прийшла "лан-
ка". Це вже точно означена одиниця. "Гурт", "гур-
ток", "група" — не були, так сказати б "офіційними"
означеннями і не подавалися в ніяких правильниках.
Зате вживалося слово "клітина", звичайно на означен-
ня організаційної клітини, як цілоти в якійсь місце-
вості, звичайно меншій. Це не був офіційний термін.
На еміграції в кожній місцевості діяли "Відділи ОУН".

Тому невідомо, чи тут мова про членів ОУН, що
перебували в Вильні, чи тільки про студентське това-
риство. Звичайно ті товариства мали різні назви, нуди
майже завжди входило слово "громада" ("Українська
Студентська Громада" у Львові, Кракові і т. д.). У від-
ношенні до своєї крайової централі, вони могли назива-
тися "клітинами".

З того, що мгр. Юліян Боднарук був не тільки го-
ловою Української Студентської Репрезентації в Поль-
щі, але й членом ОУН, польська поліція могла підтя-
гати під його об'їзду університетських осередків не
тільки відвідини тамошніх студентських товариств,
але й законспірованих гуртів ОУН з-поміж студентів
(або й інших українців, якщо там жили.)

Мало правдоподібне, щоб у Вильні була ланка
ОУН, але могли бути окремі члени ОУН між студен-
тами і їх можна було вживати до контактів з литов-
ськими й білоруськими націоналістами, хоч тих ос-
танніх було дуже мало, переважали серед білорусів
комуністично настроєні елементи.

3) о. Адам Станкевич, відомий білоруський діяч,
на еміграції був Президентом Білоруського Екзильно-
го Уряду.

4) Зиновій Пеленський, відомий ундівський діяч і посол до сейму. Не мішати з Зеноном Пеленським, що спершу був членом ОУН і брав участь у I Конгресі Українських Націоналістів у Відні, потім був засуджений на 3 роки тюрми й аж по виході з неї на волю почав співпрацювати з УНДО, однак послом не був.

5) Також Дмитро Паліїв не був уже тоді послом. Зірвавши з УНДО, заложив власну організацію "Фронт Національної Єдності" з часописами "Українські Вісті" й "Батьківщина".

6) Жуновська — студентка гуманістики, поважна особа, цікавилася суспільними справами й політичними питаннями. Про інших згаданих разом з нею студентів не можна зібрати відомостей.

7) Володимир Децин, дуже добрий промовець, студент Вищої Школи Політичних Наук, що стояла на нижчому ступені від університетів і не давала магістерських дипломів.

8) Студент медицини Малиновський був у тому часі головою українського товариства, що називалося "Кружок українських студентів" (КУС).

9) Василь Глібовицький, католицький український діяч, як за студентських часів, так і потім. У 1941 році став т. зв. діловим керманічем Українського Центрального Комітету в Кракові, що його очолював д-р Володимир Кубійович, отже фантично був заступником д-ра Кубійовича. Згідно з заповіданням Енциклопедії Українознавства, пропав безслідно 1947 року на еміграції в Німеччині.

10) В одному місці написано: Гриневич, в другому: Гринкевич, невідомо, котре назвище правильне.

11) Написано невиразно, може бути перекручене.

**
*

Завдяки ввічливості мгр-а Євгена Оборонева, колишнього студента університету ім. Стефана Баторія у Вильні, дістали ми деякі ближчі інформації про українське студентське життя в тому місті.

“Кружок Українських Студентів” існував офіційно до приходу большевиків, і ще й у 1940 році, коли то майже всі студенти звідти передісталися до Німеччини. Кожного року відбував свої загальні збори в університетській залі в присутності куратора, що ним був звичайно котрийсь з професорів університету, завжди поляк.

Около 1936 року заснувалася там корпорація “Крути”, не всі члени КУС входили до неї. Члени КУС носили блакитну “мазепинку” з вишитими на верху шапки золотими літерами “КУС”, члени “Кругів” — таку ж саму, але червоного кольору.

Кружок мав свою домівку і, власне, довкола внутрішнього обладнання й декорації тієї домівки виникли різниці думок, отже не був це ніякий “спір”, справа полагодилася спокійно й полюбовно.

Спільного українсько-литовсько-білоруського товариства не було. Всі три національності мали окремі товариства, але інформували себе взаємно про стан речей у них, обмінювалися плянами, влаштовували спільні імпрези тощо. Найважливішу роль в акції взаємної співпраці відігравали литовці, за ними йшли українці й аж тоді білоруси. Українці відгравали поважну роль в процесі національного освідомлення білоруського студентства.

Спільних українсько-литовсько-білоруських зустрічей було більше. Предметом таких конференцій були спільні теренові екскурсії, участь українців і білорусинів у литовських національних святах.

У студентській молоді були сильні намагання створити спільний антипольський фронт. Ця акція

не могла прийняти ширших розмірів, не мала сильнішої підтримки від старшого громадянства.

Щодо заданого в документі “неофіційного литовського комітету”, то це був “Комітет св. Казимира”, на його чолі довгі роки стояв п. Сташіс, що став посадником міста, коли большевики передали Вильну Литві. На свої потреби цей Комітет мав майже необмежені засоби. До українців ставився дуже позитивно, та водночас обережно, що серед тодішніх умовин вважалося зрозуміле.

Тут дано трохи ширші пояснення щодо тих взаємовідносин між трьома народами в Вільні, бо, як видно з документу, польська влада дуже пильно за ними слідувала, а в українській мемуаристиці щодо тих дуже цікавих і важливих для дальшого співжиття справ — майже пуста.

XXVI.

Тернопіль, дня 29 вересня 1937

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: П. Н. 95/37

ОУН — інформації

Довірно!

До

(згідно з розподільником)

Львівський Воевідський Уряд отримав інформацію, що в перших днях серпня ц. р. член ОУН Теодор Перун у балачках у довірочному гурті на тему тертя між ФНЄ та ОУН висловився, що на думку скрайніх націоналістів Паліїв, як людина й організатор, має репутацію здібного й непоступливого організатора. В переконанні Перуна — це тип, що завжди доводить до кінця свої задуми. Як сказав при тому Перун — “саме такої людини потрібно б в ОУН”. У дальшому признав він слушність одному з розмовників, що тепер в ОУН панує хаос, і пояснював його тим, що нема покищо таких людей, які не поводитися б у житті, як “гохштаплери”¹⁾, а всі свої думки і працю присвятили б для ідеї. При тому висловився Перун, що з-поміж колишньої Крайової Екзекутиви ОУН, ідеологічно вироблених людей, найбільш відповідний був би Роман Шухевич, що — на його думку — є рішучий та енергійний, а при тому — додав — є скритий і маломовний, а це мабуть чи не найліпша прикмета. Тому, на думку Перуна, тепер очі всіх звертають-

ся на Романа Шухевича, як на того, що найліпше надавався б на становище Крайового Провідника ОУН.

Повідомляючи про те, Воевідський Уряд просить прослідити цю інформацію в терені і позитивні вістки доводити до відома тутешнього Уряду.

За Воеводу:

(Васевич)

Керівник національно-політичного відділу

Розподільник:

Всі Панове Повітові Старости Тернопільського Воевідства

Пан Комендант Державної Поліції

Слідчий Уряд

у Тернополі.

(Внизу ручним письмом різні знани й ініціали осіб, що читали цей ант, відісланий до архіву 8 жовтня 1937).

Примітка видавця

¹⁾ Чванькуватий нероба.

XXVII.

Станиславів, 8 листопада 1937

Станиславівський Воевідський Уряд

Ч.: СП Тай. 396/37

ОУН — конфіденційні інформації

Таємне!

До

Міністерства Внутрішніх Справ

Політичний Департамент

Відділ Безпеки

в Варшаві

Воевідський Уряд повідомляє, що з розвідки в ОУН у надвірнянському повіті отримано ось такі неперевірені інформації:

На думку націоналістичних діячів з середовища ОУН, та організація стоїть на початку періоду дуже інтенсивної діяльності. Ті діячі твердять, що нормалізаційна політика УНДО¹⁾ виразно веде до асиміляції української суспільності в умовах польської державної дійсності, а в слід за тим до винародовлення українців і втрати ідеї незалежності України.

У зв'язку з тим мала зайти зміна як у тактиці, так і в самій організації ОУН.

Зміни в організації полягають на створенні двох секцій у заграничному проводі, а саме:

СУЗ (Східньо-Українські Землі) і ЗУЗ (Західньо-Українські Землі). Секція ЗУЗ має вести акцію у Східній Малопольщі, на Волині й Підляшші, а секція СУЗ — у наддніпрянській Україні²⁾. Новий по-

діл мав настати на конференції полк. Коновальця з Онацьким³⁾ у Римі.

У З'єднаних Стейтах Мирослав Січинський⁴⁾ веде т. зв. загальну збірку на Бойовий Фонд⁵⁾.

Ярослав Барановський, що перебуває в Чехо-Словаччині, має стати організаційним референтом заграничного Проводу⁶⁾.

До Проводу має теж увійти суддя Н. Носковський⁷⁾, що живе в Чехо-Словаччині, і правдоподібно це він займається висилкою нелегальної літератури до краю.

Націоналістична література буде пачкуватися з заграниці через митрополичі добра в Перегінську⁸⁾, повіт Долина, а звідти через Сівку⁹⁾ повіт Калущ і Прислуп та Росільну надвірнянського повіту — до Львова.

У Науковому Товаристві ім. Шевченка у Львові має працювати в друкарні член ОУН, якийсь Гонта¹⁰⁾, що стоїть у контакті з Крайовою Екзекутивною ОУН у Львові й у разі потреби та в невідкладних випадках друкє для неї відозви¹¹⁾.

Ці відомості подав інформатор у половині жовтня ц. р., після чого поїхав до Львова, щоб зібрати ближчі подробиці щодо теперішнього напрямку діяльності ОУН.

У Львові інформатор зв'язався з Юрієм Старосольським¹²⁾, сином відомого адвоката, і цей подав йому деякі відомості та вказівки щодо діяльності ОУН в Терені. Ось вони, ті інформації.

В Америці існує організація під назвою "Юнайтед Гетман Організейшен оф Америка". Ця організація листується з діячами в краю, а в своїх листах уживає печатку, комбінацію тризуба з хрестом, булавою і мечем. Тепер вона веде збірку на ОУН і на "Бойовий Фонд". Керівниками тієї організації, крім

Мирослава Січинського¹³), є Микола Гуль та Олекса Шаповал. Гуль є отаманом. Недавно видали вони брошурку п. н. "Як здобути свою державу". Тими брошурками мають користуватися члени ОУН, щоб виголошувати доповіді в річниці постановлення України¹⁴). Вони вже кольпортуються між членами ОУН.

Теперішній напрям праці виглядає, як слідує:

1. Покищо припинити всякі вбивства і грабунки державного майна на організаційні цілі, бо гроші постачатиме організація в Америці. Є вже достатні фонди на організаційні цілі, а до того, загрози криво дивиться на таку роботу.

2. Послідовно продовжувати підпали й нищення новозбудованих костьолів і "людових домів" по селах, бо тут ідеться про моральний успіх, а не матеріальні користи з експропріаційних нападів¹⁵).

3. Вести на ширшу скалю протиколонізаційну акцію і протидіяти спровадженню польських купців з Познаньщини.

4. На той час треба зовсім занехати протижидівську акцію, бо це в теперішній добі шкодить українській справі, тим більше, що тепер ударили по жидах поляки. А по жидах наступлять репресії і випирання українських купців.

Гроші на організаційні справи присилаються до Земельного Банку у Львові.

У Чехо-Словаччині живе інж. Ярослав Івантшин, що походить з Вербіжа Нижнього¹⁶) і це він мабуть помагає в транспорті й переправі через границю нелегальної літератури до Польщі.

Кольпортажем "бібули" в краю займається Володимир Андрійович зо Стримби, повіт Надвірна, тепер живе в Станиславові, вул. Галицька 108, де веде крамничку. Це нотований¹⁷) член ОУН, знаний Старосольському у Львові.

Ярослава Петеша, студента права з Болехова, повіт Долина, просвітянського організатора, правдоподібно члена Крайової Екзекутиви ОУН, мають перекинути до станиславівської округи, бо, як висловився Старосольський, не може він перебувати в болехівському районі.

У перших днях листопада Петеш має бути у Львові в Старосольського.

Володимир Михайлович, що проживає в Станиславові при вулиці Голуховського, перед около трьома тижнями приїхав туди зо Снятина і відкрив цукерняну крамницю, теж має бути запряженим членом ОУН і відомий Старосольському, бо це він спрямовував інформатора до Михайловича за інформаціями про Станиславів. Правдоподібно є він теж зв'язковим у кольпортажі літератури.

Микола Деркач, випускник Богословської Академії у Львові, походить з Сапова, повіт Вишнівчик, є пропагандистом протиколонізаційної акції і протидіяння інвазії польського купецтва до Східної Малопольщі. Скінчив Академію, їздить по селах і пропагує ті кличі.

Отець Малиновський, віцедиректор Богословської Академії, колишній штабовий старшина УГА, є протектором членів ОУН та об'єднує їм діставатися на теологічні студії. Він мав теж допомогти Деркачеві скінчити теологію.

Відносно інформації про пачкування літератури через Перегінсько, Сливки⁹⁾, Прислуп і Росільну, Воєвідський Уряд завважує, що це виглядає правдоподібним, бо тудою ходить мало людей, а людність у згаданих селах, зокрема Прислупа й Росільної, досить добре освідомлена націоналістично.

Зокрема, в Прислупі живе греко-католицький священик Тижбир, що має дві доньки, обидві вже карані за діяльність в ОУН і нотовані в картотеці.

Є це Марія Неоніля Тижбир та Ірина Тижбир. Ірина Тижбир недавно вийшла заміж за богословського питомця і відтягнулася з політичного життя, натомість Марія Неоніля Тижбир стоїть у зв'язку з якимсь Євгеном Романчукевичем з села Сливки, повіт Калущ, і з нотованим та караним членом ОУН Дмитром Черевком з Росільної. Отець Тижбир має теж сина Степана, що живе в Прислупі, але не бере участі в політиці¹⁸).

Інформація про пачкування літератури та ролю в тому Андрійовича й Михайловича вимагає прослідження.

Щождо особи Ярослава Петеша, Воевідський Уряд завважує, що його виселено на 10 років з долинського повіту, що лежить у граничній смузі.

Отримують до відома:

Міністерство Внутрішніх Справ, Відділ Національностей

Пан Воевода у Львові
в Тернополі
в Луцьку

За Воеводу:
(-) К. Самбор
Начальник Відділу

Тернопіль, дня 3 грудня 1937

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: П.Н. 95/37

ОУН — інформації

Довірно

До

(згідно з розподільником)

Подаючи це до відома й використання, Воевідський Уряд просить прослідити інформації в терені.

На випадок отримання якихнебудь відомостей у тій справі, Воевідський Уряд просить його про те повідомити.

Обов'язують тільки позитивні звіти.

За Воеводу:
(мгр Васевич)
Керівник Відділу

Розподільник:

Всі Панове Старости Тернопільського Воевідства
Пан Воевідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі

Заліщики, дня 9 грудня 1937

Заліщицький Староста

Ч.: 8/тай.

Предмет: ОУН — інформації

*Таємне
Спішне, до звороту*

Повітовій Команді Державної Поліції
в Заліщиках

до відома й видання відповідних розпоряджень
та пропозиції звіту.

Реченець: 30. XII. 1937

Повітовий Староста:
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках

Увійшло дня: 9. 12. 1937

Ч.: 2593/436/37

Примітки видавця

1) Про угодову політику верхівки УНДО на чолі з Головою Василем Мудрим і послом Володимиром Целевичем уже була мова. Польська урядова сторона називала це “нормалізацією польсько - українських взаємин”, а в українській поза-ундівській пресі дістала вона назву “нормалізаційної політики УНДО” (в глузливому значенні).

2) Не було таких “сенцій” у ПУН. ОУН вела свою діяльність у цілому світі, де тільки жили українці, і всією тією діяльністю кермував ПУН через своїх референтів, тоді ще на чолі з полк. Євгеном Коновальцем. Згодом полк. Євген Коновалець перебрав виключно в свої руки всі справи і зв'язки з СУЗ, для якнайсильнішої конспірації, а в політичних справах відносно СУЗ мав за дорадників Манара-Богуша й інж. Миколу Сціборського.

3) Проф. Євген Онацький, колишній секретар українського посольства УНР у Римі, був представником ОУН на Італію.

4) Мирослав Січинський, виконавець атентату на Намісника Галичини графа Андрія Потоцького у квітні 1908 року, по втечі з тюрми в Станиславові виїхав до ЗСА, скінчив там університетські студії, в своїх поглядах схилявся щораз більше наліво. Ще в 1921 році приїздив до Праги з рамени організації “Оборона України” і брав участь у засіданні “Стрілецької Ради”, але скоро потім зовсім перейшов до комуністичного табору й національні українці в Америці зірвали з ним зв'язки. Само собою, як комуніст, не міг він займатися збірковою акцією на користь ОУН.

5) Збірки під кличем на “Бойовий Фонд” почалися ще за часів УВО. Пізніше прийнялася назва “Визвольний Фонд”, що затрималася до сьогодні, але

якийсь час, ще по старій звичці, вживалася назва Бойовий Фонд.

6) Тяжко перевірити дату, від коли Ярослав Барановський став членом ПУН. Здається, що в тому часі він уже ним був.

7) Ніде не знаходимо сліду, щоб суддя Н. Носковський був колинебудь членом ПУН.

8) Можливо, що й тудою ішов один з шляхів переправляти літературу через границю. Довший час головний шлях ішов у напрямі на залізничну лінію Лавочне-Сколе-Стрий, або з півночі через Данціг. Часами передавалося дещо на Гуцульщині через Ворохту. Але могли використовуватися всякі інші переходи, коли траплялася нагода або коли жили там люди, що знали околицю і були здатні до такої праці. Але з Перегінська нуди зручніше було прямувати транспорти через Долину, як через Надвірну.

9) У звіті є мова раз про "Сівку" і два рази в тій самій справі про "Сливи". Нема змоги перевірити, про яке саме село ішлося. Сівку в калуському повіті я знаю, та навряд чи було б це зручне місце, як етап у переправі літератури через границю. Про Сливи — не чув.

10) Правдоподібно псевдо.

11) Хоч цілком можливе, а навіть певне, що серед працівників тієї друкарні були члени ОУН, але дуже сумнівне, чи ОУН щонебудь там друкувала. Політична поліція мала зразки друку черенками усіх українських друкарень і напевно викрила б, у котрій з них друкувалося те чи інше видання ОУН. Тому УВО і спершу ОУН друкували летючки, заклики й відозви на циклостилї. ОУН, з уваги на ширше поле діяльності, мусіла подбати про власну друкарню і дець від половини 1930-их років завжди її мала. Про одну таку друкарню в Монастирці, що її викрила польська по-

ліція, була вже мова. Але скоро потім зорганізувала-ся друга.

¹²⁾ Запитаний д-р Юрій Старосольський, чи знав когонебудь з Надвірної, з університетських студій, або з діяльності в “Пласті”, або з якогось випадкового знайомства в житті, подав, що: а) ніколи не мав нікого знайомого з Надвірної чи з Надвірнянщини, що або звідти походив, або потім поселився в тих околицях; б) він був тільки членом Української Військової Організації, вважаючи її українською національною збройною силою, коли ж УВО припинила свою діяльність, він до ОУН не перейшов разом з іншими членами УВО, вважаючи, що УВО не повинна підлягати ніякій одній політичній організації; в) з тої причини не міг знати ніяких політичних чи інших плянів ОУН, ані подробиць її діяльності, і дійсно їх не знав, тому не міг з ніким про те говорити, а якби й знав — не говорив би; г) абсолютно не пригадує собі, щоб когонебудь і з кимнебудь на ті теми говорив; р) інформації, подані в цьому документі на підставі тверджень невідомого інформатора, йому цілком невідомі, заподаних там осіб він цілком не знав; д) погоджується з думкою коментатора документу, що поліцейний інформатор хотів додати собі більшої важности в очах поліції, тому й говорив, начебто він їздив до Львова і там довідався про зміст свого донесення від особи з більш відомим у тих часах прізвищем.

¹³⁾ Неможливе, щоб усім в Америці відомий комуніст Мирослав Січинський керував гетьманською організацією.

¹⁴⁾ Того роду брошурок у міжвоєнних часах виходило багато, можливо, що й гетьманці її видали, але й не виключене, що під тією чи подібною назвою друкувалася також націоналістична брошура. Але аж ніяк неможливе, щоб ОУН кольпортувала гетьман-

ську політичну літературу, або щоб гетьманські брошури включала в програму вишколу своїх членів. У тому приблизно часі ОУН виступала з гострою критикою діяльності гетьманців і навіть опублікувала в тій цілі брошуру п. н. "Скоропадський і Скоропадчуки".

¹⁵⁾ З експропріаційної акції ОУН зрезигнувала далеко перед тим, зараз після нападу на пошту в Городку коло Львова в 1932 році.

¹⁶⁾ Село зараз коло Коломиї, по другій стороні Пруту. Ярослав Івантишин походив з Коломиї, там скінчив гімназію, поїхав на студії до Української Господарської Академії в Подєбрадах у Чехо-Словаччині і після того поселився в околицях Братислави. Від його сестри Ірини, одруженої Буксар, відомо нам, що він дійсно прикладався до тієї справи. Помагав і посередничив групі молодих людей, що пачкували літературу і зброю шляхом на Лавочне. З Праги надходили транспорти до Ужгороду або інших місць, а звідти підвожено їх мотоциклями поближче границі. Нема певности, чи інж. Івантишин тільки керував тією роботою, чи й сам перевозив через границю. Його батько був управителем учительської літньої оселі в Ворохті, майже на самій границі, і легко було б нав'язати тудою зв'язок. І присутність інж. Івантишина в Ворохті була б оправдана відвідинами свого батька.

¹⁷⁾ т. зн. у картотеці політично підозрілих осіб.

¹⁸⁾ Можна було перевірити, що дійсно такі особи жили в тій околиці, але не можна було ствердити, чи вони справді мали відношення до того, про що мова в документі.

XXVIII.

Тернопіль, дня 5 січня 1938

Тернопільський Воєвідський Уряд

Ч.: Б 173/тайне

Українське міщанство

Таємне!

До Всіх Панів Повітових Старостів

Тернопільського Воєвідства

Воєвідський Уряд пересилає в залученні отриману з Міністерства Внутрішніх Справ нотатку про українське міщанство з проханням подати Ваші спостереження щодо української акції "здобування міст" на терені довіреного Вам повіту, разом з Вашими заввагами про можливості їй протидіяти.

1 залучник

За Воєводу:

(Васевич)

Керівник Відділу

Відпис

Варшава, дня 17 листопада 1937

Департамент національностей¹⁾

Український реферат

Нотатка про українське міщанство

Українська суспільність, уважаючи за одну з головних причин невдачі перевороту²⁾ в Східній Малопольщі в листопаді 1918 року брак сильнішого українського елементу в містах, що на її думку

впродовж століть зазнавав на собі вплив поступневої польонізації, зміцнившись національно по селах Східньої Малопольщі при допомозі освітніх, культурних, господарських і кооперативних організацій, у дальшому етапі розбудови свого національного життя прямує до розвитку власного міщанського стану і “здобуття міст”, а передусім Львова, з котрого хотіла б зробити власну національну столицю.

У тій своїй діяльності в напрямі українізації міст ідеться українцям не так про збільшення перелітної верстви урядничої чи професійної інтелігенції, як про заповнення міст кадрами робітництва й домашньої прислуги — хоч і в тих ділянках видно їх експансію — але увесь натиск поклали вони на створення по містах сталого, осілого й заможного міщанства. Отож передусім намагаються опанувати торгівлю, промисл і ремесло.

Праця в напрямі українізації міст, головню у Львові, ведеться систематично вже віддавна, хоч не завжди це доходило до широкого відома. По традиції “Побратима”³⁾ з кінця минулого століття, прийшла черга, з метою не допустити до польонізації української людности в містах, на заснування товариства українських ремісників “Зоря”, а потім на філії і читальні “Просвіти”, “Рідної Школи” з її кружками і школами. Потім засновано “Українську захоронку” для опіки над українськими дітьми, розвинено українську кооперацію, zaloжено товариство українських служниць під опікою Сестер Василіянок, створено організацію українських робітників “Сила”. Постав “Союз Українок”, що гуртує українські жінки. Врешті, як чисто міщанські організації, постали в деяких містах Міщанські Братства, а у Львові, Коломиї і Косові — організації українців тих міст. Усі ті організації мають на меті

не допускати до винародовлення українського елемента, не дати йому розплистися в польському морі.

Завдяки тим товариствам міста в Східній Мало-польщі знайшлися в розснваних сітях українських організацій, що поставили собі завданням зміцнити існуючий український елемент по містах, опіку над сільською людністю, що напливає до міст у процесі урбанізації, і розбудову існуючих українських верстатів праці так, щоб крок за кроком здобувати нові терени та ґрунтовно змінити національний характер міст.

Щоб не бути голословним, треба подати цифри й подробиці з українських публікацій ("Провідник до українських фірм та інституцій на 1936 рік" і "Український адресар" у календарі "Для всіх" на 1936 рік). Всі цифри відносяться тільки до великих міст і більших фірм. У тих публікаціях при декотрих фірмах подано дату їх заснування. В дужках подане число фірм, що постали по війні, хоч воно не завжди докладне, тому що не всі фірми подали до показника дату заіснування.

Згідно з тими даними, банків було 40 (20), овочевих базарів 15 (11), м'ясарень 108 (36), галянтерійних крамниць 8 (7), харчових крамниць 234 (83), крамниць з молочними продуктами 47 (39), ковальських верстатів 51 (7), слюсарських верстатів 46 (8), столярських робітень 96 (22), кравецьких робітень 141 (42), шевських майстерень 231 (72), фабрик 29 (22) і т. д.

Всіх українських фірм у "Провіднику" названо 1648, з того занотовано 1923 довоєнні, повоєнна 531, при решті не подано дат⁴).

Найбільший наступ поведено, авжеж, на Львів, як про те свідчать цифри: всіх українських фірм і підприємств є тепер у Львові 534, з того занотовано, як довоєнні — 31, повоєнні — 202, при решті не

подано дат. Що цікавіше, більшість фірм, занотованих, як повоєнні, постали в роках кризи⁵).

Поскільки українська кооперація має опанувати головні села, то міста економічно мають здобувати переважно приватні українські купці та промисловці, зорганізовані від 1923 року в “Союзі Українських Купців і Промисловців” (СУКІП). Вони творять хребетний стовп українського міщанства. “Союз” налічував у 1936 році 3,176 членів, згуртованих у 25 філіях (у 1935 році — 2419 членів у 14 філіях). Філії СУКІП існують у таких містах: Стрий, Сокаль, Самбір, Косів, Станиславів, Перемишль, Любачів, Тернопіль, Глиняни, Сколе, Підгайці, Рогатин, Копичинці, Яворів, Бучач, Коломия, Броди, Зборів, Жовква, Надвірна, Дрогобич, Золочів, Тереховля, Зборів і Перемишляни. Головою “Союзу” є Ярослав Скопляк. Внутрі СУКІП створено перед трьома роками групу промисловців, що крім організаційних справ висунули на чолі своїх завдань такі речі, як допомога в збуті товарів, спільна рекляма і пропаганда, що спиралася головні на спільних виставках і т. п. Не забував теж СУКІП про українську торговельну молодь і для тієї цілі зорганізував “Секцію торговельної молоді”.

Цікаво представляється розклад самостійних українських промислово-торговельних підприємств у деяких містах Східної Малополющі. І так: у Надвірній зареєстровано 146 самостійних українських купців, а з них до СУКІП належать 43; у Сокалі на 105 зареєстрованих до СУКІП належить 65; у Стрию на 80 зареєстрованих до СУКІП належить 40; у Косові на 100 зареєстрованих — членами СУКІП 26; у Дрогобичі — на 178 — 32; у Самборі до СУКІП належать 34 українські купці. З інших джерел відомо, що в тім місті й повіті є около 200 українських купців. У Тернополі на 120 українських купців до

СУКІП належить 30; у Перемишлі СУКІП налічує 50 членів на около 150 загального числа купців і промисловців. У Підгайцях на 80 зареєстрованих 40 належить до СУКІП, у Жовкві — 50 купців і 2 промисловці.

Треба підкреслити, що при СУКІП від кількох літ існує “Торговельно-промисловий Банк” (“Промбанк”), що має за завдання підтримувати український промисел і торгівлю. Про розвиток того банку свідчать наступні цифри: за 8 місяців своєї діяльності в 1937 році банк збільшив свої власні фонди на 135% (з 17.5 на 41 тисячу), а чужі фонди на 280% (з 72.3 на 275,000). Разом фонди того банку зросли на 275 тисяч (з 84.8 на 310.7 тисяч) злотих. Упродовж 8 місяців ц. р. банк дав своїм клієнтам около мільйона злотих кредиту. Загальний оборот зріс з 372 тисяч у 1936 році до 4.4 мільйонів у 8 місяцях 1937 року⁶).

Для створення своєї торгівлі і промислу та помноження тим способом кадрів українського міщанства українці приступили пляново й фахово. Вистане згадати, що мають понад 30 дипломованих торговельних інженерів, вишколених за границею, цілий ряд фахових інженерів до окремих ділянок промислу. Крім того, що українська молодь користує з публічних фахових шкіл⁷), мають ще власні: у Львові — доповняльну хлоп'ячу школу для термінаторів промислів металургічного, деревного, кравецтва і шевства), жіночу фахову доповняльну школу, середню торговельну коедукативну школу, дворічний торговельний курс для випускників середніх шкіл; у Перемишлі — хлоп'ячу доповняльну школу і трирічні кравецькі курси. Отже нічого дивного, що українські верстати праці рідко підупадають, при дотримванні засади “свій до свого”.

У процесі передбачуваної поступневої українізації міст, побіч українських промисловців, купців і ремісників значну роль відграє зріст української фахової інтелігенції. Бо крім священиків, учителів та урядовців у Східній Малопольщі є понад 400 українських адвокатів, понад 300 лікарів і понад 350 інженерів, а вони теж становлять осілу, національно свідому українську людність.

Окремо слід згадати, що українці почали викупляти нерухому власність у містах, у Львові, наприклад, дуже скромна перед війною кількість українських власників кам'яниць тепер зросла до 189 і те число постійно росте. Навіть греко-католицькі консисторії⁸⁾ почали на широку скалю парцелювати церковні маєтки між українських селян і за ті гроші купувати нерухомості в містах.

Останнім часом знову завважається нова активізація українців на відтинку збільшування свого стану посідання по містах. Одною з головніших точок нарад "Союзу Українок" 12-14 жовтня 1937 року було, як піклуватися міщанством, зокрема свіжого, сільського походження. На тій нараді постановлено, з метою запобігати денаціоналізації, зайнятися уважніше передусім жінками по містах, намагатися охопити в українських організаціях усіх жінок українського походження. Далі рішено розпочати сильну пропаганду за вживання виключно української мови, за недопущення польських впливів і тому цілком не допускати до того, щоб українські діти стикалися з польськими, бо в забаві з ними могли б підпадати під їхній вплив. Схвалено теж засаду, щоб українські діти ходили тільки до "Рідних Шкіл". Вкінці постановлено розгорнути сильну пропаганду проти мішаних подруж, побоюючись, що в той спосіб могла б відпасти якась кількість українського елементу.

Одночасно з розроблюванням практичних способів збільшувати український елемент у містах і не допускати до його денаціоналізації, українці взяли за політичну активізацію українського населення. Головну ініціативу в тому покладено на Організацію Українців Міста Львова⁹⁾, що стоїть під впливом УНДО. Головує в ній посол д-р Степан Біляк. Та організація має стати головним організаційним центром для інших українських товариств. Її завдання — оборона української людности перед небезпекою асиміляції та опіка над українським напливним елементом, а далі тісна співпраця з існуючими міщанськими й робітничими організаціями, щоб розбудувати їх у глибину, актуалізувати серед тих мас української людности українські суспільні кличі і конкретні справи і теж улаштовувати масові акції, залежно від ваги і притягальної сили кожної з тих справ.

Висновки.

Як виходить з вище представленого стану, процес українізації міст не прийняв ще безпосередньо грізних форм для польського стану посідання, тим-наменше, з уваги на постійне зростання експансії українців у тому напрямі, слід було б уже тепер прийняти запобіжні засоби, щоб її загамувати, або обмежити горішню границю українського стану посідання в містах до теперішнього пропорційного відношення між польським та українським станами посідання.

В цій цілі, з уваги на існуючу в торговельній і промисловій діяльності свободу закладати нові верстати праці, слід було б:

1. Протиставитися українській експансії в містах всесторонньою підтримкою польського елемен-

ту й розгортати особливу опіку над польськими господарськими станицями.

2. Оживити польську суспільну ініціативу в справі переселення до південно-східних воєвідств купців і промисловців з інших сторін Польщі. Ця акція вже започаткована, але вона вимагає більшої пляновості й інтенсивності.

3. Спинити доплив української сільської людности до міст, не даючи їй змоги заробляти в містах, а це можна б досягнути впливаючи на польські ремісничі, торговельні, промислові і професійні організації, щоб не приймали працівників української національності.

4. Протидіяти відповідною пропагандою (преса, доповіді, збори і т. п.), щоб польська людність не випродувала господарчих підприємств в українські руки. В зв'язку з тим слід було б подумати про видання закону про обмеження в обороті нерухомостями польських громадян непольської національності.

5. Подбати, щоб банкові польські установи не давали кредитів українським фірмам.

6. Утруднювати адміністративними засобами дальший розвиток СУКІП, не даючи дозволу на дальші засновування його відділів.

Заліщики, дня 20. I. 1938

Заліщицький Староста

Ч.: 8/таємне

Предмет: Українське міщанство

Таємне

Спішне, до звороту

Повітовій Команді Державної Поліції

в Заліщиках,

до видання відповідних розпоряджень і предложення звіту.

Реченець: 28. I. 1938

Повітовий Староста:
в. р. Мгр Людвик Яцковський
повітовий віцестароста

Примітки видавця

1) В оригіналі: видзял народовосьцьови.

2) Постанова Західно-Української Народної Республіки в листопаді 1918 року називається тут "переворотом" (у польському оригіналі: замах).

3) Не можна прослідити, що це за організація була "Побратим". Нема повних джерел на еміграції розвитку українського суспільного життя в Галичині.

4) Очевидна помилка в цифрах. Загальна сума подана: 1648, а далі самих тільки довоєнних підприємств подано 1923.

5) Причина зрозуміла. Економічна криза закрила українцям усякі можливості знайти заробітню працю після скінчення науки і змусила відкривати власні дрібні підприємства.

6) Організатором і душею "Промбанку" був інж. Атанас Мілянич, випускник політехніки в Данцігу, урядуючим директором — Роман Мицик, оба націоналісти, члени ОУН.

7) Не було ані одної публічної фахової школи з українською мовою навчання.

8) Закон про земельну реформу передбачував примусову парцеляцію більшої земельної власності Церков, але встановляв реченець — досить короткий — коли Церкви могли парцелювати землю з вільної руки. З того користала теж Греко-Католицька Україн-

ська Церква в Галичині і мабуть вживала частину отриманих з парцеляції грошей на закуп власности в містах. Не маємо під рукою ближчих даних про те, подаю з власного досвіду моєї дуже короткотривалої правничої кар'єри в адвокатській канцелярії.

9) Організація Українців Міста Львова подумана, як понадпартійна, але фактично керувало нею УНДО, спочатку головою в ній був учитель Іван Ліщинський (за української влади — шкільний інспектор, пізніше посол до сейму з рамени УНДО), а довгий час секретарем і потім заступником голови — Аґатон Добрянський, дуже активний, також член УНДО.

XXIX

Тернопіль, дня 18 січня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: Б. 174/тай.

“Упрес”. Інформації.

Таємне

До

Всіх Панів Повітових Старостів

Тернопільського Воевідства

Подаючи до відома Пана Старости проєкт за-снувати у Львові українську пресову агенцію “Упрес”, що про її ініціаторів під теперішню хвилину нема ніяких інформацій, Воевідський Уряд просить Пана Старосту доручити розвідку серед націоналістичних кіл, щоб можна здобути якісь дані, що навели б владу на слід ініціаторів “Упресу”.

Отримані з розвідки відомості зволить Пан Староста переслати до Воевідського Уряду з покликом на сьогоднішнє розпорядження.

За Воеводу:

(підпис)

мгр Васевич

Керівник Відділу

(Внизу дві дати з ініціалами осіб, що читали цей документ).

ВІДПИС З ВІДПISУ¹⁾

(Всі права застережені)

Характеристичною ціхою ситуації народу, котрий утратив свою державність, є факт, що він сам перестає інформувати о собі²⁾ зовнішній світ. Виручує его* в цім нарід, що підбив его і запанував над ним.

Але, нарід пануючий, виходячи із становища власних інтересів, власної державної рації, в інформаціях тих не тільки не подає об'єктивної правди, як радше нагинає її до своїх цілей. Ідеологи в службі народу і держави пануючої*, негайно ви-творюють згідність поглядів, які узалежнюють і ви-яснюють своє панування над народом підбитим, котрий через утрату своєї інтелігенції до голосу майже ніколи не доходить. А коли і підносить го-лос, то приглушить його сильніший голос репрезен-тантів народу пануючого, який знайде усе можли-вості зробити се і то не тільки в рамках своєї дер-жави.

Опінія пануючого поширюється і на заграницю. Держави і народи, союзники чи тільки приятелі народу пануючого приймають цю опінію широко або і ні, на слово, але без застереження.

“Нарід змагаючий* до заповнення собі можливості тривкого розвою, користує не тільки з існуючої кон'юнктури, але старається собі цю кон'юнктуру створити, зацікавлюючи своєю судьбою* інші народи.

Нарід, що тою дорогою бореться за свої інтереси, стає до певної міри предметом політики зовнішніх сил, котрі хоча і діють в егоїстичному інтересі, визискують до того інтересу еманципуючийся* нарід, дають йому деяке оперття і поміч, з котрої він знова виключно для своїх інтересів старається якнайбільше скористатися.

В цей спосіб проблема еманципації народу недержавного з-під переваги народу пануючого входить в круг* інтересів других держав і стає проблемою міжнародньою”.

(С. Васілевський)

Отже інформація міжнародніх чинників децидує о* визволенню.

АНГЛІЯ

Ukrainian Bureau, London S. W., 1 Grosvenor Place

Засноване в березні 1920 року українською групою в Лондоні при видатній допомозі американського українця п. Макогона³⁾ і його дружини.

Організація бюро оперта на взорах станиць пресо-пропагандивних, а діяльність іде в двох напрямках.

1. Інформує українську пресу в цілому світі про англійську опінію в українських справах. Для того* видає невеличкого бюлетеня в українській мові. Великою хобою видавництва, не так скупість віс-

ток і звідомлень, як радше великі відступи часу, в яких виходить бюлетень (відступи довші як два тижні).

2. Інформує англійську суспільність і пресу про: а) суть міжнароднього значення української проблеми і б) про фактичний стан положення на українських землях.

Наскільки видатною і корисною є, зокрема ця друга частина діяльності цього бюро, наглядно показують статистичні цифри (3-ий УСР, з економічного бюро, Варшава, д-р Кісілевський “Зріст доцільности і т. п.). (Тут польський переписувач щось переплутав, бо виходить нерозбериха, прим. коментатора).

Коли до моменту заснування бюро англійська преса нерадо і скупо містила вістки про українські справи, боячись у тій ділянці т. зв. газетних качок, опертих на браку відповідально зредагованого вірного матеріалу, то по урухомленні Українського Бюро до кінця 1931 року видруковано 200 статей на українські теми. В 1932 році — 360, в 1933 році — 627, а в 1934 — тільки до вересня вже 620.

Цифри ці дуже вимовно ілюструють, до яких осягів може дійти зручно і вміло проваджена пропаганда. Сміло теж можна твердити, що всі ті численні запити та петиції англійських послів і льордів в українських справах на терені міжнародньому початок свій узяли з діяльності цього Бюро.

Шефом Бюро є галицький українець д-р Володимир Кісілевський⁴⁾. Лондонське Бюро має свою філію в Женеві⁵⁾, котра проводить дуже оживлену агітаційно-інформаційну працю на терені Ліги Націй і інших міжнародніх організацій. Співробітником женевського Бюро до липня 1935 року був відомий кореспондент женевський “Діла” п. М. Данько⁶⁾.

БЕЛЬГІЯ

Bureau de Presse Ukrainienne, Bruxelles,
Square Freres, Orkan.

Українське Пресове Бюро — брак матеріалів до аналізу. В цьому Бюрі працює, здається, інж. Яковлів, про якого п. М. Данько пише (в Ділі" 1933 року, п. н. Українська пропаганда в Європі): "що може досягнути талановитий енергійний журналіст, що добре знає краєву мову, бачимо в Бельгії, де молодий українець, інж. Яковлів подає в великій кількості дуже цінні статті на українські теми до місцевої преси та спонукує бельгійських журналістів зацікавитися українськими справами".

Зацікавлення Бельгії українськими справами тим більше характеристичне, що ця мала держава сама по собі у міжнародній політиці великої ролі грати не може".

ФРАНЦІЯ

Про агенцію пише п. Данько: "між численними ефемеридами українських пресових служб, агенцій і кореспонденцій, маємо єдиний "Офінор"⁶⁾, інформаціями якого справді покористовуються від кількох років французька, італійська, а в останніх роках теж іспанська* преса. Підприємство засновано на комерційній засаді, яке дає можливість існувати його власникові".

На підставі видаваного бюлетеню належить* ствердити, що п. Данько в дечому не має рації. Передусім "Офінор" не є жодною українською пресовою службою, а виключно французькою пресовою агенцією для справ східних, заснованою в 1928 році, видає "Bulletin Tri-Hebdomadaire d'informations

orientales", передає⁷⁾ українські справи, але переважно за ініціативою французів. "Український відділ" призначений у першу чергу до обслуговування української преси, бо друкований по-українськи*, отворив "Офінор" щойно в 1935 році, видаючи до дня 30. IX, всього 29 номерів.

А навіть, "Український відділ" в нічому не відповідає своїй назві і в ніякий спосіб не задовольняє потреб не то української справи, але й української преси. На двох сторінках 21х31 ф. о. знаходимо (ч. 29) одну тільки вістку про українців (ювілейні малюнки Шевченка) на всіх 5 статей. Прочі 4 є тільки сенсаційним матеріалом для бульварної преси (ювілей Толстого, кінець сварки гішпанських* королів, словник французької Академії і 100-річчя агенції Гаваса). Тому дивно, що п. Данько називає цю агенцію українською пресовою службою, та приписує їй якийнебудь вплив чи значення.

Пренумерата цього сервісу українською пресою — це напrawdę легкодушна витрата грошей.

2. *Пресове Бюро* Paris 5-eme, 45 rue Denfert — Rochereau при "Українській Місії Уряду УНР", що існує від 1931 року. Відомости про діяльність цього бюро брак, як рівнож про усі аналогічні українські пресові агенції.

ШВАЙЦАРІЯ

1. *Ukrainian Bureau*, Geneve, Quai du Mont Blanc.

Філія лондонського бюро, діяльність свою зосереджує на Лігу Націй. Брак відомостей і сервісів до аналізу.

2. *Пресове Бюро Уряду УНР*.

3. *Ecclesia* — Geneve.

Релігійне пресове бюро. Редактор Євген Бачинський⁸⁾). Сервіс у швейцарській⁹⁾ мові до обслуговування заграничної преси про релігійні справи на українських землях. Великого значення не має.

РУМУНІЯ

“Ukraintag”, Bucarest IV, Str. Della Veche 45.

Шеф агенції — Дмитро Геродот^{9A)}). У журналістичному світі названа “кешонковою агенцією”. Брак сервісів і відомостей, значення мале.

НІМЕЧЧИНА

1. Ukrainischer Pressedienst, Berlin — Wilmersdorf, Meklenburgerstrasse 73.

Засноване в 1931 році, видає періодично, раз на тиждень, бюлетень під наголовком “Ukrainische Presseauszüge Nr.... für die Zeit von... bis...”

Вже сам наголовок вказує, який матеріал дає бюлетень. Матеріал цей поділений на 1. Ukrainische Presse der West Ukraine, derzeit zum Polen gehörig, і 2. Aus Bukovina.

Виключне подавання скорочених статей з українських щоденників, цілковита відсутність методи, як в охоплюванні, так і в пропаганді української справи в державницькому й міжнародньому масштабі, відбирають усі змоги щирої діяльності і значення цього бюро, зокрема в Польщі. Українська преса в Польщі не має ніякої потреби послуговуватися цим сервісом, хочби зі згляду на його зміст. Не має також змоги впливати на його напрям, але попросту і дістати його до свого постійного вжитку, тому, що дуже часто підпадає він польській цен-

зурі. Для того, що в редакції бюро працює д-р Чучман¹⁰⁾ і інж. Селешко¹¹⁾, Польща зачисляє ці бюро до експозитури ОУН та конфіскує присилані сервіси. (Гляди акт обжалування* варшавського процесу ОУН, частина "Пропаганда ОУН"¹²⁾).

2. Osteuropäische Korrespondenz, Berlin.

Брак відомостей і сервісу. У Польщі конфіскований. Ніякого значення в пресовій службі не має.

3. Ukrainische Kulturberichte, видавані Українським Науковим Інститутом під редакцією проф. Кузелі¹³⁾.

Усі його видавництва остаточно можна порівняти з неперіодичними пропагандивними брошурами, які видають бюро в Лондоні і в Женеві. Зміст цих* відомостей торкається тільки одної справи, по найбільшій часті* якоїсь літературної чи наукової.

ПОЛЬЩА

З 27 польських пресових і телеграфічних агенцій дещо місця українським справам присвячують ПАТ (Польська Агенція Телеграфічна) і АТЕ (д-р Ковалевський¹⁴⁾ і Андрій Лівіцький¹⁵⁾). Це бюро зв'язане з Міністерством Заграничних Справ і функціонує на його субсидіях. Спеціальність — Східні справи (ІСКРА - Всхуд). Зокрема єдиним у повному розумінні слова агенційним сервісом у цілості призначеним українському питанню є ВУ (Відомості Українське). Заснована дня 4 листопада 1929 року жидівським журналістом п. Люблінером як окремий український відділ давнішої агенції ПАД (Правова Агенція Дзеннікарска), а тепер "ВІП" (Вар-

шавська Інформація Прасова”), яка обіймає в собі тої ж назви політичний тижневик, аналогічні “Вядомосьці Жидовске” і бюлетень РО (Росія). ВУ виходить щодня, а часами два рази денно, обіймає 2-5 сторінок у форматі 22х24 — 1/2. В случаях* великої ваги — з окремими додатками.

ВУ призначені в першу чергу для інформаційної обслуги польської преси. В тій цілі на своїх сторінках дає повний, треба признати, перегляд українського життя у всіх його ділянках. Джерелом інформацій ВУ є у 80% сама українська преса. В 1000-ному числі свого видання, роблячи підсумок своєї праці, стверджує Люблінер, що самих тільки скорочених артикулів* з української преси дав 691 на 2,000 відомостей взагалі. Коли до того додати кількадесят звідомлень з процесів, кількадесят промов українських послів, велику кількість передрукованих відозв і закликів українських громадських інституцій, то на оригінальні статті чи відомості, здобуті при допомозі своїх власних кореспондентів, у числі тих двох тисяч відомостей залишається зникаюче* місце. Пан Люблінер своїм видавництвом не тільки перевищив усі польські агенції, які українськими справами займаються лише тоді, коли вони пахнуть скандалами або виходять на шкоду самих же українців, але і змонополізував у себе цю власне ділянку пресової служби, і то помимо високої пренумераційної стопи (від 70 до 100 злотих). Вдалося це п. Люблінерові для того, що в праці своїй пішов він не тільки по лінії найменшого кошту, але й найменшого опору. До подібного стану речей причинилися самі ж таки українці.

1. На протязі 17 літ — ні одної спроби зо сторони українців утворити аналогічну агенцію, а від 5 літ — поконкурувати з п. Люблінером.

2. Самі ж українці піддержують його фінансово. Українська преса — пренумеруючи цілком злишний для себе сервіс, з огляду на те, що ВУ є її рекапітуляцією. До обов'язків абонента належить також присилати всі свої видавництва. В цей спосіб українська преса звільнила ВУ від кінечности сталої пренумерати українських видавництв, як інформаційного матеріалу — що місячно дає поважну суму около 200 злотих — і рівночасно уможливила ВУ безплатно користати з найліпшого джерела відомостей.

3. Українська Парляментарна Репрезентація, передаючи п. Люблінерові стенограми промов своїх послів, звільняє його від кінечности держати, приміром, у сеймі свого стенографа, що теж дає йому певні ощадності.

4. Українські визначні публіцисти дуже часто за марні гроші, а ще частіше просто задармо пересилають ВУ свої статті чи хочби тільки інформації, чим власне в найбільшій мірі причиняються до згаданої висоти й поваги видавництва.

З другої сторони, п. Люблінер своїм видавництвом ділає просто на шкоду української преси й української справи. Публікуючи перегляд української преси, звільняє польських журналістів від обов'язку читати українські видавництва, а тим самим їх купувати. Втрати в грошах можна устійнити на сотки злотих.

Доставляючи польським редакціям свої “бюлетені”, тим самим уможливляє їм відмовитися не тільки від пренумерати українських журналів, але й від обміну з ними, змушуючи в першу чергу українську пресу купувати потрібні їм польські видавництва. Втрати тут уже в тисячах.

Бюлетені п. Люблінера, роблячи перегляд української преси, не завше* дають вірний образ ук-

раїнської дійсності. Дуже часто знайти можна в тому ж сервісі перекручені в поспіху відомості, що в ніякому разі не ділає корисно на формування польської opinii. І не завжди ті відомості вільні від специфічної тенденції в обговорюванні українських питань. А вже цілком трудно говорити про якийнебудь вплив українських децидуючих* чинників на напрям і працю п. Люблінера.

Беручи під увагу, що кошти видавання агенцією сервісу, поза початковими необхідними інвестиціями, є великі, а в випадку п. Люблінера, при чинній допомозі українців, прямо зникаючі¹⁶), зрозуміємо, чому навіть мимо* високої ціни ВУ змонополізували собі українську пресову службу в Польщі. Рівнож можемо собі уявити, скільки* на нашій незарадності і примітивізмі заробляє жид.

З другої сторони, аномальним являється факт, що на 130 українських видавництв у Польщі нема ні одної станиці української пресової служби. З цього власне згляду* трудно говорити о* належній організації і правильному розвою української преси, а вже ніяк не можна дискутувати про вплив децидуючих і керуючих чинників на діяльність і ролю своєї преси в українських визвольних змаганнях.

ОРГАНІЗАЦІЯ

Інституція називається УПРЕС — Українська Пресова Служба — організована, як пресове бюро, при Українській Парляментарній Репрезентації, або як самодільне (т. зн. самостійне, прим ком.) підприємство промислове. УПРЕС видає під такою ж назвою, щодня, крім неділі, агенційний сервіс у

форматі 22х36 по 6-8 сторінок на бюлетень. УПРЕС складається з трьох бюлетенів.

1. Бюлетень український, призначений для обслуговування української краєвої і заграничної преси. Уложений у слідуючі* діли¹⁷⁾:

а) діл політичний — обіймає українські біжучі справи в польській політиці, оперті на відомостях, одержаних з першої руки.

Частина офіційна УПР¹⁸⁾ і УНДО, Життя українських партій і краєва кореспонденція. Українська¹⁹⁾ в польській пресі. Матеріал пропаганди, розрахований на демобілізацію польської opinii. Справи Великої²⁰⁾ України. Пропаганда, інтервенції і загальна протибольшевицька.

б) діл заграничний.

в) діл економічний.

г) різне.

Матеріали до ділу а): інформації, добуті дорогою півофіційною і приватною від Уряду на терені Варшави, цілість польської преси, цілість української преси і офіційні комунікати українських партій.

Краєву кореспонденцію провадять повітові т. зв. пресові референти, креовані²²⁾ при повітових комітетах УНДО. Кореспонденція проваджена докладно і відповідально на протязі пів року гратісово²³⁾ за зворотом тільки коштів пересилки.

Матеріали до ділу большевицького доставляють Український Науковий Інститут у Варшаві²⁴⁾, і відповідні організації УКР²⁵⁾, большевицька преса.

Матеріали до ділу заграничного: заграничні журнали, пересилані абонентами з заграничного сервісу, сервіси українських заграничних бюро і чужоземних телеграфічних агенцій, одержувані дорогою виміни. Дуже багато матеріалу можна найти в соймовій бібліотеці і соймовій читальні.

2. Бюлетень польський, призначений для польської краювої преси, друкований у польській мові, в міру потреби 6 до 8 сторінок.

Упорядкований:

а) *діл політичний*: огляд українського політичного життя на всіх українських землях, питання польсько-українських відносин, демобілізація польської опінії, популяризація інтервенції²⁶), огляд досягнів української справи за границею.

б) *діл господарський*: питання з обсягу економічного життя майбутньої української держави та огляд його сучасного розвитку.

в) діл протибольшевицький (як в українському бюлетені).

г) діл змінливий: відомості з українського культурного, наукового, релігійного і т. п. життя.

Матеріяли до цього бюлетеню в цілості так, як в українському сервісі. Конечний сталий і вичерпуючий* контакт з усіми верховними українськими культурними, науковими, релігійними, політичними, економічними і фінансовими організаціями.

3. Бюлетень заграничний.

Виходить раз на тиждень у французькій або англійській мові по 6 сторінок. Упорядкований:

а) *діл політичний* — статті засадничого характеру, матеріал пропаганди, огляд політичних подій на всіх українських землях.

б) діл господарський — так само, як у польським.

в) діл змінливий — так само, як у польським.

Сервіси друковані на паперах у трьох красках*. Політичний на жовтому, економічний на синьому, змінливий на білому папері. Большевицький також на жовтому. Сервіси заграничні висилаються летунською поштою, висилка організована в цей спо-

сіб, що сервіс входить у склад матеріалу редакційного, друкованого на неділю. Ціна — після умови. До обов'язків абонента належить безумовно присилка всіх своїх видавництв.

Сервіси краєві — польський у Варшаві доручуваний окремими післанцями, чи теж відбираний у редакції агенції. Обов'язок присилання своїх видавництв безумовний. Ціни індивідуальні — після умови. На провінцію висилаються поспішною поштою, напис: *expres, pilny material prasowy* або теж т. зв. *listami dworcowymi*²⁷).

ОРГАНІЗАЦІЙНА СХЕМА

1. Редактор відвічальний*, начальний, він теж редактор заграничного сервісу. Може ним бути пресовий референт Української Парляментарної Репрезентації.

2. Секретар редакції — він теж адміністратор. Під його безпосереднім доглядом ціле діловодство агенції, експедиція сервісів і цілість персональних справ. До помочі чч. 5, 7 і 8.

3. Редактор польського бюлетеню, він теж шеф усіх крайових кореспондентів.

4. Редактор українського бюлетеню. Він теж технічний редактор, до його диспозиції машиністка і технік (чч. 5 і 6).

5. Машиністка, поза писанням помічна теж секретареві.

6. Технік — друк на циклостилі.

7. і 8. — хлопці до послуг і до експедиції.

(Далі йде докладний і дуже точний кошторис усіх видатків, наприклад: відкриття бюро, інвестиції, місячні виплати, адміністраційні виплати, друк сервісів, кліші, фарби, папір, сплати до амор-

тизації, бюрове обладнання, платня персоналу і т. п., на повних п'ять сторінок. Все те пропускаємо, як несуттєві речі).

Примітки видавця

¹⁾ Воєвідський Уряд у Тернополі користувався не оригінальним документом, тільки відписом з нього. Цей відпис долучений до листа до Повітових Старостів, не перекладений на польську мову, тільки переписаний українською мовою, але польськими літерами.

²⁾ Польонізм. Не міняємо мови оригіналу, тільки усучаснюємо правопис. Деякі місця, що показують на вплив польської чи німецької мови, наприклад ставлення прикметника після іменника, або присудна в побічному реченні на його кінці, промовляли б за тим, що автор — галичанин старшої генерації, що перейшов науку в польських чи німецьких школах. Трапляються слова і звороти, перейняті з мови Наддніпрянщини, вони свідчили б, що автор побував там у часі визвольної війни. Коло слів, зворотів і взагалі місць дивних для теперішнього читача, ставимо зірку, хоч не при всіх, бо було б їх забагато.

³⁾ Думки про характер особи й діяльності Янова Макогона поділені. Одні уванали його щирим українським патріотом, хоч і був він в американській військовій службі, другі занедали йому агентурну діяльність, оточену деякою таємничістю, незалежно від того, що він дійсно чимало грошей видавав на українські цілі. У міжвоєнному періоді 1920-1939, та ще й потім, в українській пресі різних відтінків можна знайти багато контroversійних поглядів про нього. Тут подаємо для інформації читачів у скороченні те, що написано про нього в Енциклопедії Українознавства: "Українсько-американський політичний діяч і меценат

родом з України, у 1905-1921 роках на американській військовій службі, одружений з Сузанною Фаллон з визначного бостонського роду. 1931 року (отже не в 1920, як подано в документі) організував на власні кошти Українське Бюро в Лондоні, згодом у Женеві і представництво в Празі, підтримував Музей Визвольної Боротьби в Празі, давав стипендії студентам і мистцям. Похований на військовому цвинтарі в Арлінгтоні 1956 року.

4) Володимир Кисілевський, син відомої суспільно-політичної діячки Олени Кисілевської, від 1940 року в Канаді.

5) Данько М. — псевдонім Миколи Троцького, журналіста, автора кількох повістей, кореспондента українських часописів з Женев.

6) Крім згаданого тут бюро "Офінор", існувало ще під тою самою назвою бюро в Женеві, власником його був уенерівський діяч М. Єремїїв. Видавав він теж бюлетень французькою мовою в Парижі від 1929 до 1939 року. Можливо, що саме те бюро має на думці автор документу, спроби перевірити це не довели до висліду.

7) В оригіналі — "продає", це мабуть помилка.

8) Євген Бачинський, громадський діяч, жив у Швейцарії, видавав часопис "La Revue Ukrainienne" у Льозанні, у 1918 році призначений українським консулом, від 1955 року єпископ Української Автокефальної (Соборноправної) Церкви.

9) Нема окремої швейцарської мови. В державі рівноправні чотири мови: німецька, французька й італійська, а з 1938 року ще й рето-романська. Можливо, що автор мав на думці швейцарський діалект німецької мови, так званий "швицдойч".

9_A) Дмитро Геродот, справжнє прізвище Дмитро Івашин, український еміграційний діяч у Румунії, журналіст у 1920-их і 1930-их роках.

¹⁰⁾ Сидір Чучман, український громадський діяч у Німеччині, згодом фінансовий референт ПУН.

¹¹⁾ Інж. Михайло Селешко, визначний член УВО й ОУН, журналіст і кореспондент німецьких часописів у Берліні, на еміграції в Канаді довголітній секретар Головної Управи Стрілецької Громади.

¹²⁾ В тім акті обвинувачення прокурор писав: "До того завдання служать чисельні українські пресові бюро, що їх утримує ОУН. Такі бюро (агенції) чинні: в Берліні "Остевропейше Корреспонденц", що її видає Р. Яри, та "Українішер Пресседінст", де працюють д-р Чучман та інж. Селешко.

¹³⁾ Проф. Зенон Кузеля, мовознавець, учений, голова "Союзу Українських Журналістів" 1930-1936, голова НТШ від 1949 до своєї смерті в 1952 році.

¹⁴⁾ Д-р Олександр Ковалевський, громадський діяч і публіцист, міністер хліборобства в Уряді УНР, редактор української проурядової газети "Волинське Слово" в Луцьку.

¹⁵⁾ Андрій Лівіцький, правник, член Уряду УНР, підписав у його імені Варшавський Договір 1920 року, по смерті Петлюри став Президентом УНР на еміграції, стало проживав у Варшаві.

¹⁶⁾ Дуже малі, незначні, мізерні.

¹⁷⁾ Відділи.

¹⁸⁾ Українська Парляментарна Репрезентація.

¹⁹⁾ Помилка переписувача. Повинно бути "україніна", т. зн. українські справи.

²⁰⁾ Не вживаємо означення "Велика Україна", тільки "Наддніпрянська Україна", або "Східня", "Центральна" Україна.

²¹⁾ Створені.

²²⁾ Безплатно, безкоштовно.

²³⁾ Поляки заснували цей інститут, щоб зацитьнати українців і до деякої міри заграничну прилюдну опінію, замість організувати український університет у

Львові. Майже повністю обсаджений він був діячами УНР.

²⁴⁾ і ²⁵⁾ Не можна розшифрувати того скорочення.

²⁶⁾ То значить інтервенційної війни з Совдепією Польщі в союзі з європейськими державами.

²⁷⁾ Тяжко тепер довідатися, які це були "двірцеві листи" у довоєнній польській поштовій тарифі.

XXX.

Львів, дня 25 травня 1938

Воевідський Комендант Державної Поліції

Слідчий Уряд

Ч.: 2847 (II) 38

Курс повітових організаторів

при СУК у Львові — інформації

Таємне!

Воевідський Уряд,

Суспільно-політичний Відділ

у Львові

В слід за звітом Слідчого Уряду з дня 19. V. ц. р. ч. 2727/II зголошую, що згідно з дальшими конфіденційними інформаціями Слідчого Уряду у Львові, курс повітових організаторів, що його заповів Союз Українських Купців (СУК), почався дня 16 травня 1938 року й відбувається в домівці СУК при вул. Гродзичьких ч. 1 у Львові.

На курс ходить 53 особи, в тому одна жінка, всі переважно з провінції.

Лекції відбуваються згідно з програмою щодня від 8 до 13 години.

Курс відкрив короткою промовою Володимир Янів¹⁾, колишній ідеологічно-політичний референт

Крайової Екзекутиви в 1934 році, і в ній м. і. зазначив, що життя українського народу після війни, хоч скінчилася вона програною, вступило на шлях культурно-освітнього й господарського відродження і з кожним днем систематично йде наперед. Духове відродження, говорив він, що над ним працюють “Просвіта” й “Рідна Школа”, створило поправу господарської кон’юнктури, а знову ж над нею працюють, і то з очевидним успіхом, “Сільський Господар”, “Маслосоюз” “Центросоюз” та інші установи. В слід за тим підноситься з упадку, що його спричинили історичні події, теж третій стан української суспільности — міщанство. Воно здає собі справу, як важлива його роля в службі народів, і тому не хоче стояти осторонь, тільки брати активну участь у політичному житті. Отож воно організується у станово-професійні союзи, щоб збірно боротися й боронити своїх прав. По містах відкривається щораз більше крамниць і на ринку з’являється щораз більше товарів власного виробу. Все те свідчить, що приватне купецтво і приватний промисел діють і розвиваються. Однак український купець, хоч розуміє значення власної організації, не має часу займатися організаційними справами, а коли ще при тому не має відповідного вишколу в тому напрямі — ще дотепер незорганізований належно. Однак та справа, хоч поволі, та все поступає наперед. Українське купецтво і його організаційне життя ростуть майже в кожному місті “української землі”²⁾. Постають філії “Союзу Українських Купців”, а в них організаційними справами купецького життя займаються спеціально люди, що скінчать цей курс повітових організаторів СУК. Організатори цього курсу здають собі справу, що за один місяць кандидат ані не здобуде повного вишколу з купецької ділянки, ні

не стане відразу купцем. Ціллю організаторів курсу є впродовж одного місяця дати можливість курсантам здобути найконечніші відомості, потрібні, щоб відповідно керувати такими філіями на провінції. Курсант матиме можливість завітати хоч би в загальних рисах з купецькими справами, пізнати основні лінії, що по них треба вести філію “Союзу Українських Купців” на провінції і т. п. Отже такий курсант має бути організатором купецького життя, а його функція там буде дуже важлива, бо це одна ланка всього купецького життя. Організація купецького життя мусить іти тільки по одній лінії і ту лінію знатиме кожен курсант. Одночасно курсанти перейдуть у Львові практику по крамницях.

Після тієї вступної промови Володимир Янів повідомив курсантів, щоб усі, хто не має де мешкати, зголосився в Кабарівського³⁾. Натомість, коли йдеться про приділ курсантів до практики — тією справою займеться якийсь Зацний⁴⁾.

Цікаво, що приділяючи курсантів на практику, поминено такі інституції, як “Маслосоюз”, “Центросоюз”⁵⁾ і т.п., висилано їх виключно до приватних крамниць. Це мабуть було причиною, що директор “Центросоюзу” Радловський⁶⁾ вислав на згаданий курс одного з своїх довіреників, що мав його інформувати про все, що там діється⁷⁾.

Перший виклад про організування українських купців мав директор “Промбанку” Мілянич. Він показав на труднощі, що їх українське купецтво стрічає на шляху свого розвитку. До тих труднощів належить у першу чергу неможливість дістати кредит. На початку йшли старання закладати позичкові каси, та це не дало бажаного успіху. Щойно в 1933 році дійшло до об’єднання торговельно-кооперативного банку купців і кооперативно-про-

мислового банку технічного товариства. З об'єднаних фондів обох тих банків постав теперішній "Промбанк".

У дальшому Міляннич говорив фахово про банковість і банкові трансакції. При тому зазначив, що в 1936 р. місячний оборот "Промбанку" виносив ледве 2,000 злотих, а тепер він переступив 2 мільйони злотих. Коли на початках "Промбанк" розпоряджав усього 20 тисячами основного капіталу, то тепер він має 120,000. Отже "Промбанк" — говорив Міляннич — є господарчою установою "Союзу Українських Купців і Промисловців", а його розвиток показує на шалене темпо торговельного і промислового життя українських міщан.

Н. Несторович⁸⁾ мав виклад на тему сучасного купецького стану на Західньо-Українських Землях (ЗУЗ). Почав від повоєнних часів, доказуючи, як український торговельний і промисловий рух з малого стається щораз більшим. Головний натиск поклав він на ролю, що її має зіграти місто в житті українського народу. На думку Несторовича тільки зле зорганізованому міщанському життю слід приписати програму українського народу в 1918 році⁹⁾. Щоб не повторилася та історія, слід у першу чергу подумати про організацію українського міщанського стану, тим більше, що по останніх господарських невдачах, селяни масово напливають до міст і відкривають малі крамнички, ведуть торговельні підприємства¹⁰⁾. В парі зо зростом числа таких емігрантів, росте konieczність організувати той елемент і тим самим викивати його з-під чужих впливів. Одночасно слід звернути спеціальну увагу на наймолодший елемент, на термінаторів і практикантів, заопікуватися ними й охороняти їх від чужих впливів.

Виклади закінчив Ярослав Гайвас, член ОУН, що говорив про діяльність “Союзу Українських Купців і Промисловців”. Його виклад був напрямною діяльності СУК та його філій і при тому мав бути директивами, як має поступати курсант у своїй праці, як майбутній організатор купецького життя. Вийшовши з заложення, що купецький стан — це один з дуже важних чинників у суспільному житті українського народу, Гайвас зазначив, що не можна поминути такого важливого чинника, як міщанство. Про те повинні пам’ятати передусім ті, що стоять у перших рядах народу. Моральна засада, що виявляється *тільки*¹¹⁾ в українському націоналізмі, наказує, щоб до молодого організму, що відроджується, не закрався якийсь деструктивний чинник. Міщанський стан мусить бути спрямований виключно на шлях служби для української нації, вічно живої, що йде наперед аж до остаточного здійснення свого прямування до незалежності. Щоб та праця була продуктивна, мусить вона мати якийсь плян і напрямні, що їх мусить дотримуватися це виховання. Отже насувається питання, від чого повинен зачинати працю організатор? На думку Гайваса організатор, приділений до тієї чи іншої місцевости, заки пічне свою діяльність, мусить найперше зорієнтуватися в атмосфері середовища, де має працювати. Від такого організатора не буде вимагатися негайна праця. Вона, принаймні на початку, ітиме доволі повільним темпом. Перший її етап — пізнати середовище, потім — згуртувати довкола себе “однодумців”, що дадуть йому сильну опору й допомогут в праці. Щойно тоді, коли організатор подбає про таку “допомогу”, може він узятися за працю, за виховання міщанина на нового, повновартісного типа в суспільному житті.

Дальші інформації з перебігу курсу пропону
в свій час.

Воевідський Комендант Державної Поліції

Ян Новак, надкомісар

Заступник Начальника Слідчого Уряду

Отримують до відома:

Слідчий Уряд у Луцьку, до ч. 14/1/38/П з дня 20.
V. 1938

Слідчі Уряди в Станиславові, Тернополі й Бересті
над Бугом

Слідчі Відділи в Перемишлі, Дрогобичі й Сокалі
Решта Повітових Команд Державної Поліції крім
Кольбушової, Коросна, Ніска, Переворська, Ряше-
ва і Тарнобжегу
ДОК¹²⁾ чч. VI і X у Львові й Перемишлі¹³⁾.

Повітова Команда Державної Поліції в Самборі

Увійшло дня: 28. V. 1938

Ч.: 2044/38

Примітки видавця

1) Тепер ректор Українського Вільного Універ-
ситету в Мюнхені.

2) Лапки оригіналу.

3) Мгр Богдан Кабарівський, організатор у цен-
тралі СУКІП.

4) Лев Зацний, організатор у централі СУКІП.
Обидва вони — члени ОУН.

5) Курсантів посилали на практику до приватних
підприємців, бо вони мали працювати, як пропаган-
дисти в приватному торговельному секторі, не як ко-
оперативні пропагатори. Для кооператорів відбува-
лися різного роду окремі курси, або, по скінченні тор-

говельної школи, ішли вони на практику, звичайно тримісячну, до котроїсь з кооперативних централь або до кооперативних союзів на провінції.

⁶⁾ Орест Радловський, заступник директора "Центросоюзу", провадив відділ збуту худоби, свиней, курей і т. п. Але також були в "Центросоюзі" детальнічні м'ясні крамниці у Львові.

⁷⁾ На курсі не було обсерваторів, були тільки курсанти, що вчилися. І без дозволу управи курсу ніхто не міг туди дістатися. Коли ж був там хтось з м'ясного відділу "Центросоюзу", (правдоподібно це був урядовець Ратальський, що помагав у праці дир. Радловському), то напевно в обопільному порозумінні. Бо Центросоюз, мавши теж крамниці, мусів і хотів слідити за методами торговельної праці в місті переважно серед чужої клієнтелі.

⁸⁾ Володимир Несторович, економіст, редактор часопису "Торгівля і Промисл".

⁹⁾ Це відноситься хіба тільки до втрати Львова, бо в інших містах ЗУНРеспубліка стояла твердо.

¹⁰⁾ До купецького і промислового життя в містах ішов не сирий сільський елемент, тільки тані, що вне трохи були обізнані з містом, чи то ходивши туди до школи, чи працюючи там заробітково.

¹¹⁾ Підкреслення оригіналу.

¹²⁾ ДОН — Довудзтво Окренгу Корпусового — Команда військової корпусної округи, ч. VI — у Львові, ч. X — у Перемишлі.

¹³⁾ До речі, звертає увагу широний засяг розсилки цього документу. Інформації збирав Слідчий Відділ політичної поліції у Львові, передавав їх до Слідчого Уряду Львівської Команди Поліції, а та розсилала їх до всіх Слідчих Урядів Воевідств, т. зн. Воевідських Команд Поліції не тільки в трьох галицьких Воевідствах, але й поза Галичину, до Берестя над Бугом і до Луцьна. Зо свого бону, Воевідський Уряд у Льво-

ві (а також у Тернополі і Станиславові, що звичайно діставали всякі того роду повідомлення зо Львова) — слали їх до всіх своїх Повітових Староств.

І ще можна завванити, що здобувати того роду відомості не треба було аж конфіденційним способом. Курси велися явно, про них були звідомлення в загальній пресі і дуже точні в фаховій, ніхто з того не робив якоїсь тайни.

XXXI.

Львів, дня 7 червня 1938

Воєвідський Комендант Державної Поліції

Слідчий Уряд у Львові

Ч.: 3067/II/38

Курс повітових організаторів
при СУК — інформації.

Таємне!

Воєвідський Уряд

Суспільно-політичний Відділ

у Львові

В слід за звітом з дня 23. V. 1938 до ч.: 2847/II/38 зголошую, що згідно з дальшими конфіденційними інформаціями Слідчого Відділу у Львові на курс організаторів "Союзу Українських Купців (СУК) ходить тепер 47 осіб, м. і. Бакай, Оприско, Кравчук, Кінасевич, Вовчар, Лазор, Середяк, Гошовський, Зенон Литвинко, Корба, Таранович, Маслюк, Любович, Вільчанський, Дзюбик, Шукан, Головенко, Тарантюк, Михайло Гелета, Білінський, Вороняк, Пиндзин, Філінський, Боба, Євген Литвинко, Дудко, Анна Заборська, Медвідь, Падик, Куніця, Чура, Шуфляд, Кравчуківна і Коломиєць. До недавна на

курс ходив теж Н.Н., що його 26. V. ц. р. побили на площі “Сокола-Батька” Роман Шухевич і Тиміш Семчишин, бо мали обґрунтовані підозріння, що він є конфідентом поліції. Ближчі інформації в тій справі подані в звіті ч.: 2928/II з дня 31. V.¹⁾

Ініціатори цього курсу хочуть охопити в форми сильної організації зростаюче життя приватного купецтва. Воно має у будуччині дати повну господарську незалежність усьому українському народові (виклади Ярослава Гайваса й Володимира Янова). На їхню думку тепер розв’язується таке питання, як кооперація²⁾. Бо існує переконання, що польське правління схоче накласти свою руку на українську кооперацію, а це причинилося б до того, що незалежний господарський розвиток українського народу сперся б виключно на приватному купецтві.

Праця людей, що перейдуть організаторські курси СУК, повинна мати чисто націоналістичний характер. Викладачі підкреслюють це на кожному кроці, що купецький стан має служити інтересам нації. Його мають творити українці для українсько народу, щоб українські гроші не йшли в чужі руки, щоб український клієнт не купував “чужих”³⁾ товарів, тільки “свої”, щоб купець не продавав у крамниці інших товарів, тільки з власних, українських фабрик. Організатор має подавати вістки з терену. В тій цілі він мусить мати своїх кореспондентів, що чудово знають відносини на точно означених теренах їхньої діяльності. В засяг діяння кореспондента входить інформувати організатора свого терену, який є процент “чужого” (неукраїнського) елементу в даному районі, який його матеріальний стан, чи є там колоністи, як мешкають, як розбудовуються, чим займаються, в якій кількості напливають нові колоністи з заходу, які купці при-

їжджають з заходу на окраїни, чи поселяються на стало, якими розпоряджають капіталами, які підприємства засновують і т. п. Одним словом, у тих звітах кореспондент мусить охопити сукупність проявів господарського й політичного життя на своєму терені й виконувати господарсько-розвідну службу.

Кореспонденти будуть передавати своєму організаторові інформації особисто, коли зберуть їх більше, наскільки можливо унікаючи пересилки поштою.

Воевідський Комендант Державної Поліції

Ян Новак, надкомісар

Заступник Начальника Слідчого Уряду

Отримують до відома:

Вслід за звітом з дня 23. V. ц. р. до ч.: 2847/II/38 — Слідчі Уряди в Луцьку, Тернополі, Станіславові й Бересті над Бугом, Слідчі Відділи в Перемишлі, Дрогобичі, Сокалі. Решта Повітових Команд Поліції Львівського Воевідства, крім Кольбушової, Коросна, Ніска, Переворська, Ряшева й Тарнобжегу. ДОК чч. VI і X у Львові й Перемишлі.

Повітова Команда Державної Поліції в Самборі

Увійшло дня: 8. VI. 1938

Ч.: 2004/38

Примітки видавця

¹⁾ Всіх звітів про курс повітових організаторів Союзу Українських Нупців у Львові було чотири, і якраз цього бракує.

²⁾ Дуже неясна стилізація, може інформатор не зовсім добре передав думку доповідача.

³⁾ Всі лапки — оригіналу:

XXXII.

Львів, дня 30 червня 1938

Воевідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд
Ч.: 3424/38
Курси повітових організаторів
при СУК — інформації

Таємне!
Пильне!

Воевідський Уряд
Суспільно-політичний Відділ

у Львові

В слід за звітом з дня 7. VI. 1938 ч.: 3057/38 зголошую — на підставі дальших конфіденційних інформацій, отриманих від Слідчого Відділу у Львові — що курс повітових організаторів Союзу Українських Купців у Львові (СУК) у домівці СУК при вулиці Гродзіцьких ч. 1, початий 16 травня ц. р., закінчився 15 червня ц. р. спільною вечерею членів СУК і курсантів.

На тій вечері, що відбулася в домівці СУК при вул. Гродзіцьких ч. 1 о 19 годині, були всі курсанти, а з представників СУК — Скопляк¹⁾, Конюх²⁾ і Попович³⁾. З рамени "Промбанку" — Мілянчик, Яцишин⁴⁾ і Прийма. З рамени редакції "Торгівля і промисл" — Кабарівський і Несторович.

Вечеря почалася точно о год. 19 піснею "Гей, у лузі червона калина". Потім забрав голос Несторович і, нав'язуючи до сучасного доволі тяжкого господарського положення української суспільності в Польщі, де поляки хочуть бути єдиними госпо-

дарями, зазначив, що для колонізації українських (етнографічних) земель працює цілий державний апарат, часто підсилюваний фондами з державного скарбу. Гроші, що впливають до державного скарбу з податків від української суспільности, призначені на знищення нашого народу. Акція поляків на окраїнах — говорив Несторович — хоч дуже сильна, але для українців не надто грізна, бо ж українці ведуть відповідну протиакцію під кличем “через промислову господарку до незалежности українського народу від чужих впливів”. Кооперація, що дотепер працювала над українським господарським життям, мусить бути заступлена приватним промислом, тому що кооперації кожної хвилини грозить розв’язання польською владою. Тепер, коли з заходу Польщі йде наступ на українські землі, українці зо свого боку мусять повести акцію за опанування міст і містечок на Західньо-Українських Землях. Розбудова української торгівлі і промислу мусить іти масово, бо зусилля окремих незорганізованих людей не дадуть позитивних наслідків. Осередком, що об’єднує всіх українських купців і промисловців, буде “Союз Українських Купців” і “Промбанк”. Одне без другого не може обійтися. Головно важливим є “Промбанк”, що даючи кредит на дуже догідних умовах уможливлює відкривати українцям підприємства з відносно малими капіталами. Вкінці Несторович зазначив, що завданням уже вишколених курсантів буде дбати про належний розвиток української торгівлі і промислу на різних його відтинках.

З черги промовляв Скопляк, що показав на сильне духове й господарське відродження, що його пережив український нарід у повоєнних часах. Українське життя, що до війни скучувалося в Ринку в одному тільки будинку “Просвіти”, тепер по-

ширюється з кожним днем і зростає на силі. “Якби сьогоднішній стан — говорив Скопляк — існував щонайменше на 10 років до світової війни, український нарід не був би тепер під чужим пануванням”. Сьогодні український нарід в усіх відношеннях стоїть доволі високо і належно національно освідомлений. Щоправда, господарсько українці ще не стоять дуже певно, але й тут видно значний поступ з дня на день. Одним словом — загальне політичне положення українського народу є того роду, що вже можна думати про здійснення остаточної цілі і треба тільки ждати на відповідну хвилину.

Далі промовляли два курсанти, а саме Івасечко і якийсь Марчак, вони запевняли представників СУК і “Промбанку”, що доклататимуть усіх зусиль, щоб виконати своє завдання і т. п.

Велике враження викликала промова Володи-мира Янова. Говорив він про справи, що їх нераз уже заторкував під час курсу, наприклад про ідеологію, господарське унезалежнення народу та недопущення чужого елемента на українські етнографічні землі, але своєю красномовністю і жестикуляцією потрапив і цим разом з’єднати собі всіх слухачів.

Перерви між промовами заповнювали пісні, що їх співав хор учасників курсу під диригентурою Білинського і Зацного. Вечеря скінчилася о 22 годині.

Співано пісні “Гей, у лузі, червона калина”, “Ми гайдамаки”, “Ми по таборах і тюрмах” і інші.

Під кінець прийняття Середяк перевів серед зібраних збірку на українських політичних в’язнів.

Доповняючи поданий давніше список учасників курсу СУК, додатково зголошую, що Головенко походить з Ходорова, Васечко з Жовкви, Масюк з

Яворова, Коломиєць з Перемишля, Тимчишин з Радехова, Івасечко зо Скалата, Шередоха з Перемишля, Іроденко з Надвірної, Лазор з Сокаля, Кунія з Ковля, Зенон Литвинко з Самбора, Євген Литвинко з Дрогобича, Оприско з Підгаєць, Гошовський з Коломиї, Заборська з Ходорова, Ямулинець, Чура, Кінасевич і Білинський зо Львова, Марчак і Філінський з Тернополя, Кравчук з Бірків Великих і Середяк з Дрогобича.

Зазначую, що учасники курсу в переважній частині занотовані в картотеках тутешнього Уряду, як члени ОУН, або підозрілі про приналежність до ОУН.

Воевідський Комендант Державної Поліції

Ян Новак, надкомісар

Заступник Начальника Слідчого Уряду

Отримують до відома:

Вслід за листом з дня 7. VI. ц. р.

Ч.: 3057/II/38

Слідчі Уряди в Станиславові, Тернополі, Луцьку й Бересті над Бугом

Слідчі Відділи в Перемишлі, Дрогобичі й Сокалі
Повітові Команди Поліції у Львівському Воевідстві,
крім Кольбұшової, Коросна, Ніска, Переворська,
Ряшева й Тарнобжегу, з дорученням піддати випускників того курсу під секретну обсервацію, ДОК VI і X у Львові й Перемишлі

Повітова Команда Державної Поліції в Самборі

Увійшло дня: 1. VII. 1938

Ч.: 2094/38

Дописка олівцем: Литвинко? Провірити, чи походить звідси.

1. VII. 1938 (нечиткі ініціали)

Дописка чорнилом:

Інформації про Литвинка містяться під ч.
2467/38

5. VII. 1938

підпис:

Голембйовський
Старший пшодовнік

Примітки видавця

- 1) Ярослав Снопляк, голова СУК від 1934 до 1939.
- 2) Конюх Дмитро, секретар СУКІП.
- 3) інж. Богдан Попович, член Управи СУКІП, власник крамниці з насінням.
- 4) інж. Володимир Яцишин, директор "Промбан-ну".

Курсові повітових організаторів Союзу Українських Купців і Промисловців відведено багато уваги в переконанні, що всі його учасники, попри свою заробітню працю, будуть теж діяти для ОУН, маючи оправдання, чому вони вештаються в терені. ОУН у той спосіб значно зменшувала свої видатки на утримування пропагандистів і на кошти їх поїздок. Вони могли легко і правильно інформувати кожного Повітового Провідника ОУН про положення й настрої в повіті. За їхніми контактами мала слідувати поліція, як це видно з кінцевої дописки коменданта Повітової Державної Поліції в Самборі, і в той спосіб витрачати багато часу на слідку за особами, що не мали ніякого відношення до ОУН, тому тільки, що організатор СУК стрічався з ними в професійних справах. Автім, ці підозріння поліції були оправдані, бо величезна більшість

організаторів СУК були націоналістами, нотованими в поліційних картотеках і часом, хоч би й хотіли, не могли б знайти іншої праці. Таким чином по провінції мандрували десятки різних організаторів "Просвіти", "Рідної Школи", Союзу Купців і т. п. і це дуже облегчувало працю для ОУН.

XXXIII.

Тернопіль, дня 3 червня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: П.Н. 1

Убивство Коновальця

Довірно!

До

(Згідно з розподільником)

Дня 23 травня ц. р. в Роттердамі вбито Коновальця.

Тутешні українські націоналістичні кола хочуть посвящати Коновальця на національного героя. У зв'язку з тим почато відповідну демонстраційно-маніфестаційну акцію, що охоплює навіть елементи неприхильно або й вороже настроєні до ОУН.

Маніфестації хочуть переводити в різних формах, а саме схвалювання жалоби, збірки грошових пожертв на стипендії ім. Коновальця для студіюючої молоді, карбувати пам'яткові металеві таблички, стримуватися від забав і розваг, грошові збірки для родини, відправа жалобних Богослужень і т. п.

Воевідський Уряд просить Пана Старосту (Коменданта) рішуче протиставитися тій акції, м. і. офі-

ційним церковним урочистостям (панахидам). Їх треба вважати політичними демонстраціями, за виїмком тих Богослужень, що їх замовляє найближча родина вбитого, якщо при тому будуть зберігатися властиві форми.

Разом з тим Воевідський Уряд просить Пана Старосту (Коменданта) відповідно впливати на греко-католицьке духовенство, зокрема перевести розмови з деканами, щоб вони заборонили панахиди з приводу смерті Коновальця, а відносно організацій та осіб (за виїмком найближчої родини), що організували, організують або будуть старатися влаштовувати офіційні врочистості на честь Коновальця — негайно вживати репресійні засоби, вважаючи того роду акцію протидержавною демонстрацією.

Про таке становище загальної адміністраційної влади слід попередити всі заінтересовані українські організації та інституції.

Всі отримані з терену інформації про настрої серед українських кіл після вбивства Коновальця, також про їх наміри щодо маніфестації, про поставу духовенства й інтелігенції — слід негайно зголошувати Воевідському Урядові.

Першого звіту в тій справі очікую до 10 червня, а далі — негайно після отримання інформації.

За Воеводу:

(Клімчак)

Начальник СП¹⁾ Відділу

Отримують:

Пан Воевідський Комендант Державної Поліції в Тернополі і Слідчий Уряд у Тернополі — до відома. Панове Повітові Старости Тернопільського Воевідства — до відома й виконання.

Примітка видавця

¹⁾ Суспільно-політичного.

XXXIV.

Тернопіль, дня 25 червня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: С. Н. 19/38

Демонстраційні Богослуження
в церквах за Коновальця

*Довірочне!
Дуже пильне!*

До Всіх Панів Старостів
Тернопільського Воевідства

Дійшло до відома Воевідського Уряду, що з приводу смерти в Роттердамі відомого українського терориста Євгена Коновальця, члени ОУН і навіть суспільні організації під впливом ОУН замовляють жалобні Богослуження за душу Коновальця, а греко-католицькі священики дуже радо відправляють такі Богослуження і роблять з них свого роду протипольські демонстрації.

Тим намаганням ОУН треба рішуче протиставитися, а греко-католицьких священиків остерегти, щоб не відправляли таких Богослужень чи інших жалобних маніфестацій по Коновальцеві з демонстраційними цілями. Тих греко-католицьких священиків, що не зважаючи на остерогу таки відправили Богослуження, притягати до відповідальности з артикулу 18 закону про провини.

Очевидно, виїмок творять і не підпадають тій загрозі Богослуження, що їх замовила родина Коновальця, але й у тому випадку ті Богослуження аж ніяк не можуть використовуватися для протипольських демонстрацій.

Незалежно від притягання до відповідальности з арт. 18, поліція може теж робити донесення до Судів з § 154 карного закону ("Хто публічно накликає до злочину, або його хвалить...").

Суспільні організації, що хотіли б улаштувати такі жалобні святкування й Богослуження, треба перестерегти, що супроти них влада витягне всякі консеквенції.

Панове Старости будуть повідомляти Воевідський Уряд про свої спостереження в місячному звіті за червень ц. р., а в поважніших випадках — негайно¹⁾.

За Воеводу:
мгр Васевич
керівник Відділу
в з Начальника Департаменту

Заліщики, дня 28 червня 1938
Заліщицький Староста
Ч. 18/тай.
У справі демонстраційних Богослужень у церквах
за Коновальця

Довірочне!
Дуже пильне!

Панові Повітовому Комендантові Державної Поліції

в Заліщиках
пересилаю до відома і для видання Станицям
Державної Поліції в повіті відповідних доручень.

У зв'язку зо звітом Пана Повітового Коменданта Державної Поліції про відправу Богослуження (панахиди) за Коновальця в Хмелевій, Устечку й Заліщиках, слід перевести докладне слідство, допитати свідків і спрямувати справу до Суду з па-

раграфу 154 карного закону, а відпис того донесення преджити Старосту.

Слід присилати зголошення про всі отримані в тій справі інформації.

Реченець звороту цього акту — 30 червня 1938.

Дописка чорнилом: Було б побажане здобути обіжники, що їх у тій справі висилали Повітові Управи українських організацій у Заліщиках.

Повітовий Староста
(Кржижановський)

(Ручним письмом)

До всіх комендантів Станиць Державної Поліції в повіті.

Подається до відома.

(підпис нечиткий)

Примітка видавця

¹⁾ Це вже другий обіжник у тій самій справі того самого місяця. Цікаво було б перечитати місячний звіт Комендантів Поліції в повітах, скільки таких Богослужень, панахид і всяких поминальних імпрез відбулося в кожному повіті. На жаль — нема ані одного.

XXXV.

Тернопіль, дня 10 вересня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: П. Н. 77

Гриць Гүменюк зо Львова, агент
Наукового Товариства ім. Шевченка, — інформації.

Довірочне!

До всіх

Панів Повітових Старостів

Тернопільського Воевідства

У ряді різного роду націоналістичних українських емісарів, що ширять серед української людности кличі скрайного українського націоналізму, вештаються по краю, як мандрівні агенти різних українських фірм і видавництв, гасає Гринько Гүменюк, син Кирила й Параскевії, уроджений 14. X. 1916¹⁾ в Куликові, радехівського повіту, працює агентом Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка у Львові.

Як устійнено, Гүменюк від 1932 року не живе у Львові, стало перебуває в дорозі по різних місцевинах Східньої Малополющі. Він теж працює агентом українського видавництва "Українська Күльтура", що міститься у Львові під числом 11 Домініканської вулиці.

Слідчий Відділ у Львові притримав Гриця Гүменюка 24. VI. 1929²⁾ за участь у панакхиді на гробі члена УВО Ярослава Любювича, вбитого під час погоні по грабунковому нападi на поштового листоношу Кохановського у Львові, при вул. Городецькій ч. 89. Після допиту, Гүменюка звільнено з браку вистачальних доказів вини.

Згідно з інформаціями, що їх прислала Повітова Команда³⁾ в Станиславові:

1. В березні 1930 року чехо-словацька поліція в Кошицях притримала Гүменюка разом з Ярославом Барановським, Миколою Ясінським зо Станиславова⁴⁾, Юрієм Окрепким з Рогатина, Степаном Пилиповим з Вербова, повіт Бережани, Петром Гоголем⁵⁾ зо Станиславова. Всі притримані подали, що походять з Польщі, є українцями і членами УВО, перед кількома місяцями перейшли нелегально польську границю до Чехо-Словаччини. Тому, що в затриманих знайдено більшу кількість нелегальної літератури, що її видає УВО, їх арештовано й посаджено в слідчу в'язницю, як підозрілих, що з рамени УВО агітують на терені Підкарпатської Русі⁶⁾ і Східньої Словаччини за відірвання їх від Чехо-Словаччини та прилученням до Великої України. На судовому розгляді 20 листопада 1930 року в окружному суді в Кошицях звільнено їх від вини й кари з уваги на те, що діяльність УВО була спрямована проти Польщі, а не проти Чехо-Словаччини. Під час процесу Гүменюк мав заявити, що є членом УВО від 1928 року і складав присягу послуху згідно зо статутом УВО. Далі зізнавав, що пропаганда УВО не спрямована проти Чехо-Словаччини, підкреслюючи, що УВО завжди була проти прилучення Підкарпатської Русі до Польщі⁷⁾.

2. У 1932 році Слідчий Уряд у Станиславові допитував Маріяна Жүраковського зо Станиславова (учасника нападу на поштовий уряд у Городку Ягайлонському⁸⁾), і цей подав, що Гриць Гүменюк стояв у Станиславові в зв'язку з Миколою Ясінським, Петром Гоголем і побував з ними в Чехо-Словаччині. Зокрема сказав Жүраковський, що Гүменюк приїздив три рази до Станиславова в липні й серпні 1932 року, зорганізував там бойову п'ятку і був її

комендантом. До тої п'ятки входили м. і. Маріян Жураковський і Петро Максимів⁹⁾, учасники нападу на поштовий уряд у Городку Ягайлонському, і також Петро Гоголь та Н. Гаврилюк.

Згадані мали скласти присягу на вірність ОУН на полях Угринова коло Пасічної. Від Жураковського взяв присягу Микола Ясінський. Зорганізувавши боївку, Гуменюк мав передати Жураковському, а потім Гаврилюкові на схов 4 револьвери. Ці револьвери були між тими шістьма, що їх Ясінський перед нападом 28 листопада вручив Жураковському й Максимову, вони мали бути вжиті в нападі на поштовий уряд у Городку Ягайлонському.

3. Як виходить з дальших інформацій Повітової Команди в Станиславові, по виході з в'язниці в Кошицях у Чехо-Словаччині, Гуменюк поїхав до Німеччини, а потім до Франції, звідки вернувся до Польщі. Після повороту до Польщі Гуменюк, згідно з директивами ОУН у Чехо-Словаччині, почав підривну роботу в Східній Малопольщі, їздивши по селах і містах, як кольпортер-комівояжер українських видавництв у Львові.

Як стверджено, Гуменюк перед 1930 роком проживав у Львові найперше при вулиці Коперника число 36, а потім при вулиці Кордецького число 23 і накінець при площі св. Юра число 5. Стояв у близьких взаєминах з Осипом Рудакевичем¹⁰⁾, що жив під числом 38 вулиці Шептицьких, був підозрілий за приналежність до ОУН, кілька разів його арештовано й передавано до окружного суду, там велося проти нього слідство, але караний не був.

Крім того Гуменюк стоїть у контакті з Оксентієм Чорпітою, емігрантом з Советської України, що живе у Львові при вулиці Домініканській ч. 11 і є співвласником українського видавництва "Українська Культура", що його агентом є саме Гуме-

нюк. Чорпіта має власний мотоциклет і також їздить до різних місцевин Східньої Малопольщі, де контактується з особами, підозрілими про приналежність до ОУН. Розвідка відносно Чорпіти на тутешньому терені не дала жодних інформацій, що свідчили б про його підривну роботу¹⁾).

Повідомляючи про повище, Воевідський Уряд просить Пана Старосту негативно поставитися до особи Грицька Гуменюка, якщо б він з'явився на терені повіту, і видати доручення ударемнити його злочинну роботу в терені всіми правними засобами, що ними Пан Староста диспонує.

За Воеводу:

(Клімчак)

Начальник Відділу

Заліщики, дня 19. IX. 1938

Заліщицьке Староство

Ч.: 18/тай.

Предмет: Гриць Гуменюк, інформації

Довірно!

Спішне, за зворотом.

Повітовий Комендант Державної Поліції

в Заліщиках,

до відома й видання відносних розпоряджень.

Реченець: 30. IX. 1938

За Повітового Старосту:

Францішок Дошецький

секретар ад'юнкт

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщиках

Увійшло дня: 17. IX. 1938

Ч.: 1723/С 6/38

Заліщики, дня 20 вересня 1938
Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках
Ч.: 1723/С 6/38
Гриць Гуменюк — інформації

Таємне!

До
Пана Повітового Старости
в Заліщиках

Предкладаю, прийнявши до відома й видавши
відповідні доручення.

1 залучник

Повітовий Комендат Державної Поліції
Францішок Монета, комісар

Примітки видавця

¹⁾ Без сумніву помилна, як побачимо нижче.

²⁾ Виходило б, що Гуменюка арештовано на 13-тому році життя.

³⁾ Т. зн. Команда Поліції.

⁴⁾ Микола Ясінський ("Льольно"), один з найвідванніших бойовиків, член "Летючої Бригади" УВО. Засуджений у процесі т. зв. "поштовців" (за напади на поштові наси) у Львові 1926 році на 5 літ важкої тюрми.

⁵⁾ Петро Гоголь емігрував по другій світовій війні до Канади, помер в Едмонтоні 1980 року.

⁶⁾ В Чехо-Словаччині Карпатська Україна мала офіційну назву "Підкарпатська Русь". В Україні власлива назва була "Занарпаття" аж до осени 1938 року, коли щораз більше почала вживатися назва "Карпатська Україна" і такою залишилася після проголошення своєї незалежності 15 березня 1939 року.

7) Тут щось не грає. Поперше, Гриць Гуменюк ставав би перед судом, мавши всього 14 років життя. Отже подана вгорі дата його народження (14. X. 1916 року) неправдива, або йдеться тут про якогось іншого Гуменюка, бо це назвище в Галичині дуже поширене; Гриць Гуменюк міг народитися 1906 або 1910 року, але напевно не 1916; подруге: за поліційними інформаціями всі підсудні були арештовані 30 березня 1930 року, а чеську границю перейшли кілька місяців передтим. І сиділи в тюрмі аж до 20 листопада того ж року. Але я добре пам'ятаю, що весною 1930 року Ярослав Барановський приїхав до Львова з Чехо-Словаччини, нуди втік в вересні 1929 року. Обговорював тоді зо мною, як з Бойовим Референтом у Крайовій Команді УВО, справу транспортів через границю і ночував дві ночі в моїй кімнаті під числом 1 вулиці Анчевських; потрете, в тій групі мав також бути Льолько Ясінський, що його засуджено на 5 років тюрми і він повністю відсидів свій присуд. Ясінський міг бути арештований десь у половині року 1925, бо ще 27 березня того року брав він участь у нападі на головну пошту у Львові. Не маю змоги точно перевірити, коли саме він вийшов з тюрми. Може його звільнено трохи скоріше, бо в тюрмі він захворував на туберкульозу. Далі, Петро Гоголь писав мені, що був на курсі в Кошицях, пізнав себе на світлині з того курсу в одному з повоєнних видань ОУН. Писав про курс, про викладачів та інші подробиці, але нічого не згадував про арешт. І накінці, з інформації поліції виходить, що в них знайдено більшу кількість нелегальної літератури УВО. Коли б їх арештовано в Кошицях, то навряд чи мали б вони при собі літературу, вони могли б її дістати найскоріше перед самим виїздом, а звичайно — в дорозі, або аж недалеко границі. Вони могли вертатися з курсу додому і при тій нагоді забрати з собою літературу, а Ярослав

Барановський — супроводжати їх до перехідного пункту на границі. Курс, що про нього згадував Гоголь, відбувся мабуть пізніше, як 1930 року. Багато промовляє за тим, що в поліції або помилково подано дати, або злучено в одну цілість дві події, одну з 1930 року і другу, пізнішу.

⁸⁾ Це урядова польська назва. В дійсності місто називалося "Городок коло Львова".

⁹⁾ Мабуть помилка. Участь у нападі брав Петро Максимців, не Максимів. Було ще 2 або 3 Максимови, та ні один з них не був учасником тієї акції.

¹⁰⁾ Член УВО від половини 1920-тих років, потім член ОУН, цікавився фаховими військовими справами, інструктор військових курсів ОУН у Кракові 1940-1941, вступив до дивізії "Галичина", загинув під Бродами 1944 року.

¹¹⁾ Польська поліція не знайшла підстави підозрівати Авксентія Чорпіту в приналежності до ОУН. Але зараховували його туди большевини. В памфлеті Клима Дмитрука (правдиве назвище Гальський, поляк родом, майор КГБ) п. н. "Безбатченки" (Повний наголовок "Безбатченки, правда про участь українських націоналістів і церковних ієрархів у підготові нападу фашистської Німеччини на ССРСР", видавництво "Каменярь", Львів 1974, стор. 93-94) згадано про нього, як про "давнього таємного співпрацівника воєнної розвідки, резидента Абверу (німецької військової розвідки) у Львові, оунівця Авксентія Чорпіту. До 1939 року працював він у львівському видавництві "Українська Культура", а після приходу большевиків улаштувався на роботу завідуючим протезної майстерні і, винористовуючи оунівські канали, передавав Абвері шпигунські повідомлення". Авжеж, інформацій Клима Дмитрука не можна брати поважно, бо в нього від сільського священика до Митрополита Шептицького

— агенти Абвери, а кожен член ОУН чи якої іншої партії з незалежницького табору — агенти Гестапо.

XXXVI.

Тернопіль, 11 жовтня 1938
Тернопільський Воевідський Уряд
Ч.: П. 6 95
ОУН — інформації

Довірно!

До
(згідно з розподільником)

Воевідський Уряд пересилає до відома й використання інструкцію ОУН п. н. "Обов'язки повітового провідника" та інструкції в справі збирання подрібних інформацій про суспільно-політичне життя повіту.

2 залучники

За Воєводу:
(Клімчак)
Начальник Відділу

Розподільник:

Всі Панове Старости Тернопільського Воевідства
Пан Воевідський Комендант Державної Поліції в
Тернополі
Слідчий Уряд у Тернополі

(Відпис)

Обов'язки повітового провідника.¹⁾

1. Охопити організаційно цілий повіт (всі села, міста, всі ділянки життя, (освітню, господарську,

політичну) та всі шари суспільності (селянство, ремісництво, учителів, інтелігенцію).

Всюди своїх людей, пов'язаних у карну, бойову і творчу активну, що творила б ²⁾

2. Порайонувати територію повіту, посортувати працю, уложити плян праці і переводити його послідовно в життя.

3. *Переводити вишкіл членів* (мужів довір'я, членів районових, надрайонових³⁾, членів повітової організації). Вишкіл обіймає: історію України, географію України, українську літературу, історію української революції, революційні змагання інших народів, політичну географію, 10 заповідей⁴⁾, світогляд і таємниця організації⁵⁾, націоналізм Донцова, Націократія⁶⁾, ОУН і Селянство⁷⁾, політика реальна чи визвольна⁸⁾, вишкіл військовий та фатовий, читання мап і т. п., ветеринарія⁹⁾, робітництво.

4. *Переводити національне виховання мас* відповідною пропагандою (пісня, поздоровлення, вистави, свята, преса, книжка) та акцією шкільною, церковною, захоплення вулиці, протикомуністичною, господарською...

5. *Знати свій повіт* (уклад політичних сил, свої сили й нашу вагу і т. д.), "Що повинен знати" — пишу окремо.

6. *Займати все гідне* (згідне з нашою тактикою) становище відносно всіх справ, фактів, проявів у житті повіту.

Повідомляти про своє становище членів відповідними комунікатами, наказами, інструкціями та виступами (наприклад на зборах, анкетах¹⁰⁾ чи в формі акції).

Комунікати є, очевидно, таємні і призначені лише для членів, симпатиків.

7. Оподаткування членів, симпатиків і широкі шари громадянства на наш рух.

На це ми маємо право, як український революційний уряд¹¹⁾.

Вести точні *рахункові* звіти й обмежуватися в видатках.

8. Створити "*легальний осередок*" нашого руху в повіті (якась установа, мистецький гурт, професійний союз, редакція часопису і т. п.), що промінював би на цілий повіт своєю працею і підносив би розріст українського життя на терені свого діяння.

9. Створити "політичну бібліотеку", з якої користав би провід повіту в своїх національно-політичних студіях.

10. Цензурувати всі друки і прояви життя, що діють у повіті (часописи, афіші, плякати, летючки, оголошення, інструкції проводів установ і партій до своїх членів та мас, промови, відзнаки, програми свят, обходів¹²⁾, ювілеїв.) Видавати накази:

а) знищення афішів, плякатів, оголошень, прапорів, відзнак;

б) відсилення книжок і часописів; в) зміни програми свят, обходів; г) грати виставу, уладжувати ювілей, забаву; г) бойкоту; д) розігнання¹³⁾.

11. *Переводити слідство* в усіх справах, що шкодять громадському життю (злочинна праця якогось осібняка¹⁴⁾, праця комунарів, некарність, приставання з чужинцями, шпигунство, національна зрада, виступи проти ОУН у церкві, на зборах і т. д.

Видавати вирoki, давати до затвердження, і затверджені виконувати.

Кари є: а) упімнення в чотири очі; б) публічна нагана перед членством і симпатиками; в) грошова кара; г) бойкот; г) побиття; д) проголошення когось зрадником, провокатором, анархістом; е)

смерть; є) виключення з рядів ОУН. Кари г), д) і е) потребують затвердження, всі інші — зголошення.

12. *Жадати від (мужів довір'я, районових) точних звітів з їх теренів:* а) про стан тих теренів; б) про нашу працю на тих теренах; в) про все, що діється на тих теренах; г) касових.

13. З тих звітів (поодиноких районів) *робити один повітовий звіт і щомісячно висилати* окрузі. Те саме роблять районові (зо звітів сіл до районів¹⁵).

Про наглі справи (всипа, виступи ворожих таборів, польської влади), що жадають розв'язки зараз, повідомляти *негайно*.

Робити дописи про свій повіт у нашій пресі.¹⁶)

14. *Поборювати в повіті:* а) партійництво; б) угодовість; в) злодійство й усяку іншу злочинність; г) анархію і некарність; г) ліни्वство.

Виховувати нове покоління на основі нашого світогляду.

15. *Здобувати зброю, творити надрайонові і повітові магазини зброї.*

16. *Точно виконувати накази, підготовляти акції і переводити їх.*

17. *Бути дійсно повітовим провідником, створити свою силу, творити життя повіту і ним керувати.*

Слава Україні!

М. Коліда

(Відпис з відпису)

П. Товаришу!

1. Нарисувати й передати мені мапу Вашого повіту. Границі повіту позначити лінією зер (000). Обняті села позначити одним хрестиком. Осідок району позначити двома хрестиками. Осідок гмін¹⁷)

підкреслити. Осідок пошт означити невідомою (О). Осідок поліційних станиць позначити двома зерами. Райони означити кольорами (синім, червоним, жовтим).

2. На осібній картці списати обняті села й містечка. Подати число членів і симпатиків нашого руху.

3. Подати мені далі: а) де відбувалися в вашому повіті саботажі 1930 року та шкільна акція (1933 року); б) скільки є в вашому повіті націоналістів-політичних в'язнів? Де сидять і які вирокі?

4. Подати наступні дані відносно польської влади:

I. Адміністрація: ім'я і назвище старости, ім'я і назвище шефа безпеки в старостві, імена й назвища бурмістра й війтів. *Скільки є і які гміни?*

II. Поліція: ім'я і назвище повітового коменданта поліції, імена й назвища поліційних агентів, імена й назвища комендантів поліційних станиць.

Скільки є станиць і де вони? Скільки є поліцистів у повіті?

III. Суди: осідки (нечитке слово) судів, імена і назвища начальників судів, імена й назвища ключників арешту, імена й назвища прокурорів.

Їх відношення до українських політичних в'язнів.

IV. Військо: чи стоїть якийсь полк? Ім'я і назвище коменданта військової підготовки, імена й назвища його помічників, голови й коменданта "Стржельца".

Де є "Стржелец" і скільки людей у ньому? Де є "Страж пожарна"? Де є магазини зброї?

V. Школи, церкви:

Скільки є польських костьолів? Імена й назвища та характеристика польських ксьондзів. Ім'я і

назвище шкільного інспектора. Імена й назвища директорів середніх шкіл. Скільки є народніх шкіл? Склад учителів.

Діяння польських шкіл і польського костьола на українські маси.

VI. *Інші уряди:* скільки є залізничних станцій? Скільки є поштових урядів? Осідок скарбового уряду. Осідок фінансів¹⁸). *Повітовий лікар, ветеринар, агроном.*

VII. *Польські установи:*

Де є "Товариства школи людової"? Де є "Кулка рольніче"? Де є "Людові дома"?

Імена й назвища повітових голів "Кулек рольнічих", "Товариства школи людової", "Стржельца", "Сокола", польських молочарень.

Головні польські партії на терені повіту: ендеки, людовці, соціялісти, санація¹⁹).

Імена й назвища голів та чільних діячів польських течій. Коротка характеристика.

Польська преса: чи виходить яка польська газета? Склад редакції, адміністрації (в одному числі).

Коротка характеристика українсько-польських відносин.

5. Подати наступні дані відносно жидів: головні скупчення жидів, де є жидівські синагоги й рабіни? Назви жидівських товариств, де і скільки їх? Які є жидівські партії, назвища головних провідників?

6. Подати дані про москвофілів: а) чи є "Общества ім. Качковського"²⁰), де і скільки? б) чи є москвофільські кооперативи та молочарні?

Імена й назвища головних москвофільських діячів у повіті.

7. Подати дані відносно комуністів: села обняті комунізмом, назвища головних діячів, домів-

ки сходин, преса, подати форму їх акцій. Які акції були на терені вашого повіту.

8. *Подати наступні дані про українські установи:*

Ім'я і назвище голови, секретаря, урядовця: а) філії "Просвіти", б) Повітового Союзу Кружків "Рідної Школи", в) Союзу Українок. Імена й назвища голов: а) дирекції Українського Банку²¹⁾; б) Повітового союзу кооператив; в) Філії "Сільського Господаря"; г) інших установ.

Подати коротку характеристику (ундист, хрунь²²⁾, порядний, каналія).

Скільки є в повіті читалень, кружків, кооператив, кас, аматорських гуртків, самоосвітніх гуртків, гуртків доросту, захоронок, дитячих садків?

Як іде в тім усім праця?

Яку роль відіграють у тім наші люди (члени, симпатиками).

9. *Українські партії в повіті.*

Імена й назвища голови і членів Повітових Комітетів УНДО, УСРП²³⁾, ФНС²⁴⁾, католиків, гетьманців.

Адреси їхніх домівок, обняті ними села, їх акції.

10. *Преса: "Діла" —²⁵⁾, "Нового Часу", "Народної Справи", "Нашого Прапора", "Дзвіночка", "Свободи", "Батьківщини", "Перемоги", "Українських Вістей", "Громадського Голосу", "Каменярів", "Самоосвіти", "Правди", "Мети", "Нової Зорі", "Христос наша сила", "Місіонар", "Жіноча Доля", "Жінка", "Вістник", "Книгозбірня Вістника", "Дешева книжка", "Промінь", "Обрії", "Голос Нації", "Дзвони", "Хліборобський Шлях".*

11. Повітові свята: які повітові свята ("Просвіти", кооперативні, селянські) відбулися від 1930 року? Подати їх перебіг.

12. Подати список мазурських колоній.

13. Це все гарно зібрати, уложити в один допис, вивчити і переслати мені. Вивчити докладно, щоб ви знали уклад сил вашого повіту.

Без цього знання неможлива жодна праця.

14. Обняти організаційно повіт (якнайбільше сіл). Заложити в гімназії юнацтво.

15. Зорганізувати наші звена в повітовім місті. Організація повітового міста виглядає так:

а) *Комендант міста* має всі зв'язки. Вишколює всіх членів. видає накази, відбирає звіти, ініціює працю.

б) Організаційно-фінансовий: переводить збірки, оподаткування, продає пресу, книжки, відзнаки, бльочки, організує в нашу користь імпрези.

в) *юнацтво* організує середньошкільників легально (концерти Шевченка, преса, книжки) і нелегально в юнацькі групи.

г) Робітництво організує робітників, ремісників і селян²⁶⁾. Ширить серед них нашу пресу, книжки, пісні, поздоровлення. Організує самоосвітні і спортові гуртки, хор, оркестру, аматорські гуртки.

Поборює комунізм, партійництво. Робить виклади, курси і т. д. Виховує *нелегальну робітничу групу*, що має²⁷⁾ робітників.

г) Жіноцтво організує дівчат. Санітарні й господарські курси. Опіка над стрілецькими могилами. Опіка над політичними в'язнями. Організаційна праця між служницями, робітницями і т. д.

д) *Боївка* кількох рішених на все людей.

е) *Органічний сектор міст*, що заступає наш рух в українському легальному житті (церкви, дяки, кооперація, купецтво, банк, студентство і т. д.). Виступає на зборах, анкетах, курсах, засіданнях, борює партійництво, комунізм, польонофілство, ор-

ганізує українське легальне життя: "Самоосвітні гуртки", доріст, захоронки, хори, оркестри, читальні, каси, кооперативи, купецтво, ремісників і т. д. Робить це при допомозі цілого гурту симпатиків і свідомих українців.

є) *Розвідний* збирає відомості про все, що діється в повіті та в повітовому місті; що підготовляється в українських, польських і в жидівських колах. Збирає відомості з преси, обсервації. Слідження поодиноких людей, фактів, об'єктів.

Всі ті люди підлягають комендантові міста. Виконують його накази і працюють в ім'я українського націоналізму, здають комендантові звіти з діяльності, стану каси. Комендант міста підлягає повітовому провідникові.

Повітове місто творить свій окремий район.

16. *Поширити поздоровлення:* Слава Україні! — і одвіт: *Вождеві її слава, наїзникам смерть!*²⁸⁾

Маси поздоровляються: Слава Україні! Слава! (права рука догори).

17. *Поширювати українські революційні пісні:* "Не даймо землі мазурам", "Вже час", "Не плачте, не ридайте", пісню про Біласа і Данилишина, козацькі і стрілецькі пісні.

18.²⁹⁾ кінчається словами: співати "Боже Великий".

19. Перевести вишкіл мужів довір'я, членів і симпатиків (десять заповідей), ОУН і селянство, історія України, географія України, українська література.

20. Перепитати районових з³⁰⁾ літератури. Районові нехай переведуть іспити мужів довір'я.

21. Приготовлятися до протикомуністичної акції. Переводити ухвали про усунення з читальень "Громадського Голосу", "Самоосвіти", "Каменярів",

комуністичних газет, протинаціоналістичних книжок. Палити їх. Усунути книжку³¹⁾ “Нарід, Нація, Держава”.

Бити комуністів, комуністичних жидів, демолювати домівки їх сходи́н. Подати список комуністів.

Слава Україні!

Мармаш Коліда

22. Звіт (1 - 13) подати мені найдалі до 1 вересня.
М. К.

Заліщики, дня 25. X. 1938

Заліщицький Староста

Предмет: ОУН — інструкції

Ч.: 7/тай.

Таємне!

До звороту.

Повітовій Команді Державної Поліції
в Заліщиках

до відома й видання відповідних розпоряджень.

3 залучники

Реченець: 5. XI. 1938

Повітовий Староста

(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції

в Заліщиках

Увійшло дня: 26. X. 1938

Таємне!

До Пана Повітового Старости

в Заліщиках

предкладаю, прийнявши до відома й видавши відповідні доручення.

Повітовий Комендант Державної Поліції

Францішок Монета, комісар

Примітки видавця

¹⁾ В оригіналі переписано машинною українською мовою латинськими буквами.

²⁾ Переписувач не міг відчитати одного слова. Могло бути: цілість, група, або щось подібне.

³⁾ Не надто зрозуміле. Нема районних чи над-районних членів, тільки провідники.

⁴⁾ Славнозвісний "декалог українського націоналіста". Автором його був Степан Леннавський, написав його, як член Союзу Української Націоналістичної Молоді у Львові ще поки постала ОУН. Його ніколи не прийняв ПУН і тому не мав він офіційного значення.

⁵⁾ Незрозуміле, чому світогляд, поняття, що входить у сферу ідеології, сполучено тут з "таємницею організації", що, власне, належить до конспірації.

⁶⁾ Книжка інж. Миколи Сціборського, однак її тези тільки частинно входили в практичне формування і діяння ОУН.

⁷⁾ Брошура інж. Миколи Сціборського.

⁸⁾ Брошура інж. Володимира Мартинця.

⁹⁾ Невідомо, що це. Може якась книжка революційного змісту з намуфляжним наголовком "Ветеринарія".

¹⁰⁾ Анкетами називалися в Галичині публічні збори, скликані не так на те, щоб поінформувати публіку, тільки щоб представивши справу, заслухати їхньої думки.

¹¹⁾ Це є погляд Крайової Екзекутиви ОУН на ЗУЗ з тих років. ПУН, як і передтим УВО, ніколи так не ставив справу. Заохочував до жертвенности, старався про добровільну фінансову підтримку, але не накладав податків. Оподатковував хіба своїх членів, т. зн. членів ОУН, наприклад, щоб жертвували на цілі організації 1% свого річного прибутку. Було допуще-

не самооподаткування прихильників ОУН, без жодного натиску, погроз чи санкцій ОУН. У часі війни тан частинно робили поляни, а по війні — баски, цебто їх організація ЕТА, в Еспанії.

¹²⁾ Т. зн. урочистості.

¹³⁾ Засоби діяння, передбачені в останньому уступі — це теж новість, заведена в НЕ ЗУЗ. Ніколи того не доручав і не схвалював ПУН, бо це є терор організації над власним народом. Ця точка, як і попередня, (11), лягли по війні в основу опозиції ОУН, що розвинулася в бандерівській організації, яка вважала себе єдиним виразником волі народу.

¹⁴⁾ Т. зн. індивіда.

¹⁵⁾ Переписувач не міг відчитати слова.

¹⁶⁾ В якій? Націоналістичної майже не було, бо її щораз конфіскувала польська влада і потім закривала. Ліпше було б у “прихильній українській пресі”.

¹⁷⁾ Гміна, (з німецького — Гемайнде) — збірна громада. Новий польський закон про місцеве самоуправління, що підмінив старий австрійський з 1866 року, замість сільських громад у кожному селі, завів збірні громади з кільканадцяти сіл. На чолі такої “гміни” стояв війт, а окремими селами управляли відповідальні перед ним “солтиси” (таном з німецької — Шульцгайс). Війтами настановлювано переважно поляків, де тільки вдалося, а секретарями майже виключно колишніх вислужених польських воєнків, бо це була платна посада і в той спосіб влада утримувала свого інформатора про все, що діється в околиці.

¹⁸⁾ Незрозуміле. Скарбовий чи фінансовий уряд, це одне й те саме. Можливо, що йдеться тут про спеціальних урядовців того уряду, що ще з австрійських часів контролювали деякі державні монополії, наприклад здачу тютюну. Вони мали свої однострої і їх називали “фінансами”. За Польщі ту саму служ-

бу робили урядовці часом у цивільному. Можливо, що переписувач тут щось перекрутив.

¹⁹⁾ Після травневого перевороту 1926 року, коли Пілсудський перебрав владу в Польщі, його прихильники створили, як політичну підбудову, організацію під кличем “морального оздоровлення (санації)”. А хоч партія пізніше прийняла іншу назву, то популярно, зокрема її противники, по-старому називали цей твір “Санацією”.

²⁰⁾ Освітнє товариство, на зразок “Просвіти”, засноване 1874 року, стояло під москвофільськими впливами. Названо його так на честь культурного й суспільного діяча Михайла Качковського, що хоч не був сам москвофілом, помагав і москвофільському і національному (народовецькому) таборі. Заснував велику фундацію “Народний Дім” у Львові, її опанували ще з-перед війни москвофіли, що називали себе “старорусинами”, польська влада їх фаворизувала і затримала “Народний Дім” за ними. По визвольній війні і число і значення “москвофілів” сильно змаліли, частина їх перейшла до советофільського товариства чи пак партії “Сель-Роб” і там розплинулася. Їх твердинями у Львові були “Народний Дім” і “ставропігія”, давнє ставропігійське братство. Але траплялися і на селах, зокрема там, де довго парохами були москвофільські священики. Популярна згірдлива назва для них у Галичині була — “кацапи”.

²¹⁾ Кредитові кооперативи в містах, зо своєю централею “Центробанк” у Львові.

²²⁾ Хрунями називали в Галичині польських підлизнів, що задля матеріяльних вигод вислугувалися полянам на шкоду своєму народові.

²³⁾ Українська Соціалістична Радикальна Партія, нолись без додатку “соціалістична”, прибрала його аж після злуки з рештками соціал-революційної партії,

головно з Волині. Скорочено називали її радикальною партією, або "радикалами".

²⁴⁾ "Фронт Національної Єдності", партія, що її заснував Дмитро Паліїв, коли частина членства відорвалася від УНДО.

²⁵⁾ Доручено було устійнити, скільки примірників, у передплаті чи в продажу в книгарнях і крамницях, тих часописів розходилося в повіті.

²⁶⁾ Незрозуміло, чому селян зараховано до робітничого реферату в місті. Взагалі, тут і в дальшому видно деяку хаотичність у розподілі праці.

²⁷⁾ Переписувач не міг відчитати тут кількох слів.

²⁸⁾ Додаток "наїзникам смерть" стрічається тут уперше. Звичайне поздоровлення й одвіт були: Слава Україні! — Вождєві слава!, після оформлення опозиції в самостійну групу т. зв. бандерівців як одвіт прийнято: "Героям слава".

²⁹⁾ І тут польський переписувач не міг відчитати ніяких слів.

³⁰⁾ Те саме, що під ²⁷⁾ і ²⁹⁾.

³¹⁾ Назвище автора замазане, не можна відчитати.

Для зібрання, постійного перевірювання й доповнювання змін даних, що їх вимагає цей інструкційний документ, навіть для легальної установи треба цілої канцелярії. На це не може собі дозволити підпільна організація і мабуть ні один повітовий провідник не міг би собі дати з тим ради, виконати на 100% того завдання. Одначе, не зважаючи на те, це добрий спосіб тримати в постійній роботі цілу організаційну мережу, бо ж не так легко зібрати ті речі, особливо відомості з польського і жидівського середовища. З другого боку, коли така інструкція попала в руки польського поліційного апарату — а це скоріше чи пізніше мусіло статися —

багатьом полякам мусіла терпнути шкура, особливо по малих містечках і на селах, відомо ж бо мусіло бути, що ОУН не збирала тих даних, щоб редагувати статистичний збірник, тільки для практичного вжитку в відповідний час. Кожен польський урядовець, поліцист чи суспільний діяч, — всіх зтягнуто у картотеку.

Так само, як поліція веде картотеку підозрілих у революційній роботі українців, теж ОУН має на списку всіх тих поляків, щоб їх позбутися з української землі, розправитися з ними, як чинними в окупаційному апараті на українській національній території.

XXXVII.

Тернопіль, дня 22 жовтня 1938.

Тернопільський Воевода

Ч.: Б 197/тай. 38

Запорядження в зв'язку з положенням
в ОУН і міжнародньою ситуацією:

Тайне!

Д./уже/ Пильне!

До

Всіх Панів Повітових Старостів

Тернопільського Воевідства

(до власних рук Пана Старости)

У зв'язку з сучасним міжнароднім положенням, на II Конгресі¹⁾ ОУН, що відбувся в Америці, обговорювано там становище, що його має зайняти ОУН на випадок політичних конфліктів в Європі.

З рамени заграничного Проводу взяли участь у тому Конгресі ген. Віктор Курманович, полк. Роман Сушко і Ярослав Барановський.

Після заслухання промов і звітів, постановлено приступити до зорганізування українського легіону в Німеччині і посилити пропагандну акцію в окремих країнах.

Курманович і Сушко негайно по Конгресі вернулися до Європи, привізши з собою більшу грошову суму, зібрану в Америці.

Після повороту до Європи, Курманович зараз узявся за організацію в Німеччині українського легіону, командування доручив інж. Андрієві Мельникові²⁾.

Перші зформовані відділи того легіону переведено на Закарпатську Русь, де формуються далші його відділи³⁾ під керівництвом інж. Мельника, що поїхав туди разом з Сушком і якимсь полковником у службі німецької армії⁴⁾.

У зв'язку з тим у Львові завважено гарячкову агітацію вербувати добровольців до Закарпатського Легіону⁵⁾. Тією справою займаються там м. і. визначні члени ОУН: Роман Шухевич, керівник українського реклямового бюро "Фама", Володимир Янів, урядовець "Промбанку" у Львові, і Богдан Кравців⁶⁾.

У ФНЄ тим ділом займаються Дмитро Паліїв і Василь Крохмалюк. Чинно в ту справу включений теж директор друкарні "Біблос") у Львові, Евстахій Нагірний і багато інших осіб з різних українських осередків.

До окремих членів ОУН у Львові надходять з провінції запити, чому Крайова Екзекутива ОУН не вживає гостріших засобів супроти політики УНДО. Таке питання надіслано теж з околиць Золочева з домаганням усунути діячів УНДО, хоч би прий-

шлося вжити найбільш радикальних заходів, причому та особа твердить, що такі Мудрий і Целевич діють з великою шкодою для українського народу, бо виломлюються з одностайного українського фронту в справі близьких виборів.

Натомість у колах ОУН зміцнюється переконання, що ФНЄ веде тепер правильну політику і тому та організація здобуває собі щораз більші впливи та признання в українській суспільності⁸⁾. Говориться теж, що в ФНЄ існує тенденція організувати підпілля, а схиляють до того організацію міжнародні події і витворене з тим положення в краю.

Отримано теж інформації, що в найближчих днях має початися в цілій Східній Малопольщі ширша саботажна акція ОУН. Крайова Екзекутива опрацювала ту акцію до подробиць і тепер на всю пару іде до неї технічно-практична підготовка. Акція не буде довготривала, облічена на кілька до кільканадцяти днів. Це має бути акція масова, як от масові напади на польську людність, на домівки польських установ у терені і т. п.

Мотиви тої акції ділить ОУН на внутрішні й зовнішні.

Внутрішніми мали б бути:

а) Збільшення останніми часами репресій супроти українського життя.

б) Вибори та урядове призначування українському народові послів-угодовців.

в) Приспішене темпо насилання польських колоністів.

г) Польські погроми української людности й інституцій (останні події у Львові⁹⁾).

Одначе, на думку ОУН, куди більше значення мають зовнішні мотиви. ОУН твердить, що польська міжнародня політика зайняла скрайно воро-

же становище супроти Карпатської України, що саме твориться. Карпатська Україна має дуже важливе значення, як база дальшої української революційно-визвольної акції, отже на думку ОУН треба прямувати до того, щоб дати час Закарпатській Україні устатуватися і зміцнитися.

В тій цілі слід якнайскоріше паралізувати чинники, що хочуть заглади Карпатської України, а з них найважливіший — польська держава.

Хоч ОУН здає собі справу, що та акція може потягнути за собою репресії, великі жертви та погіршення положення української суспільності в Східній Малопольщі, однак усе таки рішена підтримати справу стабілізації і зміцнення бази для ірреденти в Карпатській Україні, без уваги на жертви.

Цей плян акції ОУН тільки започаткує, а далі йтиме вона самочинно, т. зн. що для того пляну ОУН з'єднає видатніші одиниці в українській суспільності, навіть мав уже постати спеціальний комітет¹⁰⁾, що має стати на чолі цілої тієї акції.

У зв'язку з повище з'ясованим станом доручую:

1. Панове старости негайно накажуть посилити розвідку й обсервацію як щодо ОУН, так і щодо легальних українських середовищ та видатніших їх діячів, з метою ствердити, які пробиваються в них настрої і наміри, і не допустити з одного боку до пачкування зброї на наш терен, а з другого — до переходу українців на Закарпатську Русь.

2. Органи державної поліції повинні¹¹⁾ перевіряти документи осіб, що швентяються по терені. За всякі вихватки слід притягати винних до законної відповідальності. Бо в Східній Малопольщі тепер мусить панувати спокій, не можна допустити до ніяких авантур чи то з польського чи

з українського боку, кожен такий прояв слід безоглядно поборювати й винищувати.

3. Слідкувати за рухом людности на залізничних станціях, комунікаційних лініях і т. п., при тому звертати спеціальну увагу на молодий елемент.

Більшу увагу на те звертати в граничній смузі й наказати поліції тісну співпрацю в тих справах з КОП¹²) і граничною сторожею. В граничній смузі поліція мусить пильнувати обов'язку зголошувати осіб, що їх приймають на ніч.

4. Не дозволяти на більші з'їзди і збори (за виїмком передвиборчих зборів).

Одначе звертаю увагу, що видані запорядження не можуть викликувати в публічній opinii враження хвилювання і нервування влади, а в українців — враження спеціальних репресій. Тому треба занехати всякі непотрібні й недоцільні ревізії, арешти і т. п.

У випадку якихнебудь проступків, треба вести нормальне слідство, залежно від зібраних вислідів або отриманих інформацій.

Якщо б до придушення поважніших виступів не вистачало місцевої поліції — а тільки її слід до того вживати — донести про те, щоб прислано поліційну резерву, що завжди є до моєї диспозиції в Тернополі.

У жодному випадку не можна вживати до того членів польських організацій, бо тільки поліція є покликана втримувати лад і порядок.

В залученні переклад резолюцій II Конгресу Українських Націоналістів Америки¹³).

1 залучник.

Воевода:
(мгр Малицький)

Отримують до відома:

Пан Воевідський Комендант Державної Поліції в
Тернополі

Слідчий Уряд у Тернополі.

Внизу два нечиткі підписи, мабуть потвердження осіб, що читали цей документ у Воевідській Поліції та в Слідчому Уряді.

Заліщики, дня 25. X. 1938

Заліщицький Староста

Ч.: Б 197/тай/38

Таємне!
До звороту!

Повітовій Команді Державної Поліції в Заліщиках,
до відома й видання відповідних запоряджень.

3 залучники. Реченець: 5. XI. 1938

Повітовий Староста
(підпис нечиткий)

Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках

Увійшло дня 26. X. 1938

Ч.: (написане невиразно) 1938

Таємне!

До

Пана Повітового Старости в Заліщиках

Предкладаю, прийнявши до відома і видавши
відповідні запорядження.

Повітовий Комендант Державної Поліції
(підпис)

Францішок Монета, комісар

Примітки видавця

¹⁾ Це не був конгрес ОУН, такий, як той, що відбувся 1929 року в Відні. Був це з'їзд представників і визначніших діячів суспільно-громадських українських організацій, що прийняли ідеологію ОУН, і назвав він себе II Конгресом Українських Націоналістів Америки. Другим тому, що вже раз відбувся такий з'їзд давніше, хоч не на таку широку скалю.

²⁾ Український легіон почав організуватися аж після того, як мадяри окупували Карпатську Україну в 1939 році. Командиром його був полк. Роман Сушко. Полковник Андрій Мельник був Головою Проводу Українських Націоналістів і ніхто з членів ОУН, хоч би колись у війську займав вище становище від Голови ПУН, у цьому випадку ген. Віктор Курманович, не міг йому нічого доручати, а зокрема команди над легіоном.

³⁾ Тим самим не організувалися на території Закарпаття відділи українського легіону під керівництвом полк. Андрія Мельника. Організувалася там "Карпатська Січ", як охорона української влади. Не було там жодного полковника німецької військової служби, все те вигадки інформаторів польської розвідки чи політичної поліції.

⁴⁾ Тим самим цей "полковник німецької військової служби" не міг їздити на Закарпаття для формування військових відділів разом з полк. Мельником і полк. Сушком, бо ані один ані другий не мали ніякого військового призначення в Карпатській Україні.

⁵⁾ Ніхто не вербував добровольців до "Закарпатського Легіону" ані у Львові, ані деінде. Молодь сама перла туди з власної волі. Навіть Голова Уряду, о. Августин Волошин просив стримувати надмір напливу молоді, бо для Карпатської Січі вистачало місцевої. ОУН делегувала до Карпатської України тільки

декілька своїх фахівців і визначніших членів не так до військової помочі, як більше до праці на культурному, пропагандному й політичному відтинках.

⁶⁾ Богдан Кравців — поет і визначний націоналістичний діяч, політичний в'язень, до війни редактор націоналістичних тижневиків "Голос Нації", "Голос" і т. п., що падали під поліційними репресіями і відроджувалися під щораз іншою назвою.

⁷⁾ Друкарня "Біблос" належала до католицьких українських кіл. Її директор Нагірний не мав ніякого відношення до організування добровольців для Закарпаття, як зрештою ніхто інший у Львові. Але як український патріот він, як і всі українці, без уваги на свої політичні переконання, що співчували рухові на Закарпатті, готов був йому помагати фінансово й політично, як мав би до того змогу.

⁸⁾ ФНЄ мала багато прихильників серед тих українців, у народі й серед інтелігенції, що стояли посередині між революційним рухом ОУН і унів'ерсальним угодовством. Навіть деякі члени УНДО тихцем погоджувалися з ним і сприяли йому.

⁹⁾ Польські студенти на спілку з львівським шумовинням вибивали вікна в крамницях "Маслосоюзу", бешкетували по Львові, під "Академічний Дім" уже не йшли, зате пробували щастя в централі "Центро-союзу" при вул. Зіморовича чч. 20 - 22, натрапили на організований відпір, дістали доброго прочухана цеглами й камінням з горішніх поверхів і відійшли з нічим.

¹⁰⁾ Організованого комітету допомоги Карпатській Україні не було. Він не міг би діяти легально. Але йшла туди різнорідна поміч різними способами. "Просвіта", кооперація, різні установи так сказати б приватно, на власну руку, дбали про те. Навіть таке тихе товариство, як "Товариство українсько-руських правників" (назва за старим австрійським статутом)

на прохання Уряду Карпатської України працювала над виробленням української правничої термінології для державного вжитку, це було тим легше, що колись і Галичина і Закарпаття лежали в засягові правдавчої системи Австро-Угорської Монархії. Пригадую, що і я належав туди до адміністраційної комісії, за голову в ній обрали ми нашу товаришку мгр Біленьку. Головою Товариства був суддя Ран.

¹¹⁾ Один рядок на самому низу другої сторінки оригіналу тільки до половини відбитий циклостилом, бранує кілька слів.

¹²⁾ Корпус Охорони Пограниччя.

¹³⁾ Резолюцій не поміщуємо, вони були друковані в усій заонеанській пресі і в часописах, що виходили поза межами Польщі й СРСР.

XXXVIII.

Коломия, дня 5 листопада 1938

Команда Округи Граничної Сторожі
в Коломиї

Ч.: 3023/інф./тй./38

Таємне

До

Пана Старости Повітового

в

Заліщиках

(до власних рук)

Прошу дозволити Комендантові Комісаріяту Граничної Сторожі в Заліщиках зробити відпис резолюцій II Конгресу українських націоналістів в Америці з дня 4. IX. 1938 року.

Відпис тих резолюцій Комендант Комісаріату
в Заліщиках перешле мені до службового вжитку.

Комендант Округу Граничної Сторожі

(підпис нечиткий)

(До цього листа долучений відпис резолюцій, а під
ним якісь два власноручні підписи, нечиткі).

XXXIX

Тернопіль, дня 3 грудня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: Б 237/тай/38

Підготовка до українського збройного руху

Таємне!

До Всіх

Панів Повітових Старостів

Тернопільського Воевідства

Тутешній Уряд отримав інформації, що ОУН
підготовляється до збройного повстання в Польщі.
Це повстання мало б дістати допомогу від деяких
європейських держав, зацікавлених українським
питанням.

У зв'язку з тим районіві провідники ОУН ма-
ють перевести розвідку, щоб зладити списки й пе-
редати їх потім повітовому провідникові ОУН.

У списках мають бути заподані:

1. Села, де є польські організації військового
характеру (як З.С.¹), П.В. та інші).
2. Особовий стан тих організацій.
3. Кількість та якість озброєння тих організа-
цій і де зберігається зброя.

4. Села, де є станиці Державної Поліції.

5. Кількість поліцаїв і кількість та якість їх озброєння.

6. Такі особи, як: учителі, державні урядовці, надлісничі, лісничі, гайові, війти, солтиси й інші особи польської національності, що мають вогнепальну зброю, кількість і якість тієї зброї.

Списки озброєних осіб неукраїнського походження потрібні проводові ОУН на те, щоб зараз у першому дні повстання відобрати від них зброю, а їх самих якимнебудь способом унешкідливити.

7. Числовий список, окремо з кожного села, українців-чоловіків, що готові були б на кожен поклик до боротьби за незалежність України.

Районові провідники обов'язані призначити відповідних людей на комендантів окремих відділів або повстанських груп, але без їхнього відома. Щойно перед самим вибухом повстання ті коменданти дістануть відповідні інструкції і пляни, що їх тепер опрацьовує провід ОУН. Про ті пляни не вільно говорити членам ОУН, а якби хто питався, пояснювати, що ОУН підготовляється до активнішої акції в терені.

Районові провідники мають вербувати до організації певних на 100% і гідних довір'я дівчат на кур'єрок і зв'язкових. Їх обов'язком буде переносити накази.

Згідно з тими самими інформаціями, низи ОУН дістали доручення вже тепер запастися зброєю за зібрані від членів і симпатиків гроші.

Пересилаючи повищі інформації до відома, Воєвідський Уряд просить прослідити їх власною розвідкою, при чому слід звертати увагу на крамниці зо зброєю, щоб переконатися, чи і скільки зброї та кому вони її продавали. Крім того кожного місяця слід перевіряти облік проданої в них зброї.

Всі інформації відносно еventуального українського збройного руху слід передавати мені в окремих звітах під наголовком "підготовка до українського збройного руху".

За Воеводу:
(Клімчак)
Начальник Відділу

Заліщики, дня 5. XII. 1938

Заліщицький Староста

Ч. 8/Тай.

Предмет: підготовка до

Українського збройного руху

Таємне!

До звороту!

Повітовій Команді Державної Поліції
в Заліщиках

до відома, видання відповідних доручень і присилання всіх у тій справі зібраних інформацій.

Повітовий Староста:
(Кржижановський)

Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках

Увійшло дня: 5. XII. 1938

Ч.: 2173/С б 3/38

Заліщики, дня 5 грудня 1938

Повітова Команда Державної Поліції

ч.: С. 3. б/38

Таємне

До Пана Повітового Старости
в Заліщиках

Звертаю, прийнявши до відома й видавши відповідні доручення. Всі отримані в тій справі інформації будуть передаватися Панові Старості.

1 залучник

Повітовий Комендант Державної Поліції
на відпустці
в. з. Адольф Тичинський
пшодовнік

Примітка видавця

¹⁾ З. С. — “Звйонзен Стрнелецні” (Стрілецьний Союз). Організація П. В. — “Пшиспособене войснове” — (курси військового вишнолу для молоді).

XL.

Тернопіль, дня 13 грудня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: 227/тай.

Підготовка до Українського
збройного руху.

Таємне!

До всіх Панів Старостів
Тернопільського Воевідства

Вперто ширяться поголоски про збройні виступи українців у часі між 11 і 18 грудня ц. р. У більшості випадків подавався, як критичний день, 15 грудня ц. р. Ці виступи мали б підтримати жадання автономії для українців у Східній Малополь-

щі згідно з проектом, що його зголосили в Сеймі українські послы.

У зв'язку з тим Воевідський Уряд доручає Панам Старостам негайно збільшити чуйність у повіті й видати відповідні запобіжні запорядження.

Про всі прояви в тій справі слід негайно повідомляти Воевідський Уряд.

Не вільно дозволяти українцям на жодні збори в справі автономії. Не допускати до схвалювання якихнебудь резолюцій у тій справі¹⁾.

За Воеводу
Вл. Клімчак
(Начальник Відділу)

(Внизу кілька дат та нечитких ініціалів осіб, що читали документ і прийняли до відома його зміст).

Примітка видавця

¹⁾ Явне порушення конституції, що дозволяла і гарантувала свободу зборів. Польський закон про збори був, щоправда, далено більш суворий від давнього австрійського, що обов'язував ще майже два роки після того, як до влади дійшли "пілсудчики", але й він дозволяв на збори, що не мали протидержавного характеру. А домагання автономії, до того ще схваленої законом сейму в 1922 році, і тепер знову зголошеного внесення сеймових послів ввести в життя раз уже схвалену автономію — аж ніяк не може підпадати під поняття протидержавної акції. Тому цей обіжник Воевідського Уряду, без ніякого сумніву виданий на підставі інструкції з Міністерства Внутрішніх Справ у Варшаві, був виданий таємно і відомий тільки Повітовим Староствам та Поліційним

Командам. Бо якби його проголошено явно — можна було б заснаржити цей акт перед Найвищим Адміністративним Трибуналом у Варшаві, це розголосилося б у пресі, вийшло б поза межі Польщі і поставило б польський Уряд у клопітливе положення.

XLI.

Заліщики, дня 13. XII. 1938

Повітова Команда Державної Поліції

в Заліщиках

Ч.: 2173/38

Підготовка до українського
збройного руху

До

Повітового Старости

в Заліщиках

На відворотній сторінці предкладаю відпис звіту до відома.

Повітовий Комендант Державної Поліції

на відпустці

в. з. Адольф Тичинський, пшодовнік

Відпис.

Заліщики, дня 13 грудня 1938

Ч.: 2173/38

Підготовка до українського Збройного руху

До

Пана Начальника Слідчого Уряду

в Тернополі

До наказу з дня 29. XI. 1938 ч.: 8524/УС/38

Зголошую конфіденційні інформації, що дня 15 грудня 1938 має початися українське повстання. Всі українці, мешканці Добрівлян тутешнього повіту, дістали повідомлення, що як алярмовий сигнал починати повстання будуть уживатися дзвони в церквах. У тому моменті українська людність має вхопити за зброю, то є вила, коси, сокири й іншу зброю, та кинутися на поляків.

Далі інформатор подає, що про повстання дня 15. XII. ц. р. мав довірочно говорити Петро Кузняк з Добрівлян, нотований у тутешній картотеці політично підозрілих осіб, кільком особам української народности в Добрівлянах.

Цю інформацію отримано тільки від одного інформатора, з менш вірогідного джерела. З інших джерел на тутешньому терені ці інформації не potwierджуються.

У тому напрямі наказую дальшу розвідку.

Повітовий Комендант Державної Поліції
на відпустці
в з. Адольф Тичинський
(пшодовнік)

XLII.

Тернопіль, дня 13 грудня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: П. Н. 95/38

Положення в ОУН

Довірочне!

До

(Згідно з розподільником)

Воевідський Уряд отримав такі інформації про настрої в ОУН на терені Станиславівського Воевідства.

Серед української суспільности, а зокрема серед членів ОУН у Рогатині ширяться вістки про антидержавні виступи в Бережанах і в Стрию, при чому дається завважити повне задоволення з ходу тих подій. Надто, українці при тому ще далі розсівають вістки, що в Закарпатській Русі вже зорганізована при допомозі чехів і німців кількадесятитисячна армія, що має вона 400 літаків і частинно змоторизована. Ця армія готова кожної хвилини не тільки боротися з мадярами, але навіть прийти з допомогою на випадок повстання українців у Східній Малопольщі.

Дня 21. Х. ц. р. відбулися в Синевідську Вищому збори членів ОУН з участю Н. Н. Цей Н. Н. обговорював демонстрації в Стрию і заявив, що тепер настав період вичікування, бо як військо, так і поліція увесь час стоять у бойовій готовості, отже треба виждати, аж потомлені й виснажені послаб-

лять чуйність, і тоді треба діяти швидко й масово. Треба заскочити військо й поліцію партизанською системою, творити боївки, нападати на казарми й магазини зброї, висаджувати порохові склади, роззброювати військо й поліцію, здобувати зброю, а решту палити й нищити.

Після того Н. Н. обговорював способи демонстрації і пояснював, що вся людність повинна виступати масово, слід до того притягати і старших. Не виступати агресивно й зачіпно, тільки масами маршувати крізь місто в грізній поставі. На випадок виступу поліції, не відступати, перти далі наперед, не дивлячись на наставлені дула рушниць. Коли б дійшло до актів самооборони, тоді теж слід зберігати якийсь порядок. Негайно з юрби повинні висунутися члени ОУН, вишколені, формувати чвірки, не збиватися в купи, розпорошуватися на групи й виступати бойово, без уваги на можливе вжиття зброї.

Окремі особи не повинні знати про пляни й час визначених виступів чи замахів, бо могли б прозрадитися. Накази прийдуть в останній хвилині. Треба слідкувати за тим, коли поліція буде зайнята чимсь іншим, або буде ослаблена чисельно — такий час слід використати для виступу. Боротьба йтиме партизанською системою вночі, бо вдень не принесла б успіху. Саботажні акти мають іти масовим порядком.

Тепер у Львові підготовляється атентат на якихсь двох українців, що їх уважають угодовцями.

Організація знає про те, що Польща помагає мадярським повстанцям, чого доказом те, що кількадесят повстанців живе у військових казармах у Славську¹⁾, де ними піклується польська влада. Отже справа організації є збройно виступити проти тих повстанців та їх опікунів.

Повідомляючи про те, Воевідський Уряд просить перевірити в терені ті інформації.

За Воеводу:
(Клімчак)
Начальник Відділу

Розподільник:

Всі Панове Старости Тернопільського Воевідства
Пан Воевідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі
(Внизу підписи осіб, що читали це повідомлення, з поданням дати).

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщиках
Ч.: 2324/С.3.б/38

Дня 29 грудня 1938.

Таємне

До
Пана Повітового Старости
в Заліщиках

Предкладаю акт, прийнявши до відома й використання.

Повітовий Комендант Державної Поліції

(підпис нечиткий)
Францішок Монета
Комісар

Примітка видавця

¹⁾ Село близько польсько-чехо-словацької границі в Карпатах, на залізничній лінії Стрий-Сноле-Лавочне. Місце і зручне і незручне для того, щоб там перехо-

увати мадярських повстанців. Зручне тому, що вони — якщо їх не багато — могли губитися в масі літовинів у літі або лещетарів узимну, а незручне — бо в тій же самій масі трудно було б відрізнити бойовинів ОУН.

XLIII.

Тернопіль, дня 13 грудня 1938

Тернопільський Воєвідський Уряд

Ч.: П. Н. 95/38

ОУН — інформації

Довірно

(до розсилки за розподільником)

Станиславівський Воєвідський Уряд надіслав нам ось такі інформації відносно діяльності ОУН на тамошньому терені.

З розвідки ОУН отримано довірочні інформації, що 9 листопада ц. р. відбулася в Коломиї конференція¹⁾ членів Окружної Екзекутиви ОУН. Присутні були: Осип Сливинський, Богдан Войтків, Степан Глібовицький і Мирослав Бавман.

В ході нарад Сливинський повідомив, що ОУН підготовляється до поважнішої акції на терені цілого краю. Метою акції буде задемонструвати, що українцям діється кривда²⁾ і що вони борються за свої права, а крім того має вона причинитися до підтримки зусиль Проводу ОУН на заграничному терені.

У тій акції Провід ОУН має запевнити всяку допомогу, так що здобування матеріяльних засобів не буде надто турбувати членів у краю³⁾. Завданням організаційних клітин буде подбати про відповідних

людей, щоб проводили акцію та виконували накази Проводу.

У коломийській окрузі — згідно з заявою Сливинського — та акція полягатиме (коли прийде наказ) на виконанні низки саботажних актів, при чому технічною сторінкою виконання тих актів має зайнятися Степан Глібовицький. Цілістю акції в коломийському повіті керуватиме повітовий “провідник” Мирослав Бавман, він буде узгоджувати всі рішення безпосередньо з керівництвом у Львові⁴). Він же й буде одночасно зв’язковим між керівництвом ОУН у Львові й повітовою ексекутивною ОУН у Городенці. Два другі повіти коломийської округи, т. є Косів і Снятин, перейдуть під керівництво Марти Кущівної⁵).

У зв’язку з тією конференцією Сливинський у розмові з інформатором⁶) згадав, що вже давніше отримав наказ “згори” щодо саботажно-терористичної акції, але початок її відкладено. Тепер, наслідком натиску “згори”, вже не можна довше зволікати.

У зв’язку з отриманим від Сливинського наказом, Глібовицький уже доручив Бавманові зібрати від районових провідників відповідні дані, які справи в окремих районах вимагають, щоб ОУН на них чинно zareagувала.

В розмові з інформатором Глібовицький зазначив, що “гора” схвалила всякі акти терору. Тільки коли йдеться про такі виступи, де хтось має бути позбавлений життя, не вільно їх виконувати без дозволу “проводу”.

Повідомляючи про те, Воевідський Уряд просить використати і прослідити ті інформації в терені. Слід присилати всі позитивні інформації.

За Воєводу:
(підпис нечиткий)
Клімчак
Начальник Відділу

Розподільник

Всі повітові Старости Тернопільського Воєвідства
Воєвідський Комендант Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі

Примітки видавця

¹⁾ Правдоподібно було "засідання", а не конференція, бо навіть не всі члени Окружної Екзекутиви в Коломиї були на ній присутні. Якби це мала бути наприклад Окружна Конференція, тоді там мусіли б бути присутні всі члени Окружної та Повітових Екзекутив, хіба що котромусь з них з тієї чи іншої причини (хвороба, виїзд чи щось подібне) не можна було б прибути.

²⁾ Від коли почала діяти УВО і потім ОУН, ніколи не говорилося там про "кривди". Були переслідування, жорстоність окупації, безправність і т. д., тільки не "кривди", бо це поняття зникло з українського визвольно-революційного словника з кінцем першої світової війни. Може десь у меморіялах легальних чинників, у сеймових промовах, уживалися такі вислови, але ніколи в ОУН. Або інформатор зле це передав, або поліцейний звіт сам так написав.

³⁾ Ніколи ані УВО ані ОУН не були такі сильні фінансово, щоб могли всю акцію в краю вести за збірні заграницею. Щонайвище не треба було платити за зброю, і то не завжди. Тими чи іншими способами всі видатки на поточну політичну і навіть антивоєнну роботу, з дуже малими виїмками

покривала крайова організація сама. Тільки Крайова Команда або може пізніше й Крайова Екзекутива отримували деякі засоби на резерву, або на наглі видатки. Можливо, що під кінець 30-тих років дещо в тому змінилося, але не було змоги щодо того запевнення Осипа Сливинського довідатися від нього самого, хоч і перебуває він у вільному світі. На кілька моїх спроб зв'язатися з ним і засягнути деяких інформацій відносно цього документу, не мав я, на жаль, ніякого відгуку.

4) Звичайно всі зв'язки від Крайової Екзекутиви до Окружної ішли тільки через Округу. Тільки хіба в дуже наглих випадках, або в часі контрольної об'їзди котрогось з Референтів Крайової Екзекутиви могли контакти йти безпосередньо до повіту, за домовленою кличкою і відомом Окружної Екзекутиви. Авжеж, в умовах підпільного життя під безнастанною загрозою поліційного апарату трудно було дотримуватися такого звичаю чи рутини.

5) Марта Кузьмівна, як виходить, теж була в складі Окружної Екзекутиви, і то мабуть дуже діяльна, коли їй доручено нагляд над виконанням саботажної акції аж у двох повітах, снятинському й дуже широко розкиданому носівському. Хоч молода дівчина, але вже була членкою за часів УВО і восени 1930 року разом з кількома іншими коломийськими членами ставала перед судом присяжних у Львові за те, що перебрана за хлопця розліплювала нічню по місті відозви УВО. Під час війни вийшла заміж за Богдана Войткова. Його повісили мадяри в Ланчині 1944 року, коли він пробивався до Коломиї перед самим наступом на неї большевиків, щоб рятувати дружину.

6) Інформатор поліції мусів стояти дуже близько до Окружної Екзекутиви, коли міг і з її Провідником, Осипом Сливинським, і з відповідальним за техніку

саботажів Степаном Глібовицьким розмовляти про подані в цьому документі речі.

Вертаючися до Войтнова, він правдоподібно разом з Осипом Сливинським редагували в Коломиї націоналістичний часопис, двотижневик або місячник під назвою "Авангард", чого мені не вдалося точно перевірити.

XLIV.

Тернопіль, дня 20 грудня 1938

Тернопільський Воевідський Уряд

Ч.: П. Н. 95/38

Положення в ОУН

Довірочне!

До

(згідно з розподільником)

Воевідський Уряд пересилає до відома й використання інформації про положення в ОУН. Ті інформації походять з СРІ!).

ОУН ще далі підготовляється до виступів, причому щораз частіше є там мова про майбутній революційний виступ у Малопольщі, зокрема, що ОУН буде намагатися агітацією і погрозами відтягнути українську людність від участі в виборах.

Члени ОУН, що вже відбули військову службу, мабуть узяті на облік та отримали від своїх організаційних зверхників доручення постаратися про зброю, роззброюючи Станиці Державної Поліції, крадіжками з магазинів і т. п. Згідно з тими інформаціями, ОУН тільки деяких людей висилає на Закарпаття, а деякі дістали наказ стояти у поготів'ю

з уваги на українські заворушення, що мали б, згодом, наступити в Польщі.

Останніми часами мав перейти нелегально границю й дістатися на Закарпаття якийсь Володимир Тимчій²⁾, визначний член ОУН родом з Грабівця, повіт Стрий.

Спікер віденської авдиції в українській мові, присвяченої справі Карпатської України, подає, що на Закарпатті постав Революційний Комітет Визволення України, що почав боротьбу з чехо- й мадярофілами за незалежність Карпато-України. У зв'язку з виступом того Комітету, Центральна Рада і Союз Визволення видали летючку до людности з заливом до спокою. Однак опісля осуджує акцію Центральної Ради Закарпатської України і схвалює виступи Революційного Комітету³⁾.

За конфіденційними інформаціями з українських націоналістичних кіл, полк. Стефанів приділений до української військової акції проти Польщі. Його праця полягатиме на тому, щоб на терені Польщі вести точну військову й політичну розвідку. Базою його операцій має бути Закарпаття.

Серед українців у Львові показалася видана в Берні німецькою мовою книжка "Україніше літератур ім дінсте ігрер націон". Видала її "Юкрейніен Прес Сервіс" у Новому Йорку, нема в ній яскравих політичних акцентів.

Советське радіо з Києва подало вістку, що в Східній Малопольщі панує сильне кипіння серед української людности наслідком акції українських націоналістів. Зокрема останньої суботи українська демонстрація в Перемишлі набрала такої сили, що для опанування ситуації влада мусіла відправити туди сильні відділи поліції.

З другого конфіденційного джерела СРІ отримала неперевірені інформації, що ОУН пустила в рух

короткохвильну радіостанцію і втримує комунікацію між заграничним Проводом ОУН чи пак Командою Українського Легіону та львівськими колами ОУН. Останніми часами радіо запитувало, які наслідки викликала втеча⁴⁾ Мельника за кордон. Тими справами цікавилися Сагайдачний і Мирон Коновалець⁵⁾. Вістки про виїзд цього останнього за кордон не справдилися.

З кількох конфіденційних джерел повторюється інформація, що українські освітні й господарські інституції підготовляються підсилити українське суспільне життя на Закарпатті. "Центросоюз" опрацював уже напрямні фінансування Карпатської України, а товариства "Просвіта" й "Рідна Школа" мають вислати на Закарпаття більшу кількість книжок в українській і рускій⁶⁾ мові, з уваги на більше поширення тієї мови на Підкарпатті.

Потверджуються інформації, що українці мають намір з особливою увагою святкувати річницю 1 листопада ц. р.⁷⁾ ОУН має впливати на людність, щоб цей день уважати національним святом і стриматися тоді від праці. Також ОУН має натискати на греко-католицьких священиків, щоб того дня відправляли Богослуження й панахиди за поляглих УСС, а члени ОУН будуть у той час збирати пожертви на організаційний фонд ОУН.

СРІ дістає крім того інформації, що на Покутті росте хвилювання серед гуцулів ув околицях Ворохти, (повіт Надвірна). Вони заповідають, що вже скоро та земля буде українська. У Вороненці гуцули Сихівський і Молдовчук загрозили вбивством директорові школи тому, що він забагато годин віддає науці про Польщу. Учитель покинув своє мешкання і ночує в станиці Пограничної Сторожі. Згадані вище гуцули зірвали зо школи державний прапор⁸⁾ і потоптали його.

У коломийському повіті крутяться українські агітатори серед людности. Здається, що в тому повіті зорганізовано озброєні револьверами українські боївки, що чекають на наказ згори.

За неперевіреними інформаціями, українські націоналісти стоять у тісному зв'язку з німецькими колоністами, мабуть колоністи передають їм відомості з Німеччини⁹).

За такими ж інформаціями, українські націоналісти мають убивати тих українців, що змінили обряд, і тих, що вступили до дрібнопомісної шляхти¹⁰).

Також з уст до уст передаються вістки, що українська людність мусить бути готова захопити зброю і переступати границю, щоб зміцнити українців на Закарпатті. Здається, що на Закарпатті перебуває теж полк. Андрій Мельник. Згідно з отриманими від тутешніх націоналістичних кіл інформаціями, інж. Мельник мав би вже від 25 жовтня перебувати на Закарпатті.

За відомостями з СРІ, 16 і 17 жовтня зловлено три особи, що намагалися перейти польську границю до Чехо-Словаччини. Один з них признався, що хотів переходити границю, в другого знайдено видану в російській мові летючку з дня 8 жовтня за підписом міністра д-ра Івана Парканія¹¹). Притриманий признався, що ту летючку дістав він на крайовому трені¹²).

У Станиславівському Воевідстві все ще слідний жвавий рух українських діячів у користь Підкарпатської Русі. 16 ц. м. відбулися в Станиславові, без дозволу влади, збори всіх голов читалень "Просвіти", де цілком не заторкувано справ "Просвіт", тільки обговорювано недавні демонстрації у Львові. Схвалено, що в неділю 25 ц. м. відбудеться демонстрація в Станиславові, обов'язком кожного го-

лови "Просвіти" буде привести на демонстрацію щонайменше 200-300 осіб з кожної місцевини. Ту вістку потверджує поліція.

Доказом сильного хвилювання малопольської суспільності¹³⁾ може бути те, що залізничу катастрофу під Муніном коло Ярослава сплетні приписують українцям, що розкрутили рейки, а в інших місцевинах говорять, що знищено міст під Перемишлем.

За Воеводу:
(Клімчак)
Начальник Відділу

Отримують:

Всі Панове Старости Повітові Тернопільського
Воевідства
Пан Комендант Воевідський Державної Поліції
Слідчий Уряд у Тернополі.

Заліщики, дня 24. XII. 1938¹⁴⁾

Заліщицький Староста
Ч. 18/Тай.
Положення в ОУН

Таємне!

До звороту.

Повітовій Команді Державної Поліції
в Заліщиках
до відома й використання.

Повітовий Староста
в. з. мгр Яцковський

Заліщики, дня 29. XII. 1938
Повітова Команда Державної Поліції
в Заліщиках
Ч.: 2324/38
Положення в ОУН

Таємне

До
Пана Повітового Старости
в Заліщиках

Предкладаю акт, прийнявши до відома й використання.

1 залучник

Повітовий Комендант Державної Поліції
(підпис)

Францішок Монета, комісар

Примітки видавця

¹⁾ Не можна розшифрувати, який уряд чи установа скривається за тими буквами.

²⁾ Тимчій, мабуть Василь, а не Володимир, правдоподібно член Крайової Екзекутиви, а перед самою другою світовою війною та в часі безпосередньо після того, як СРСР окупував Західню Україну — Голова Крайової Екзекутиви у Львові. В лютому 1940 року, ще з одним бойовином та з одною членкою ОУН, після переходу границі з Генеральної Губернії на советський бік, засночені відділом НКВД, розірвали себе гранатами.

³⁾ У справі змісту цієї передачі віденської радіостанції отримали ми авторитетні інформації від проф. д-ра Петра Стерча, що є спеціалістом від справ історії Карпатської України, мавши за собою нілька біль-

ших науково-історичних праць з тієї ділянки. Отож, згідно з твердженнями проф. д-ра Петра Стерча:

а) ця інформація польської влади, хоч призначена тільки для вжитку свого власного адміністративного апарату — зфальшована.

б) не було органу під назвою "Центральна Рада Закарпатської України". Почавши з 1914 року творилися там Ради під різними назвами. За автономного Уряду восени 1938 року існувала "Перша Українська (Руська) Народна Рада". В Хусті прийняла вона назву "Центральна Національна Рада Карпатської України", у заграничній українській пресі вживано часто назви "Українська Народна Рада".

в) не було ніякого "Союзу Визволення" ані "Революційного Комітету". В часі, коли вислався обійник польської влади, точніше від 2 грудня була вже чисто українська влада на чолі з о. Августином Волошином. Взаємини цієї влади з чехо-словацьким Урядом у Празі були якнайкращі, не було потреби поборювати "революційно" ані чехо- ані мадяро-філів. Була тільки Організація Національної Оборони "Карпатська Січ" на чолі з 4-членною Головною Командою. Це була легальна організація, з правом носити зброю, помагати державній владі і поліції та втримувати порядок.

г) такої летючки, як згадано в документі, в Карпатській Україні не було. Але друнувалися в Польщі різні провокаційні летючки українською мовою, щоб їх розповсюджувати в Карпатській Україні й ширити хаос та дезорієнтацію головно перед виборами 12 лютого 1939 року. Їх знайдено в польських диверсантів, переловлених при переході кордону.

В той час польська державна влада, як у себе, так і за границею ширила безліч провокаційних вісток про Карпатську Україну, фальшувала документи з підписами українських суспільних і політичних діячів,

як наприклад відоме меморандум до Будапешту з проханням прийняти територію Карпатської України до Мадярщини.

(Редакція дякує проф. д-рові Стерчові за ці точні інформаційні вияснення).

4) Полковник Андрій Мельник не втівав, тільки цілком спокійно, за легальним паспортом, виїхав за границю, хоч зробив це без ніякого розголошу.

5) Петро Сагайдачний і д-р Мирон Коновалець працювали редакторами в комплексі видавництва Івана Тиктора у Львові.

6) Трудно зрозуміти, яку різницю між "українською" і "руською" мовами бачив Воевідський Уряд, випускаючи цей документ. Хіба не російську, бо ані "Просвіта" ані "Рідна Школа" не друкували книжок російською мовою. Так само не друкували нічого льональними говірками, тільки чистою українською літературною мовою. Саме в той час така чиста українська літературна мова щораз більше ширилася на Закарпатті.

7) Інформаційний обіжник Тернопільського Воевідства датований 20 грудня, отже вже далеко після того, як відбулися листопадові святкування.

8) В оригіналі — "народови" — цебто національний. Перекладаємо словом державний, щоб уникнути непорозуміння. На державних урядах, установах і будинках вивішували державні прапори, що були одночасно й польськими національними.

9) Коломию оточували півколом німецькі колонії (Багінсберг, Маріягільф, Флєберг і мабуть ще одна), що постали там скоро після того, як Галичину прилучено до Австрії. Німецькі колоністи в більшості симпатизували з українцями, багато з них уміли говорити по-українсьому, але своїх дітей посилали здебільшого до польських середніх шкіл. Політично в українському житті не анґажувалися, за виїмком того, що в ви-

борах 1928 року до Сейму і Сенату взяли участь у спільному виборчому бльону національних меншин, українців, німців і частинно жидів.

¹⁰⁾ Дрібна шляхта, по-польському "загородова", дуже нечисленна, розселена в більшості вздовж цілого галицького Підкарпаття, по національності була українська з прадавніх часів. Але в другому десятиріччі довоєнної Польщі Уряд намагався організувати її, заманюючи туди теж українців обіцянками різних становищ та економічних привілеїв, для підсилення польського елемента в Західній Україні. Успіхи тієї акції були дуже малі і нетривкі.

¹¹⁾ Д-р Іван Парнаній був представником Карпатської України в чехо-словацькому кабінеті генерала Яна Сирового, потім губернатором "Підкарпатської Руси" з номінації того ж Яна Сирового і вкінці членом делегації чехо-словацького Уряду як представник Карпатської України до переговорів з мадярами.

¹²⁾ Т. зн. у Польщі.

¹³⁾ Само собою — польської, не української.

¹⁴⁾ Всі ті інформації походять з-перед кількох тижнів, зани видано обіжник. Коли ж дійшли вони на сам низ урядової адміністративної драбини, були вже перестарілі чи пак спізнені, тому що в піднесеній атмосфері тієї доби й посиленій діяльності ОУН положення швидко мінялося.

ПОКАЗНИК ІМЕН

Андрієвський Дмитро, інж., 129, 132, 133
Андрійович Володимир, згоданий член ОУН, 159, 161
Андрух Іван, сотник, 29

Бавман Мирослав, член ОУН, 253, 254
Базилевич, член ОУН, 62
Байдан, учитель, 16
Банай, курсант СУНІП, 200
Бандера Степан, Голова НЕ ОУН, 111
Барановський Роман, член УВО, потім провонатор, 45, 50, 218, 219,
Барановський Ярослав, секретар ПУН, 105, 107, 145, 146, 158, 164, 214, 235
Бахурський, урядовець воєвідства, 66
Бачинський Євген, громадський діяч у Швейцарії, 182, 191
Белєцький, начальник відділу в воєвідстві, 118
Бидловський Т., 115
Біда Роман, бойовик УВО, 58
Бізанц Альфред, полн. УГА, 15, 24, 33
Білас Василь, бойовик УВО, 98
Біленька, мгр., 242
Білик Альфред, воєвода, 137, 138, 140
Білинський, курсант СУНІП, 200, 205, 206
Білінкевич, 36
Біляк Степан, д-р, посол до сейму, 173
Біменюк, член ОУН, 62
Бірчак Євген, 37, 41
Боба, курсант СУНІП, 200
Богун В. І Богуш, псевда Манара Нушніра, 124, 126, 163
Боднарук Юліян, мгр., студентський діяч, 147, 151
Бойдунік Ярослав, студент, 105, 106, 109
Бонковський Микола, урядовець Центросоюзу, 116, 121
Буксар Ірина, 166

Бурбела, реставратор, 16

Вартовий Антін — літературне псевдо Антона Стефанишина
Васевич, вищий урядовець воєводства, 145, 156, 162, 167, 177, 211

Васечко, курсант СУНІП, 205

Васілевський С., польський публіцист, 178

Васюта, інж., 37

Величновський Микола, член угодової партії УНС, 44, 50

Верхола Омелян, спортовий діяч, 37

Вировий Євген, інж., 128, 131

Вікул Дмитро, проф., д-р, 129, 134

Вільчанський, курсант СУНІП, 200

Віщиніс Петро, литовський студент, 150

Вовчар, курсант СУНІП, 200

Войтків Богдан, член ОУН, 253, 256, 257

о. Волошин Августин, Президент Карпатської України, 240, 263

Волянський Іван, д-р, посол до сейму, 117, 123

Воронян, курсант СУНІП, 200

Гаврилук Н., член ОУН, 215

Гайвас Ярослав, член ОУН, 197, 201

Галушинський Михайло, проф., 28

Гальський (псевдо: Клим Дмитрук), нагєбіст, 219

Гандзюк Богдан, здогадний член ОУН, 93, 96

Герасименко Полікарп, інж., визначний член ОУН, 146

Герасимович Дарна, зв'язкова УВО, 40

Геродот Дмитро, журналіст у Румунії, 182, 191

Глібовицький Василь, редактор, 149, 152

Глібовицький Степан, член ОУН, 253, 254, 257

Гнатюк Михайло, сотник УСС, 15

Гоголь Петро, член ОУН, 214, 215, 217, 218

Голин Степан, 94

Головенно, курсант СУНІП, 200, 205

Головінський Юліян, сотник, Крайовий Комендант УВО, 29, 36,
39, 40, 41, 50

Голуфно Тадеуш, посол до сойму, 51

Гончарун, редактор, 149

Гошовський, курсант СУНІП, 200, 206

Граб Микола, інж., 115, 119

Грибівський — псевдо Омеляна Сенина, 39, 129

Гринів Іван, сотник УГА, 16
 Гриневич або Гринкевич, д-р, білоруський діяч, 149, 152
 Громницький, випускник техніки, 16
 Гуль Микола, 159
 Гуменюк Гриць, член ОУН, 213, 214, 215, 216, 217, 218
 Гелета Михайло, курсант СУНІП, 200
 Гембатюк Дмитро, здогадний член ОУН, 94
 Гергович, вищий урядовець воєвідства, 37, 45
 Гінтовт (Дзевалтовський) заступник воєводи, 64, 84
 Голембйовський, підстаршина поліції, 207
 Гонта, псевдо члена ОУН, 158
 Гоньчарчик, надномісар поліції, 102
 Готфрід Соломон, купець, 93
 Грабський Станіслав, міністер освіти, 22
 Гридзюк Ян, підстаршина поліції, 125
 Данилишин Дмитро, бойовин УВО, 98
 Данилович Северин, д-р, голова уговоної партії УНС, 38, 44, 45, 50
 Данько М., курналіст, 179, 180, 181, 191
 Дасюкевич, білоруський студент, 149
 Дашневич Роман, д-р, полк., 15, 24, 48, 53, 56, 57
 Демчук Дмитро, д-р, член ПУН, 63, 70, 129, 133
 Денінін, генерал, 119
 Дернач Микола, богослов, 160
 Децин Володимир, студент у Вильні, 149, 152
 Дзевалтовський (Гінтовт) — гл. Гінтовт
 Дзюбик, курсант СУНІП, 200
 Дзюня — Герасимович Дарія, 40
 Дмитрун Клим (Гальський), майор, каребіст, 219
 Добрянський Агатон, громадський діяч у Львові, 176
 Донцов Дмитро, д-р, націоналістичний публіцист, 108
 Дорошенки, брати, 119
 Дорошенко Б., 115
 Дорошенко Венямин, 115
 Дошецький Францішон, урядовець староства, 216
 Дуб Я., (псевдо Манара Кушніра), 124, 126, 133
 Дубовий, полк., 70, 71
 Дудко, курсант СУНІП, 200

Дунін-Борновський, граф, воевода, 38

Єремійв Михайло, журналіст, 191

Жарський Мирослав, студент, 105

Жиборський, начальник відділу в воєвідстві, 90, 97, 102

Жуновська, студентка в Вільні, 149, 152

Журанівський Маріян, член УВО, 214, 215

Заборська Анна, курсантка СУНІП, 200, 206

Засим, білоруський студент, 149

Західний, член ОУН, 106

Зацний Лев, організатор СУНІП, 195, 198, 205

Збудовський Роман, 34, 35

Золотаренко Н., 35, 36, 40

Івантишин Ярослав, інж., 159, 166

Івасечко, курсант СУНІП, 205, 206

Івашин Дмитро, — гл. Геродот Дмитро

о. Ільків Микола, голова угодової партії УХС, 38, 47, 50

Індишевський Ярослав, сотник, Крайовий Комендант УВО, 15,
24, 29, 40

Іроденко, курсант СУНІП, 206

Набарівський Богдан, мгр, організатор СУНІП, 195, 198, 203

Канцелярчин, білоруський студент, 149

Капустянський Микола, генерал, 71

Карпа Ілля, 37

Качновський Михайло, москвофільський діяч у Галичині, 225,
232

Кедровський Володимир, інспектор Армії УНР, 128, 131

Кісілевська Олена, суспільна діячка, сенаторна, 191

Кісілевський Володимир, д-р, керівник Українського Бюро, 179,
191

о. Кізін, парох у Лубянках Нижніх, 16

Кінасевич, курсант СУНІП, 200, 206

Кісілевський, д-р, — гл. Кісілевський Володимир, д-р

Кіт, псевдо члена НЕ ОУН, 142, 143

Клим, студент у Вільні, 149

Климович Адольф, інж., білоруський діяч, 149

Клімчан Вл., начальник відділу в воєвідстві, 60, 65, 106, 109, 111,

125, 130, 143, 144, 150, 209, 216, 220, 245, 247, 252, 255, 261
Книш Зиновій, автор — історик, 47, 48
Ковалевський Олександр, д-р, публіцист, 183, 192
Ковалисько Антін, директор торговельної школи, 37, 42
Ковальський, в'язень у Дрогобичі, 49
Козій Михайло, здогадний член ОУН, 93
Коліда-Мармаш, член ОУН, 223
Коломиєць, курсант СУНІП, 200
Комарницький Ярослав, студент теології, 94
Коновалець Євген, полк., Голова ПУН, 23, 26, 27, 29, 30, 36, 40,
43, 113, 124, 128, 129, 142, 148, 158, 163, 208, 209, 210, 211
Коновалець Мирон, д-р, журналіст, 36, 40, 259, 264
Конюх Дмитро, секретар СУНІП, 203, 207
Корба, курсант СУНІП, 200
Кормош Теофіль, адвокат, 49
Косович Андрій, 115
Коссан Гриць, полк. УГА, 16, 25, 26
Коссан Іван, сотник, 30
Костарів Леонід, інж., член ПУН, 129, 132, 133
Котас Болеслав Маріяян, аспірант поліції, 55
Кохан Володимир, посол до сейму, 138
Коцюбійчук Анна, 93
Кравців Богдан, визначний член ОУН, 235, 241
Кравчук, курсант СУНІП, 200, 206
Кравчуківна, курсантка СУНІП, 200
Кржижановський, староста, 212, 245
Крохмалюк Василь, член ФНЄ, 235
Крушинський Федір, полковник, 114, 119
Кубійович Володимир, д-р, професор у Кранові, 152
Кузеля Зенон, проф., мовознавець, 183, 192
Кузняк Петро, 249
Кузьма Марта, членка ОУН, 254, 256
Кулиновець Гриць, бойовик ОУН, 110, 111
Кульчицький, псевдо Володимира Маргинця, 106
Куниця, курсант СУНІП, 200, 206
Купчинський Роман, поручник УСС, 16, 25
Курманович Віктор, генерал, 235, 240
Кухарун, псевдо члена НЕ ОУН, 142
Кушнір Манар, головний суддя ОУН, 124, 125, 126

Лазор, курсант СУКІП, 200, 206
Левицький Дмитро, д-р, голова УНДО, 39, 122, 148
Левицький Кость, д-р, прем'єр ЗУНР, 38
Леннавський Степан, визначний член ОУН, 230
Лепикаш — гл. Лисюк Каленик
Лисюк Каленик, громадський діяч в ЗСА, 127, 128, 129, 130, 131
Литвинко Євген, курсант СУКІП, 69, 200, 206, 207
Литвинко Зенон, курсант СУКІП, 200, 206
Лівицький Андрій, член Уряду УНР, 75, 183, 192
Лісевич Луць, 36, 37
Ліщинський Іван, учитель, посол до сейму, 176
Лощенко, 70
Лужницький Григор, д-р, журналіст, 35, 40
Лужницький (брат Григора), 36
Люблінер, жидівський журналіст, 183, 184
Любович, курсант СУКІП, 200
Любович Ярослав, бойовик УВО, 213
Ляхович Євген, член ОУН, 129

Макарушка Любомир, д-р, генеральний секретар УНДО, 49, 116, 121
Маногон Янів, америнансько-український діяч, 178, 190
Маносій Петро, хорунжий, 16
Максимців Петро, член ОУН, 215, 219
Малиновський, студент у Вільні, 147, 149, 152
о. Малиновський Олександр, 160
Малицький, мгр, воєвода, 238
Малюца Іван, член ОУН, 111
Мармаш-Коліда, член ОУН, 229
Мартинець Володимир, інж., редактор "Розбудови Нації", 40, 106, 108, 230
Мартинів Олександр, інж., 115, 120
Марчан, курсант СУКІП, 205, 206
Маслюк, курсант СУКІП, 200, 205
Матла Зиновій, член ОУН, 110, 111
Медвідь, курсант СУКІП, 200
Мельник Андрій, полк., Голова ПУН, 29, 235, 240, 259, 260, 264
Мельничук, повстанець, 32
Мельничук В., 115

Мельничук Минола, псевдо полн. Романа Сушна, 128
 Меркун, студент техніки, 16
 Меркун Павло, інж., 16, 35, 39
 Меркуни, брати, 16, 39
 Мирович Роман, член ОУН, 105, 109
 Михайлович Володимир, член ОУН, 160, 161
 Мицин Роман, дирентор Промбанку, 175
 Мишуга Луна, д-р, редактор "Свободи", 128, 131
 Мілянич Атанас, інж., дирентор Промбанку, 175, 195, 196, 203
 Міляр І., аспірант поліції, 91, 94, 98
 Мільно — Омелян Сенин, 34, 39
 Мінів Роман, член УВО, 43, 47
 Молдован, гуцул з Вороненни, 259
 Монета Францішен, номісар поліції, 131, 138, 141, 217, 229, 239, 252, 262
 Моралевич Яків, д-р, Головний Контрольний ОУН, 129, 134
 Мудрий Василь, редактор, посол до сейму, 117, 122, 163, 236
 Муссоліні Беніто, засновник фашизму, 108

 Навізівський Богдан, член ОУН, 94
 Навроцький Осип, сотник, 116, 121
 Нагірний Евстахій, дирентор "Біблосу", 235, 241
 Наддніпрянець — псевдо Каленина Лисюна, 129
 Назарун Осип, редактор, 123
 Несторович Володимир, редактор, 196, 199, 203, 204
 Нич Степан, член ОУН, 60, 62
 Ничка Гриць, д-р, адвокат, 15, 24
 Німчун Іван, д-р, редактор "Діла", 37, 41
 Новак Ян, надномісар поліції, 198, 201, 206
 Носковський Н., суддя, 158, 164

 Оборонів Євген, студент у Вільні, 147, 153
 Огоновський Людомир, поручник УГА, 16, 25
 Окрепний Юрій, член ОУН, 214
 Омелянович-Павленко Михайло, генерал, 113, 114, 115, 119, 127, 128
 Онацький Євген, проф., представник ОУН у Римі, 158, 163
 Онуферно, гімназійний учитель, 16
 Опона Минола, поручник, 29
 Оприсно, курсант СУНІП, 200, 206

Осадчун Мирослав, здогадний член ОУН, 94

Отмарштейн Юрій, полк., 26, 29

Падин, курсант СУНІП, 200

Паліїв Дмитро, журналіст, посол до сейму, 49, 138, 148, 150, 155, 233, 235

Палій Андрій, інж., 116, 121

Панчак Іван, 36, 37

Панченко-Тарнавський, сотник, 115

Парнаній Іван, д-р, губернатор Закарпаття, 260, 265

Пасіна Іван, член УВО, 43, 47

Пежанська, 35

Пеленський Зенон, член ОУН, 71, 129, 134, 150

Пеленський Зиновій, посол до сейму, 148, 152

Перун Теодор, член ОУН, 155

Петеш Ярослав, член ОУН, 160, 161

Петлюра Симон, Голова Директорії УНР, 114, 119, 120, 192

Петрів Всеволод, генерал, 115, 120

Петрушевич Євген, д-р, Президент ЗУНР, 14, 22, 23, 27, 29, 31, 46

Перацький Броніслав, міністер, 111, 134

Пилипів Степан, член ОУН, 214

Пиндзин, курсант СУНІП, 200

Підгайний Богдан, інж., член УВО й ОУН, 41

Пілсудський Йосиф, маршал, 50, 82, 118, 119, 232

Полтавець-Остряниця Іван, політичний авантюрист, 75

Попович Богдан, інж., 203, 207

Попович Ярослав, політичний в'язень, 99

Потоцький Андрій, граф, 163

Прийма, 203

Радловський Орест, заступник директора Центросоюзу, 195, 199

Ран, суддя у Львові, 242

Раковський Християн, 29

Ратальський Лев, урядовець Центросоюзу, 199

Рачинський Броніслав, литовський студент, 150

Ревюк Омелян, громадський діяч в ЗСА, 128, 131

Рожкевич Едвард, підстаршина поліції, 107, 109

Романно Григор, здогадний член ОУН, 93

Романчунович Євген, 161
 Руданевич Осип, член ОУН, 215
 Рудницький Іван, сотник, снарбник Крайової Команди УВО, 40
 Рудницький Михайло, д-р, літературний редактор "Діла", 38
 Рудницький Назімерн, д-р, прокурор у Варшаві, 129
 Рутновський Тадеуш, мгр, віцестароста в Заліщинах, 137

 Савчан Юліян, д-р, 37
 Сагайдачний Петро, редактор, 259, 264
 Садовський Володимир, член УВО, 43, 47
 Сайкевич Петро, визначний член УВО, 34, 35, 36, 39, 40, 43, 50
 Самбор Н., начальник відділу в воєвідстві, 161
 Саранчук С., 115
 Селешко Михайло, інж., член ПУН, 183, 192
 Семчишин Тиміш, член ОУН, 201
 Сеник Омелян, сотник, член ПУН, 34, 35, 39, 128, 129, 134
 Сенич Микола, політичний в'язень, 99
 Сенишин, студент права, 16
 Середян, курсант СУНІП, 200, 205, 206
 Сидоран Михайло, 53
 Сирови Ян, чесний генерал, 265
 Ситник Євген, 53
 Сихівський, гуцул з Вороненки, 259
 Сікорський Владислав, генерал, 47
 Сірко, підозрілий за УВО, 16
 Січинський Мирослав, комуністичний діяч в ЗСА, 158, 159, 163, 164
 Скоморовський Роман, здогадний член ОУН, 93, 94, 96
 Скопляк Ярослав, голова СУНІП, 203, 204, 205, 207
 Скоропадський Павло, гетьман, 70, 71, 75, 166
 Сливинський Осип, член ОУН, 253, 254, 256, 257
 Собінський Станіслав, шкільний куратор, 41
 Соханський Маріян, начальник безпеки львівського воєвідства, 53, 57
 Сталін Йосип, 47
 о. Станевич Адам, білоруський діяч, 148, 149, 151
 Старосольський Володимир, проф., д-р, 116, 121, 159
 Старосольський Юрій, студент у Львові, 158, 159, 160, 165
 Сташис, литовський діяч у Вильні, 154

Стерчо Петро, проф., д-р, 263, 264
 Стефанишин Антін, член УВО, 40
 Стефанів, полк., 258
 Стефуранчин Петро, член ЗУНРО, 43, 47
 Стецюк Іван, д-р, 116, 121
 Стобар І., псевдо інж. Дмитра Андрієвського, 133
 Стовпюк Іван, член угодової партії УХС, 44, 50
 Стоцький, спортовий діяч, 36, 37
 Сухенен-Сухоцький Г., шеф департаменту в міністерстві, 54
 Сухенно — гл. Сухенен-Сухоцький
 Сухеннов — гл. Сухенен-Сухоцький
 Сушко Роман, полк., Крайовий Комендант УВО, 51, 128, 132, 235, 240
 Сціборський Микола, інж., член ПУН, 52, 71, 75, 76, 80, 129, 131, 163, 230
 Таранович, курсант СУНІП, 200
 Тарантюк, курсант СУНІП, 200
 Тарнавський, 70
 Тарнавський Мирон, генерал, 15, 33, 117
 Твердохліб Сидір, гімназійний учитель, угодовець, 47, 50
 Терлецький Григір, 37
 о. Тижбир, парох Прислупа, 160
 Тижбир Ірина, здогадна членка ОУН, 161
 Тижбир Марія Неоніля, здогадна членка ОУН, 161
 Тижбир Степан, 161
 Тинтор Іван, видавець, 40
 Тимчишин, курсант СУНІП, 206
 Тимчій Василь, член ОУН, 258
 Тичинський Адольф, підстаршина поліції, 246, 248, 249
 Тначук Іван, здогадний член ОУН, 93, 96
 Толстой, 181
 Трач Янів, угодовець з партії УНС, 44, 45, 50
 Трильовський Кирило, д-р, засновник "Січей", 25
 Троцький М. — Данько М., журналіст, 191
 Трубнович, псевдо Володимира Мартинця, 106
 Трутенно, полк., 115
 Туратті — псевдо Володимира Мартинця, 106, 108
 Тютюнник Юрко, генерал, 16, 26, 29

Урбан — псевдо Омеляна Сенина, 39

Фалло Сузанна, дружина Янова Маногона, 191

Федан Степан, д-р, адвокат, 14, 23

Федан-Шепарович Олена, суспільна діячка, 23

Федина Андрій, інж., член ОУН, 62

Філінський, курсант СУНІП, 200, 206

Франко Іван, письменник, 42

Франко Тарас, учитель руханки, 37, 42

Хомишин Григорій, єпископ, 117, 122

Цапко Іван, 115

Целевич Володимир, генеральний секретар УНДО, посол до сейму, 35, 49, 122, 148, 163, 236

Цесельчук Єржи, аспірант поліції, 60, 61, 62

Цибульський, 36

Ціпановський Іван, д-р, лікар у Коломиї, 49

Чеботарів, начальник розвідки УНР, 26

Чемеринська Анна, визначна членка ОУН, 145, 146

Червоний Дмитро, член ОУН, 161

Чіпка Галактіон, літературне псевдо Романа Нупчинського, 25

Чорпіта Авксентій, видавець "Культури", 215, 216, 219

Чура, курсант СУНІП, 200, 206

Чучман Євген, промисловець, 36, 37, 41

Чучман Сидір, д-р, член ПУН, 183, 192

Шаповал Олекс, 159

Шевченко, підполк., 115

Шевченко Тарас, 181

Шепарович Лев, інж., 23

Шепарович Юліян, отаман УГА, 14, 15, 23, 31, 36, 41, 116, 121

Шептицький Андрій, митрополит, 148, 220

Шендоха, курсант СУНІП, 206

Шеремета, повстанець, 32

Шиманський Іван, член ОУН у Болгарії, 68, 69

Шунан, курсант СУНІП, 200

Шутович Ян, редактор, білоруський діяч, 149

Шуфляд, курсант СУНІП, 200

Шухевич Роман, член ОУН, 41, 201, 235

Шухевич Степан, д-р, адвокат, 115, 120, 155, 156

Щитина, псевдо члена ОУН, 139

Юзів Олександр, 15

Юревіч, псевдо Єржиго Цесельчуна, 61

Юрин, студент права, 16

Юрійчун Тадей, 94

Юрневич Степан, судовий протоколянт, 16

Яковлів, інж., 180

Ямулинець, курсант СУКІП, 206

Янасінький Адам, комісар поліції, 38, 46

Янів Володимир, член ОУН, 193, 195, 201, 205, 235

Ярий Ріхард, член Начальної Команди УВО, 192

Ярославський, урядовець воєвідства, 67

Ясінський Микола, бойовин УВО, 214, 215, 217, 218

Яцина, старший поліцист, 111

Яцишин Володимир, директор Промбанку, 203, 207

Яців Нестор, поручник УГА, 35, 39

Яцнів Михайло, письменник, угодовець, 50

Яцновський Людвин, мгр, староста в Заліщинах, 175, 261

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА ВИДАВНИЧИЙ ФОНД "СРІБНОЇ СУРМИ"

за час від 1 жовтня 1982 до 1 жовтня 1983 р.

Читач з Рочестеру Н. Й., що бажає затримати своє назвище в тайні, від 11 років правильно кожного місяця посилав пожертви в сумах між 5 і 12 доларів. Зголосив продовжувати цю підтримку, як довго буде при здоров'ї і праці. Досі зложив \$759.00

Віктор Балабан, діловик з Гюстон у Тексасі, сталий читач "Срібної Сурми" від 1960 року, пам'ятав про її Видавничий Фонд, чотири рази прислав по \$100.00, разом досі пожертвував 661.00

Д-р Петро Криштофович з Австралії, сталий читач і прихильник "Срібної Сурми", підтримував її Видавничий Фонд поважнішими вплатами, досі зложив 318.97

Д-р Ольга Надяк з Монтреалю, стала читачка "Срібної Сурми" від 1976 року, при заплаті за кожну книжку прислала щонайменше подвійну або й потрійну її вартість. У той спосіб досі зложила на Видавничий Фонд 219.00

Пані Марія Коржан з Вашингтону, Д.К. стала читачка "Срібної Сурми" від 1975 року, постійно надсилала разом з заплаатою за книжку пожертву на Видавничий Фонд, це досі дало суму 150.25

Д-р Мирослав Небелюк, давніше в Саскатуні, а тепер у Торонто, сталий читач "Срібної Сур-

ми", при нагоді заплати за книжку постійно
 посилав дещо на Видавничий Фонд, досі це
 дало 138.25

Під час хвороби автора зробив коректу та
 допильнував друку книжки "З таємних доку-
 ментів польської окупації Західної України".

Сердечне їм спасибі за прихильність і підтримку
 "Срібній Сурмі".

Коли в понижчому списку кого пропущено, пере-
 кручено назвище, або коли хтось завважить іншу по-
 милку, просимо повідомити видавництво, це буде
 справлене.

Архипів Й., Нью Йорк	\$ 2.00
Атаманчук Василь, Вінніпег	14.00
Балабан Віктор, Гюстон, Техас	4.00
Інж. Белендюк Михайло, Монтклер, Н.Дж.	4.00
Інж. Берегульна С., Мельроз, Масс.,	4.00
Боївна Михайло, Огайо	10.00
Бойчак Іван, Вінніпег	4.00
Важний Олександр, Торонто	2.00
Возняк Микола, Геммонд, Інд.,	4.00
Волян Яків, Монреаль	4.00
о. Гайманович Ярослав, Монреаль	3.00
Гвоздулич Юрій, Вінніпег	4.00
Граб Дмитро, Асторія, Н.Й.	5.50
Гречний М. Детройт	4.00
Григорчук Степан, Воррен, Міч.,	4.00
Д-р Грицан Петро, Кренфорд, Н.Дж.	4.00
Грицюк Микола, Блейн Лейн, Саск.,	6.00
Гутович Євген, Нью Йорк	4.00
Гамула Петро, Міссіссага, Онт.,	4.00
Д-р Гелета Ярослав, Каледж Парк, Мериленд	1.00
Генґало Павло, Монреаль	4.00

Герedyон М., Вілліамс Лейн, Б.К.	9.00
Дебайло Володимир, Плейнфільд, Н.Дж.	1.00
Демидчук Євген, Гамільтон	4.00
Д-р Дершко Степан, Саскатун	4.00
Дуцилович Михайло, Філадельфія	14.00
Едлінський Михайло, Велланд, Онт.,	1.00
Жмуркевич Степан, Ванкувер	6.00
Зелез Володимир, Рочестер, Н.Й.	4.00
Іванина Дмитро, Вернон, Б.К.	4.00
Іванів Василь, Селкірк, Онт.,	4.00
Кецин Степан, Вест Глюстер, Масс.,	2.00
Кінах Богдан, Су-Сен-Марі, Онт.,	6.00
Кобаса Олександр, Суел, Н.Дж.,	5.00
Коржан Марія, Вашингтон	4.00
Костюк Іван, Трентон, Н.Дж.,	5.50
Д-р Криштофович Петро, Австралія	14.00
Нукіль Іван, Гартфорд	10.00
Д-р Курило Петро, Саскатун	4.00
Д-р Кузьма Богдан, Ровд Айленд	20.00
Лабян Павло, Денвер	4.00
Мгр. Лецишин Ярослав, Монреаль	4.00
Лишин Г., Монреаль	4.00
Майданський О., Монреаль	10.00
о. Манух І., Мирнам, Альберта	1.00
Мандзій Рудольф, Нью Йорк	6.00
Маркевич Володимир, Едмонтон	4.00
Марко Володимир, Торонто	4.00
Мацюк Андрій, Торонто	4.00
Мисько Іван, Асторія, Н.Й.,	14.00
Д-р Михайлович Ярослав, Чікаго	2.00
Мілян Володимир, Монреаль	5.50
Мовчан Іван, Монреаль	4.00
Д-р Надян Ольга, Монреаль	44.00
Інж. Онишкевич Володимир, Джерзі Ситі, Н.Дж.	4.00
Остапчук Петро, Монреаль	4.00
Павич Дмитро, Борден, Саск.,	14.00

Папроцький Роман, Філядельфія	4.00
Пелешук Василь, Бріджпорт, Конн.,	1.00
Полюга Роман, Монреаль	4.00
Ратич Іриней, Монреаль	2.00
Славич Андрій, Торонто	14.00
Стасик Ярослав, Детройт	2.00
Стебельський Іван, Денвер	4.00
Строконь М., Австралія	1.00
Д-р Суховерський Микола, Едмонтон	10.00
Ткачук Мирослав, Едмонтон	14.00
Тяжкий Омелян, Амгерстбург, Онт.,	4.00
Ухач Богдан, Детройт	4.00
Фісь Катерина, Торонто	4.00
Флюнт Ярослав, Вінніпег	1.00
Хамів Марійна, Чікаго	2.00
Хромовський Степан, Едісон, Н.Дж.,	4.00
Шишна М., Байон, Н. Дж.,	1.00
Шноляр Михайло, Кліфтон, Н. Дж.	4.00
Штик Франц, Монреаль	4.00
Черевайно М., Чікаго	2.00

З М І С Т

	стор.
Вступне слово	5
I.	
Воевідський Уряд у Тернополі, 7 березня 1925. Українська бойова організація, інформації, розпорядження	13
II.	
Воевідський Уряд у Тернополі, 11 січня 1928. УВО (Українська Військова Організація)	34
III.	
Воевідський Уряд у Тернополі, 2 березня 1928. Українська Збройна Військова Організація	43
IV.	
Міністерство Внутрішніх Справ у Варшаві, 26 травня 1933. Наради ОУН у Празі	52
V.	
Тернопільський Воевідський Уряд, 9 червня 1933. Осторога перед конфідентами з ОУН	59
VI.	
Відпис у перекладі на польську мову листа Референтури Вишколу в ПУН з дня 23 травня 1938	63
VII.	
Тернопільський Воевода, Тернопіль 19 серпня 1933: ОУН — проєктовані замаху	63
VIII.	
Тернопільський Воевода, Тернопіль 26 серпня 1933: “Українське село в часі повстання” (не друковане)	65

IX.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль 23 серпня 1932: Обіжники Організаційної Референтури ПУН	67
--	----

X.

Тернопільський Воевода, Тернопіль 28 серпня 1933: ОУН — проєнтовані замаху	81
---	----

XI.

Тернопільський Воевідський Уряд 30 грудня 1933: Загострення конспірації в ОУН	89
--	----

XII.

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщинах, 3 січня 1934. Організаційний стан ОУН на день 31. XII. 1933	92
---	----

XIII.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль 20 січня 1934. ОУН — задумані виступи	97
---	----

XIV.

Воевідська Команда Державної Поліції, Тернопіль 28 червня 1934. Інструкції ОУН для Окружних і Повітових Екзекутив	100
---	-----

XV.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль дня 2 листопада 1934. У справі Ярослава Бойдунина і товаришів	105
--	-----

XVI.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль дня 23 листопада 1934. У справі Ярослава Бойдунина і товаришів	109
---	-----

XVII.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль дня 23 листопада 1934. ОУН — плянована акція	
--	--

в зв'язку з присудом смерти на Куликівця і товаришів	110
---	-----

XVIII.

Тернопільський Воєвода, Тернопіль 26 червня 1936. Український комбатантський рух — інформація	112
---	-----

XIX.

Тернопільський Воєвідський Уряд, Тернопіль, дня 27 липня 1936. Нушнір Манар — розшук	124
---	-----

XX.

Тернопільський Воєвідський Уряд, Тернопіль дня 17 серпня 1936. Каленик Лисюк — інформації	127
---	-----

XXI.

Тернопільський Воєвода, Тернопіль 5 січня 1937. Українська протиолонізаційна акція — протидіяння	135
--	-----

XXII.

Тернопільський Воєвода, Тернопіль, дня 8 січня 1937. Протиолонізаційна акція ОУН — інформації	139
---	-----

XXIII.

Тернопільський Воєвідський Уряд, Тернопіль дня 24 червня 1937. Діяльність Коновальця — інформації	142
---	-----

XXIV.

Тернопільський Воєвідський Уряд, Тернопіль, дня 6 липня 1937. Ярослав Барановський — інформації	145
---	-----

XXV.

Тернопільський Воєвідський Уряд, Тернопіль,	
---	--

дня 3 серпня 1937. Анція у Вильні й українсько-білорусько-литовське порозуміння 147

XXVI.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль, дня 29 вересня 1937. ОУН — інформації 155

XXVII.

Станиславівський Воевідський Уряд, Станиславів дня 8 листопада 1937. Звіт до Міністерства Внутрішніх Справ у Варшаві (ОУН — конфіденційні інформації) 157

XXVIII.

Воевідський Уряд у Тернополі, Тернопіль 5 січня 1938. Відпис нотатки Міністерства Внутрішніх Справ у Варшаві про українське міщанство 167

XXIX.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль, дня 18 січня 1938. Упрес — інформації 176

XXX.

Воевідський Комендант Державної Поліції у Львові. Львів, дня 25 травня 1938. Курс повітових організаторів при СУН у Львові — інформації 193

XXXI.

Воевідський Комендант Державної Поліції. Слідчий Уряд у Львові, 7 червня 1938. Курс повітових організаторів при СУН у Львові — інформації 200

XXXII.

Воевідський Комендант Державної Поліції Слідчий Уряд у Львові, дня 30 червня 1938. Курс повітових організаторів при СУН у Львові — інформації 203

XXXIII.

Тернопільський Воевідський Уряд у Тернополі,
дня 3 червня 1938. Убивство Коновальця 208

XXXIV.

Тернопільський Воевідський Уряд у Тернополі,
дня 25 червня 1938. Демонстраційні Богослуження
в церквах за Коновальця 210

XXXV.

Тернопільський Воевідський Уряд у
Тернополі, Тернопіль, дня 10 вересня 1938.
Гриць Гуменюк зо Львова, аґент Наукового
Товариства ім. Шевченка — інформації 213

XXXVI.

Тернопільський Воевідський Уряд у
Тернополі. Тернопіль, 11 жовтня 1938.
ОУН — інформації 220

XXXVII.

Тернопільський Воєвода, Тернопіль 22
жовтня 1938. Запорядження у зв'язку з положенням
в ОУН і міжнародною ситуацією 234

XXXVIII.

Команда Округи Граничної Стороні в
Коломиї. Коломия, дня 5 листопада 1938.
Переслати резолюції II конгресу Націоналістів
в Америці 242

XXXIX.

Тернопільський Воевідський Уряд,
Тернопіль дня 3 грудня 1938. Підготовка до
українського збройного руху 243

XL.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль
дня 13 грудня 1938. Підготовка до українського
збройного руху 246

XLI.

Повітова Команда Державної Поліції в Заліщинах. Заліщани, дня 13. XII. 1938. Підготовка до українського збройного руху	248
--	-----

XLII.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль, дня 13 грудня 1938. Положення в ОУН	250
--	-----

XLIII.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль дня 13 грудня 1938. ОУН — інформації	253
--	-----

XLIV.

Тернопільський Воевідський Уряд, Тернопіль дня 20 грудня 1938. Положення в ОУН	257
---	-----

Показник імен	267
---------------------	-----

Список жертводавців на Видавничий Фонд “Срібної Сурми”	279
---	-----

Зміст	283
-------------	-----

Дорогі Читачі!

При цьому висилаю Вам збірку таємних документів з часу польської окупації Західньої України. Там побачите, як польський уряд через свої адміністраційні й поліційні органи слідкував за українським політичним, господарським і культурним життям і придумував засоби та робив заходи, щоб спиняти наш розвиток, згідно з пляном, щоб за 25 років польського володіння не було вже українців у Польщі. Колесо історії обернулося в інший бік — не українці, тільки поляки зникли з української землі. І це сповняє нас надією, що те саме станеться з другим, куди грізнішим ворогом, що з ним тепер Україна змагається.

До всіх заторкнених у документах справ, подій і назвищ знайдете точні пояснення.

Ціна книжки, разом з поштовою пересилкою — дол. 15.00.

В надії на Вашу ласкаву підтримку, сердечно Вас вітає автор і видавець

Zynowy Knysh
40 Homewood Avenue, Apt. 608
Toronto, Ontario
Canada M4Y 2K2

